

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Veronika Simonovska

Mentor: predavatelj Marko Kosin

**USPEŠNOST DIPLOMACIJE MALE DRŽAVE
NA PRIMERU REPUBLIKE MAKEDONIJE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

Najlepše se zahvaljujem vsem, ki so mi pri izdelavi diplomskega dela vsebinsko, tehnično in moralno pomagali ter me podpirali po svojih močeh, še posebej pa svojemu mentorju Marku Kosinu za vse predloge in pripombe, ki so v veliki meri pripomogle k dokončni obliki pričujočega diplomskega dela.

KAZALO

1. UVOD	6
2. OPREDELITVE OSNOVNIH POJMOV	10
2.1. RAZMEJEVANJE MED ZUNANJO POLITIKO IN DIPLOMACIJO	10
2.2. OPREDELITEV MALE DRŽAVE	13
2.2.1. <i>Značilnosti zunanje politike in diplomacije malih držav</i>	<i>16</i>
3. DIPLOMACIJA MALE DRŽAVE NA PRIMERU REPUBLIKE MAKEDONIJE	20
3.1. PREDSTAVITEV DRŽAVE	20
3.2. PRVI KONCENTRIČNI KROG.....	28
3.2.1. <i>Zastavljeni cilji.....</i>	<i>28</i>
3.2.2. <i>Uresničevanje zastavljenih ciljev.....</i>	<i>29</i>
3.2.3. <i>Sklepni komentar.....</i>	<i>46</i>
3.3. DRUGI KONCENTRIČNI KROG	51
3.3.1. <i>Zastavljeni cilji.....</i>	<i>51</i>
3.3.2. <i>Uresničevanje zastavljenih ciljev.....</i>	<i>51</i>
3.3.3. <i>Sklepni komentar.....</i>	<i>58</i>
3.4. TRETJI KONCENTRIČNI KROG	62
3.4.1. <i>Zastavljeni cilji.....</i>	<i>62</i>
3.4.2. <i>Uresničevanje zastavljenih ciljev.....</i>	<i>62</i>
3.4.3. <i>Sklepni komentar.....</i>	<i>73</i>
4. ZAKLJUČEK	76
5. VIRI	79
5.1. PRIMARNI VIRI	79
5.2. SEKUNDARNI VIRI.....	81

SEZNAM KRATIC

ASNOM	Antifašističko sobranie na narodnoto oslobodovanje na Makedonija (Antifašistični zbor za narodno osvoboditev Makedonije)
CE	Council of Europe (Svet Evrope)
CEI	Central European Initiative (Srednjeevropska pobuda)
CEFTA	Cetral European Free Trade Agreement (Srednjeevropski dogovor o svobodni trgovini)
DKP	Diplomatsko-konzularna predstavništva
DPA	Demokratska partija na Albancite (Demokratska stranka Albancev)
DUI	Demokratska unija za integracija (Demokratska unija za integracijo)
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council (Evroatlantski partnerski svet)
EBRD	European bank for Reconstruction and Development (Evropska banka za obnovo in razvoj)
ECOSOC	Economic and Social Council (Ekonomsko-socialni svet)
EFA	European Free Alliance (Evropska svobodna zveza)
EFTA	European Free Trade Association (Evropsko združenje svobodne trgovine)
ES	Evropska skupnost
EU	Evropska unija
FDI	Foreign Direct Investments (Tuje neposredne investicije)
FYROM	Former Yugoslav Republic of Macedonia (Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija)
GS OZN	Generalna skupščina OZN
HRW	Human Rights watch
ICC	International Criminal Court (Mednarodno kazensko sodišče)
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Mednarodno kazensko sodišče za zločine storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije)
IMF	International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)
ISAF	International Security Assistance Force
ISO	International Organization for Standardization (Mednarodna organizacija za standardizacijo)
JLA	Jugoslovanska ljudska armada

JVE	Jugovzhodna Evropa
KFOR	Kosovo Force
MARRI	Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative
MPC	Makedonska pravoslavna cerkev
MZZ RM	Ministrstvo za zunanje zadeve RM
NACC	North Atlantic Cooperation Council (Severno-atlantski svet o sodelovanju)
NALAs	National Association of Local Authorities (Nacionalno združenje lokalnih oblasti)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severnoatlantska zveza)
NVO	Nevladne organizacije
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights (Urad Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi za demokratične institucije in človekove pravice)
OJ EC	Official journal of the European Communities (Uradni list Evropskih skupnosti)
OMO ILINDEN	Obedineta makedonska organizacija Ilinden (Združena makedonska organizacija Ilinden)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PDP	Partija za demokratični prosperitet (Stranka demokratične blaginje)
PJRM	Poranešna jugoslovenska republika Makedonija (Nekdanja jugoslovenska republika Makedonija)
PzM	Partnerstvo za mir
RM	Republika Makedonija
SAA	Stabilization and Association Agreement (Sporazum o stabilizaciji in pridruženju)
SAD	Soedineti ameriški državi (ZDA)
SČG	Srbija in Črna Gora
SDSM	Social-demokratski sojuz na Makedonija (Social-demokratska zveza Makedonije)
SE	Svet Evrope
SECI	Southeast European Cooperative Initiative (Pobuda o sodelovanju v JVE)
SEDM	South-Eastern Europe Defence Ministerial
SEEBRIG	South-Eastern Europe Brigade
SEECF	South-east European cooperation Process (Proces sodelovanja v JVE)
SEED	Southeast Europe Economic Development Act
SEEGROUP	South-eastern European Security Cooperation Steering Group
SEI	Sektor za evropska integracija na RM (Sektor za evropsko integracijo RM)

SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SMK	Svetski makedonski kongres (Svetovni makedonski kongres)
SPC	Srpska pravoslavna cerkev
SRM	Socialistična republika Makedonija
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	United Nations Development Program
UNEP	United Nations Environmental Program
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komisariat OZN za begunce)
INICEF	United Nations Children's Fund (Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom)
UNPREDEP	United Nations Preventive Deployment Force
UNPROFOR	United Nations Protection Force
UNMIK	United Nations Mission in Kosovo
VMRO-DPMNE	Vnatrešna makedonska revolucionarna organizacija – Demokratska partija za makedonsko nacionalno edinstvo (Notranja makedonska revolucionarna organizacija – Demokratska stranka za makedonsko nacionalno enotnost)
VS OZN	Varnostni svet OZN
WB	World bank (Svetovna banka)
WTO	World Trade Organization (Svetovna trgovinska organizacija)
ZDA	Združene države Amerike
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

1. UVOD

Diplomsko delo pred vami se ukvarja z diplomacijo male države Republike Makedonije oziroma z dosežki/(ne)uspehi makedonske diplomacije na zunanjepolitičnem področju od leta 1991 do danes.

Republika Makedonija (RM) je mala država v osrčju balkanskega polotoka, ki je nastala v parih letih po padcu berlinskega zidu, in sicer z razpadom večnacionalne tvorbe SFRJ. Reformističnim gibanjem na območju republik nekdanje SFRJ iz konca 80. let in začetka 90. let, ki so imela za cilj nadomestiti nekdanji socialistični režim z demokratičnim in ki so nazadnje povzročila razpad SFRJ, je sledilo nastajanje novih držav. Potem, ko sta na območju nekdanje skupne države najprej nastali samostojni Republika Slovenija in Republika Hrvaška, je tudi RM septembra 1991 razglasila svojo samostojnost.

Pridobitev lastne državnosti je vsem novim malim državam na območju nekdanje skupne federacije, ne le RM, prinesla veliko novih problemov – tako notranjih kot zunanjih. Le-te so morale na novo vzpostaviti ves svoj državni aparat; torej tudi diplomatsko službo, prestrukturirati svoja gospodarstva, jih postaviti na popolnoma nove temelje (nadomestiti plansko s tržnim gospodarstvom), in si aktivno prizadevati postati mednarodno priznan subjekt ter poiskati svoje mesto v mednarodnih odnosih.

Obe nalogi: vzpostaviti diplomatsko službo in izoblikovati svojo lastno zunanjo politiko, sta bili za nekdanje jugoslovanske države velik izziv, saj v okviru skupne federacije niso imele možnosti samostojnega zunanjepolitičnega delovanja. Le-to je bilo v pristojnosti federalnih organov s centrom v glavnem mestu SFRJ – Beogradu. Zato tradicije diplomatskega delovanja v teh državah ni bilo. Težave ob oblikovanju lastne države niso bile vedno notranje narave, ampak so bile tudi zunanje pogojene. Z razpadom držav in premeščanjem državnih meja se je namreč na novo oblikovala tudi geopolitična slika območja, kjer se takšne spremembe dogajajo. Le-te pa vplivajo na povečanje pozornosti (tudi vojaške) zlasti sosednjih držav, celo strahu, pred možnim nadaljnim razvojem dogajanja, ki bi utegnilo ogroziti njihovo ozemeljsko celovitost in s tem tudi državnost. Takšne spremembe lahko povzročijo izbruhe sovražnosti, tudi napadalnosti, s strani določenih držav spričo novih geopolitičnih premikov v regiji. Slednje je bilo še posebej razvidno na primeru nastanka samostojne Republike Makedonije.

Od osamosvojitve RM do danes je preteklo polnih trinajst let, kar predstavlja obdobje, ki nam dovoljuje, da že lahko ocenjujemo količino opravljenega dela glede na zastavljene zunanjepolitične cilje v uradnih dokumentih. Cilj te diplomatske naloge je torej prikazati

zunanjepolitično pot RM od njene osamosvojitve do danes. Ker je področje zunanjepolitičnega delovanja neke države zelo široko, sem zaradi večje preglednosti diplomskega dela delovanje makedonske diplomacije razdelila na tri koncentrične kroge. Prvi koncentrični krog je najožji in obsega regijo JVE (države nekdanje SFRJ, sosednje države in organizacije v regiji); drugi koncentrični krog obravnava delovanje makedonske diplomacije na področju ostale Evrope; tretji koncentrični krog se pa nanaša na preostali svet.

Glavna razloga, zakaj sem za svoje diplomsko delo izbrala to temo, sta dva:

1. nihče se doslej ni lotil obravnave delovanja diplomacije oziroma njenih zunanjepolitičnih dosežkov ravno na primeru Republike Makedonije;
2. obravnavana država, Republika Makedonija, me zanima, ker jo dobro poznam, saj sem v tej državi živela več kot desetletje.

Ker enotne definicije uspešnosti na področju družboslovnih ved ni, bom ta pojem v pričujočem diplomskem delu uporabljala v smislu, ne le kvantitativnega, ampak prej kvalitativnega napredovanja pri prizadevanju za doseganje vnaprej zastavljenih zunanjepolitičnih ciljev. Uspeh ne pomeni vedno doseči zastavljeni cilj za vsako ceno, ampak predstavlja pogosto zgolj približek željenemu stanju. Upoštevati je treba tudi dejstvo, da uspeh diplomacije pri doseganju zunanjepolitičnih ciljev ni vedno odvisen le od subjektivnih okoliščin (organiziranosti diplomatske službe, jasnosti pri razdeljevanju nalog in funkcij znotraj nje, profesionalnosti, dobri analitski službi itd.), ampak tudi od objektivnih, na katere ima diplomacija le malo vpliva. Takšne objektivne okoliščine so na primer politične in gospodarske razmere v državi, ki lahko posredno vplivajo na uspešnost pri doseganju zunanjepolitičnih ciljev (npr. politična in gospodarska nestabilnost v državi se lahko negativno odlikavata tudi v delovanju njene diplomatske službe), in odnos določenih držav do novonastale male države. Če so namreč določene države do nastanka neke druge nenaklonjene, kot je bilo to v primeru RM in nekaterih njenih sosed, tudi diplomacija te mlade države ne more biti popolnoma uspešna pri doseganju tistih svojih zunanjepolitičnih ciljev, ki so vezani na odnose z ravno tistimi državami, ki njenemu nastanku nasprotujejo. Velja seveda tudi obratno: če je nastanek nove male države podprt s hitrim mednarodnim priznanjem, kot je bilo to v primeru Republike Slovenije, predstavlja to pozitivno spodbudo za nadaljnje zunanjepolitično delovanje njene diplomacije.

Ob upoštevanju neugodnih notranjih (politična in gospodarska nestabilnost ter medetnične napetosti) in zunanjepolitičnih okoliščin (nenaklonjenost sosed in pomanjkanje

strateških partnerjev), v katerih se je in se še nahaja RM, sem za vodilo mojega diplomskega dela določila naslednjo hipotezo:

Makedonska diplomacija je bila v okviru zastavljenih zunanjepolitičnih ciljev uspešna.

Ker pa gre na prvi pogled za zelo splošno zastavljeno zadevo, sem za lažjo analizo iz te hipoteze izpeljala štiri delovna vprašanja:

1. kateri so zastavljeni zunanjepolitični cilji RM?
2. kateri ter koliko so uresničeni in nasprotno?
3. katere so značilnosti makedonske diplomacije oziroma zunanje politike RM?
4. katere so naloge makedonske diplomacije v bližnji prihodnosti?

Pri raziskovanju sem uporabila metode analize in interpretacije primarnih virov (vladnih oziroma zunanjepolitičnih programov, sporazumov, pogodb ter drugih dokumentov, kjer so navedeni zunanjepolitični cilji), uporabila pa sem tudi sekundarne vire (makedonske, slovenske, angleške, francoske) ter tudi podatke, dobljene pri pogovorih z generalno sekretarko na veleposlaništvu RM v Sloveniji Vesno Čauševsko-Dimovsko, strokovnjakom za mednarodne odnose na Institutu za politična, družbena in pravna vprašanja RM Slavejkom Sasajkovskim, nekdanjim ministrom za zunanje zadeve RM v času 1991-1993 Denkom Maleskim, vodjo sektorja na MZZ RM za odnose RM s sosednjimi državami Ljiljano Naumovo in vodjo sektorja na MZZ RM za kolektivne in varnostne sisteme Oliverjem Krliujem.

Izbrana metodologija ima tudi določene omejitve. Predvsem je treba reči, da je zaradi aktualnosti obravnavane tematike in omejenosti prostora v diplomskem delu precej informacij zbranih z uradnih spletnih strani makedonske vlade, ministrstev (predvsem zunanjega, obrambnega ter ministrstva za ekonomijo) in predsedniškega urada, ki pa niso nujno popolne in ne dajo povsem objektivnega pogleda na to tematiko. Slednje sem relativizirala tako, da sem navedla tudi negativne plati oziroma pomanjkljivosti delovanja makedonske diplomacije. Pri tem sem si pomagala s članki iz časopisja, rezultati raziskav NVO in mnenji analitikov iz različnih akademskih sfer.

Ker gre za zelo aktualno problematiko, ki se lahko spreminja iz dneva v dan, je potrebno določiti še časovni okvir obravnavane teme; ta tu obsega čas od dneva razglasitve samostojnosti RM (8. 9. 1991) do vključno marca leta 2005.

Struktura pričujočega dela je zasnovana tako, da je v prvem delu podana teoretska osnova. V drugem delu sledi najprej predstavitev obravnavane države - Republike Makedonije, kjer poleg kratkega kronološkega prikaza nastanka te države obravnavam tudi splošne značilnosti makedonske zunanje politike in diplomacije. Temu sledi prikaz zunanjepolitičnega delovanja makedonske diplomacije na področju treh koncentričnih krogov (poglavja 2, 3 in 4). Vsako poglavje, ki obravnava določen posamezen koncentrični krog, je sestavljeno iz treh podpoglavij, in sicer podpoglavje o zastavljenih ciljih, (podpoglavje) o uresničevanju teh ciljev pa še sklepni komentar, ki vsebuje moj lasten pogled na obravnavano tematiko ter pogled glede prihodnjega delovanja makedonske diplomacije. Predmet zadnjega, šestega poglavja, so sklepne misli, ki izhajajo iz diplomskega dela.

2. OPREDELITVE OSNOVNIH POJMOV

2.1. RAZMEJEVANJE MED ZUNANJO POLITIKO IN DIPLOMACIJO

Pojem *zunanja politika* je bil do prve svetovne vojne predmet preučevanja predvsem za zgodovinarje in pravnike. Po njej je postal sestavni del ločene vede/discipline - mednarodnih odnosov.¹ Številne smeri, ki so se razvile znotraj omenjene, različno razlagajo pojem zunanje politike. Le-to je mogoče preučevati kot golo teorijo ali kot dejansko zunanjo politiko posamezne ali več držav. Tako na primer kasični teoretik realistične smeri² Hans J. Morgenthau (1995: 198) vidi zunanjo politiko kot prizadevanje za doseg nacionalnega interesa, to pa pomeni čim večjo moč³ države. Rosenau (1971: 412) zunanjo politiko pojmuje kot dejavnost, s katero skuša družba vplivati na zunanje okolje, ga spremeniti ali nadzorovati. Russet in Starr (1996: 278-279) pa zunanjo politiko definirata tako, da preprosto razčlenita besedno zvezo zunanja politika. *Politiko* določita kot odločitev ali sklop odločitev, ki nastopajo kot smernice ravnanja. Politika torej usmerja dejanje ali sklop dejanj za uresničitev ciljev, ki si jih je neka organizacija zastavila. Za razlago pojma *zunanja* avtorja uporabita pojem suverenosti in ozemeljske celovitosti. Suverenost opredelita kot nadzor nad ozemljem znotraj legalnih meja države. Vse, kar je onstran teh meja, na področjih, kjer država nima več pravne oblasti nad ljudmi ali nad ozemljem, je torej stvar zunanje politike. Zunanja politika je tako »sklop smernic za odločitve o ljudeh, krajih in stvareh onstran meja države«. Nekoliko drugačno razumevanje zunanje politike ponudi Benko (1997: 221):

»Zunanja politika je institucionalizirani proces dejavnosti – akcij, ki jih določena, v državi organizirana družba opravlja nasproti širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju z

¹ Za očeta zunanje politike kot znanstvene discipline štejemo Jamesa N. Rosenaua. Le-ta je prvi zagovarjal, da je pojav zunanje politike samostojen predmet preučevanja in da so zanj potrebne primerjalne študije. Svojo trditev je razložil leta 1968 v članku Primerjalna zunanja politika: zveza, domišljija ali polje? (Bučar 2001: 142).

² Osnovne predpostavke realistične teorije mednarodne politike so naslednje: 1. mednarodna skupnost je anarhičen sistem, v katerem so države glavni akterji; 2. države med sabo tekmujejo za preživetje tako, da je vsota njihovega delovanja vedno nič, oziroma zmage enih so absolutne in se dosežejo na račun absolutnih porazov drugih; 3. svetovna politika je boj za moč, kjer želi vsaka država maksimirati svoje nacionalne interese; 4. najpomembnejše orodje za izvajanje zunanje politike je vojaška sila in 5. osnovni interes države je varnost (Baylis in Smith 2001:4).

³ Hans J. Morgenthau (1995: 104) politično moč definira kot psihološki odnos med tistimi, ki jo izvajajo in tistimi, nad katerimi se izvaja. Prvi imajo nadzor nad nekaterimi dejanji drugih, zaradi vpliva, ki ga lahko uveljavljajo na njihove ume.

namenom uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj, bodisi da realnosti v mednarodni skupnosti spreminja bodisi se jim prilagaja».

Z institucionalnim procesom razume Benko (1997: 221) proces oblikovanja, sprejemanja in izvajanja zunanje politike s strani državnih organov, ki so za to pooblašteni. Tudi Bučar (2001: 142-143) vidi zunanjo politiko kot proces, ki je sestavljen iz posameznih stopenj, katere so: 1. prizadevanje po rezultatu v procesu odločanja o zunanji politiki ali na kratko načrtovanje zunanje politike; 2. zaključek (t.i. output) ali dejanska vsebina oziroma vsebinska substanca zunanje politike; 3. izvajanje zunanje politike in 4. učinek (t.i. effect), ki je dejanska implementacija zunanjepolitičnega rezultata.

Potrebno je ločiti med pojmom: zunanja politika in diplomacija, saj se v javnosti pogosto zamenjujeta oziroma uporabljata kot sinonima. Zgodovinski razvoj diplomacije je bil pester, razvejan in dinamičen. To se odraža v dejstvu, da današnji svet razpolaga s številnimi definicijami diplomacije, saj le-to različni avtorji pojmujejo in razlagajo na različne načine. White (1998: 252) tako poudarja, da je »/.../ diplomacija eden tistih medlih pojmov, ki lahko imajo različne pomene, odvisno od uporabnika in uporabe«. Diplomacijo Ibler (Nick 1997: 13) v svojem *Slovarju mednarodnega javnega prava* opredeljuje kot:

- vodenje državniških poslov na področju zunanje politike prek formalnih odnosov z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami;
- obliko in vsebino odnosov med državami, ki nastajajo in se ohranjajo prek uradnih povezav;
- sposobnost in znanje za vodenje pogajanj med državami;
- zunanje predstavljanje države;
- poklic predstavljanja in zastopanja držav v odnosih z drugimi državami.

Benko (1997: 40) navaja naslednjo definicijo diplomacije:

»Diplomacija je institucija družbe, organizirane v državi, ki je nastala s pojavom in razvojem mednarodnih odnosov z nalogo, da na posredni in formalizirani ravni predstavlja državo in njene interese, jih prevaja v ustne in pisne dogovore ter z instrumentom pogajanj usklajuje kooperativna in razrešuje konfliktna razmerja med njimi».

Berridge (2002: 1) poudarja, da se diplomacija nanaša na uradne kanale komunikacije med državami ter med državami in mednarodnimi organizacijami. Njen glavni namen pa je doseči zunanjepolitične cilje države, ne da bi se le-ta pri tem morala zateči k sili, propagandi ali pravu.

Vse države imajo svoje zunanjepolitične cilje⁴, ki jih skušajo uresničiti s svojo zunanjo politiko. Pri tem potrebujejo sredstva oziroma instrumente zunanje politike. Petrič (1996) sredstva zunanje politike deli na sredstva prisiljevanja (vojaška in gospodarska moč) in na sredstva prepričevanja (diplomacija in propaganda v smislu vplivanja na javnost in javno mnenje⁵). Diplomacija je torej le eno od sredstev ali instrumentov, katerega lahko države uporabijo, da bi implementirale svojo zunanjo politiko (White 1998: 251). White (1998: 259) gre še dlje, saj loči čisto diplomacijo od kombinirane. Prva naj bi bila le sredstvo prepričevanja, druga pa naj bi pomenila kanal komunikacije, po katerem se sporoča prisiljevalna sredstva.⁶ Tudi Russet in Starr (1996:245) menita, da »/.../ diplomacija predstavlja instrument, ki tudi drugim metodam omogoča, da učinkovito vplivajo na ciljne države«.⁷

Oba pojma, diplomacijo in zunanjo politiko, lahko razlikujemo tudi glede na akterje, ki ju v praksi izvajajo. Zunanjepolitični akterji naj bi bile vse tiste osebe, ki sodelujejo v procesu sprejemanja zunanjepolitičnih odločitev in/ali pri dejanski uresnitvi zunanje politike države v mednarodnih odnosih (Vukadinovič 1995: 134). Formalno je najvišje na hierarhični lestvici zunanjepolitičnih akterjev šef države, poleg njega pa vlada oziroma izvršna oblast, kjer ima posebno vlogo minister za zunanje zadeve ali državni sekretar. Z zunanjepolitičnimi vprašanji se ukvarjajo tudi druga ministrstva, kot je ministrstvo za finance, ministrstvo za obrambo; v situacijah, ko je potrebno zunanjepolitično delovanje ali uskajevanje tudi na

⁴ Zunanjepolitični cilj definiramo kot izraz prihodnjega stanja stvari ali kot vsoto izpolnjenih pogojev, ki jih vladajoči ocenjujejo kot uresničitev tistega, kar so si zastavili kot svojo osnovno nalogo (Vukadinovič 1995: 163: 8).

⁵ »V sodobnih trendih globalnega komuniciranja /.../ razvoju in razumevanju diplomacije, ki jo v pretežni meri označuje povezovanje z medijskim delovanjem ter naraščajoče stapljanje s področjem oglaševanja (lastne zunanje politike, da bi si s tem povečal njen vpliv in ugled v tujini, op. a.) in odnosov z javnostmi« rečemo javna diplomacija (Plavšak 2004: 246).

⁶ Posebno sredstvo zunanje politike je po Whitu (1998: 259) tudi t.i. »subversion«, ki naj bi vključevalo propagando, obveščevalno aktivnost, pomoč upornikom znotraj neke države, s ciljem vplivati na njeno vlado, itd.

⁷ Na primer, po pomembni vojaški zmagi poražena stran običajno po diplomatskih poteh izrazi pripravljenost, da se preda ali da spremeni prej postavljene mirovne pogoje (Russet in Starr 1996: 245).

drugih področjih, pa tudi ostala ministrstva v državi.⁸ Poleg izvršnih teles v zunanjepolitičnem smislu delujejo tudi zakonodajni organi, ki imajo v različnih državah različna pooblastila. Tako na primer v parlamentarnih demokracijah ustvarja in določa zunanjo politiko parlament (Jazbec 1998: 465). Diplomati, po drugi strani, le posredno prispevajo k oblikovanju zunanje politike. Diplomatska služba kot poseben aparat, ki se profesionalno ukvarja z zunanjo politiko in je prisoten na ministrstvu za zunanje zadeve ali pa na številnih diplomatsko-konzularnih predstavništvi v tujini, skrbi predvsem za uresničevanje zunanje politike lastne države ter spremlja zunanjo politiko držav, kjer diplomati delujejo oziroma so nameščeni (Osolnik 1992: 580).

Diplomacija se je v zadnjih petdesetih letih soočala z mnogimi spremembami in tako prehajala skozi pomembno razvojno fazo. Mednarodno sodelovanje postaja vse širše in bolj intenzivno, množični mediji dobivajo vse večjo vlogo. Ena od sprememb v modernem svetu je tudi stalno naraščanje števila malih držav.

2.2. OPREDELITEV MALE DRŽAVE

Avtorji so pri poskusih definiranja majhnosti države uporabljali različne kriterije, tako kvantitativne, kot so: število prebivalstva, velikost ozemlja, naravni, človeški, ekonomski kazalci (npr. BDP) ter vojaška zmogljivost; kot tudi kvalitativne, kakršna sta moč in vpliv v mednarodni skupnosti. Razlike med kvantitativno in kvalitativno obravnavo držav naj bi izhajale iz razlik med sociološko in politološko analizo držav, pri čemer se prva nanaša na notranjo strukturo delovanja države, druga pa na mednarodno dejavnost države (Benko 2000: 154). Uporaba različnih kriterijev je do neke mere povezana tudi s pristopi avtorjev k pojasnjevanju in definiranju malih držav. Le-te ločimo na realistični, liberalistični in konstruktivistični pristop.

Skladno s predpostavkami realizma o mednarodni skupnosti in politiki⁹ so male države tiste, ki ne morejo same poskrbeti za svoje varnostne potrebe oziroma »/.../ tiste, ki so za zagotavljanje svojih varnostnih potreb odvisne od zunanje pomoči« (Evans in Newnham 1998: 501). Pri svojih definicijah malih držav realistični avtorji uporabljajo naslednje kriterije: 1. majhno ozemlje¹⁰; 2. majhna populacija¹¹; 3. nizek družbeni proizvod na

⁸ Povečevanje števila področij, na katerih danes države sodelujejo (posledica globalizacije), je vplivalo na dejstvo, da se danes skoraj vsako ministrstvo v državi ukvarja z mednarodnimi stiki.

⁹ Glej opombo 2.

¹⁰ Zgornja meja velikosti površja osmih različnih avtorjev, ki jih Jazbec (2001) navaja, se giblje med 10.000 km² in 100.000 km².

prebivalca (BDP *per capita*) 4. majhne vojaške zmogljivosti in celo 5. majhno število diplomatskih predstavništav (Goetschel 1998: 15). Tradicionalno je kriterij za kategorijo majhnosti pomenil sposobnost države, da se na eni strani upira pritiskom in na drugi strani, da izvaja svojo lastno zastavljeno politiko. Realisti trdijo, da je omenjena sposobnost malih držav majhna in zato imajo le-te relativno majhen vpliv na svoje mednarodno okolje, saj imajo premalo moči (Goetschel 1998: 6). Moč države Morgethau (1995: 104) utemeljuje na različnih elementih, kot so: geografija, naravna bogastva, industrijska zmogljivost, vojaška pripravljenost, prebivalstvo, nacionalni značaj, nacionalna morala in kvaliteta vlade¹². Svetličič in Rojec (2002: 129) pa pravita, da »/.../se je v sodobnem svetu spremenilo razumevanje varnosti in da je najpomembnejši element, ki je vplival na to, spremenjena vloga instrumentov gospodarskega sodelovanja«. Če je bila pred več kot desetletjem varnost razumljena izključno kot vojaško-politična zadeva, v današnjih spremenjenih razmerah globalizacije in regionalizacije pa postajajo pomembnejše tudi druge dimenzije varnosti, kot je na primer gospodarska varnost. Tudi uspešnost gospodarstva ni več odvisna le od razpoložljivosti naravnih virov, ampak tudi od vrste drugih (kvalitativnih) dejavnikov, kot je npr. odprtost okolja do sprememb ter gospodarske in zunanje politike države (Svetličič, 1994). Svetličič in Rojec (2002: 129) tudi navajata, da »so pred letom 1960 države med seboj tekmoval največ na osnovi lokacijsko specifičnih prednosti /.../, vendar so od devetdesetih let (20. stol. – op.av.) vir kompetitivnosti znanje in informacije«.

V današnjem mednarodnem okolju se pojavljajo situacije, v katerih kvantitativni vidiki moči niso več nujni, to pa tudi zaradi dejstva, da so ključno središče interakcij postale mednarodne organizacije (Goetschel, 1998). Le-te predstavljajo odlično sredstvo, preko katerega lahko države, tako male kot velike, vplivajo na svoje mednarodno okolje (Goetschel 1998: 7). Takšno perspektivo ponuja liberalni pristop k razlagi mednarodnih odnosov.¹³ Glede

¹¹ Veliko avtorjev omenja prebivalstvo kot enega ključnih kriterijev velikosti države. Ne strinjajo pa se ob vprašanju meje, ki loči male države od velikih. Tako opredeli Adam (1998: 182-185) mikro države kot države z manj kot pol milijona prebivalcev, tipične male države kot države z do pet milijonov prebivalcev in srednje velike države kot države z manj kot deset milijoni prebivalcev. Tudi Vital (Jazbec 2001: 41) razdeli države glede na kriterij števila prebivalstva v velike, srednje in male. Kot zgornji meji za opredelitev malih držav pa določi 10 – 15 milijonov prebivalcev (za gospodarsko razvite države) ter 20 – 30 milijonov prebivalcev (za države v razvoju). Tudi Hong (Jazbec 2001: 41) trdi, da so male države tiste z 10 milijoni prebivalcev ali manj. Isto zgornjo mejo najdemo pri Senjurju (Jazbec 2001: 41), ki postavi tudi spodnjo mejo 1 milijon prebivalcev. Spodnjo in zgornjo omejitev postavi tudi Jazbec (2001: 42), in sicer med 1,5 in 15 milijoni prebivalcev.

¹² Morgethau loči moč od vpliva. Tako moč kot vpliv lahko prepričujeta, vendar pa vpliv v primerjavi z močjo nima možnosti prisile in grožnje z uporabo sile (1995: 104).

¹³ Predpostavke liberalistične teorije so naslednje: 1. poleg držav so subjekti mednarodnih odnosov tudi mednarodne organizacije, transnacionalna podjetja in posamezniki; 2. odnosi med

na vpliv na mednarodni sistem loči Keohane (1969), ki za male države meni, da ne morejo vplivati na mednarodni sistem oziroma imajo le-te minimalen vpliv preko delovanja v večjih ali manjših skupinah, naslednje štiri kategorije držav¹⁴:

1. države, ki sistem določajo (*system-determining*);
2. države, ki vplivajo na sistem (*system-influencing*);
3. države, ki same ne morejo vplivati na sistem, saj je edina možnost minimalnega vplivanja preko skupin, ki jih vodijo velike države (*system-affecting*);
4. države, ki same ali v skupini ne morejo bistveno vplivati na sistem (*system-ineffectual*).

Rothstein (Benko 1992: 5) spada med avtorje, katerim je posebej pomemben način odzivanja držav na svoj položaj in vlogo v mednarodni skupnosti. Omenjeni avtor se pri definiciji male države opira na t.i. konstruktivistično teorijo mednarodnih odnosov.¹⁵ Tako je »mala država tista, ki spozna, da sama ne more doseči svoje varnosti s pomočjo kapacitet, s katerimi razpolaga, temveč se mora v osnovi opreti na moč drugih držav, institucij, procesov in razvojev. Spoznanje kake male države, da se ne more opreti na lastne zmogljivosti, more oziroma mora biti priznано tudi od drugih držav, ki posegajo v mednarodno politiko«. Rothsteinovo kategorizacijo malih držav Keohane (1969: 292-293) kritizira, saj pravi, da bi iz njegove definicije sledilo, da so male države vse, razen ZDA, nekdanje SZ in Kitajske, saj se le-te zanašajo na pomoč in zaščito omenjenih velikih sil. Pri poskusu definiranja malih držav izhaja iz njihovega delovanja navzven tudi Petrič (1996: 878 – 879), ki prikazuje obnašanje malih držav v mednarodni skupnosti bolj v luči statičnosti kot pa z možnostjo dejavnega

subjekti mednarodnih odnosov temeljijo na sodelovanju in boju za moč; 3. poleg vojaške dimenzije vsebuje nacionalni interes tudi gospodarsko, ekološko in tehnološko dimenzijo in 4. mednarodno pravo in mednarodni režimi omogočajo subjektom mednarodnega prava, da lažje sodelujejo med seboj (Baylis in Smith 2001: 4-5).

¹⁴ Pristop, s katerim Keohane (1969) male države obravnava na podlagi kvalitativnih kriterijev, se imenuje sistemski pristop. Zanj je značilno, da trdi, da lahko države različno vplivajo na mednarodni sistem, zaradi česar je tudi njihov položaj v mednarodnem sistemu različen. Keohane za ključne pri tem postavi voditelje držav. Od njihovega mnenja je namreč odvisno, v katero kategorijo določena država sodi. Avtor dodaja tudi možnost poimenovanja teh držav na velike, manj pomembne, srednje in male države.

¹⁵ Konstruktivistična teorija mednarodnih odnosov predpostavlja, da imajo mednarodne norme in institucije dvojni učinek: 1. oblikujejo nacionalni interes države in 2. vplivajo na zunanjo politiko držav v mednarodni skupnosti (Brglez 2002: 44). Kulturni in institucionalni elementi notranjega in zunanjega okolja držav oblikujejo identiteto držav, na podlagi katere se oblikujejo državni interesi in zunanja politika. Oblikovane identitete držav vplivajo tudi na meddržavne, normativne strukture, zunanja politika držav pa reproducira in sestavlja mednarodne kulturne in institucionalne strukture (*ibid.*).

vplivanja na dogajanja v njej. Podobno definira male države tudi Benko (2000: 157), ki le-te predstavi kot države »ki ne sodijo v kategorijo velikih sil, ker bistveno ne vplivajo na strukturo mednarodne skupnosti in se morajo uklanjati spremembam v njej«.

2.2.1. Značilnosti zunanje politike in diplomacije malih držav

Razlike med velikimi in malimi državami na področju zunanje politike se nanašajo na *različne tipe problemov*, s katerimi se le-te srečujejo, na *različen obseg zunanjepolitičnega delovanja*, na *različen način vodenja zunanje politike* ter na *različna sredstva*, ki jih uporabljajo pri uresničevanju svoje zunanjepolitične strategije (Benko 1992: 2).

Petrič (1996: 885) meni, da je med najpomembnejšimi vrednotami, ki naj jih zunanja politika male države zagotovi, ohranitev njene narodnostne, etnične in kulturne samobitnosti. V kontekstu delovanja v mednarodni skupnosti se male države običajno usmerjajo le k bližnjemu mednarodnemu okolju. Če se že izrekajo o svetovnih problemih, se jih lotevajo iz ožje perspektive, torej v optiki svojih regionalnih problemov, varnosti in konfliktov (Benko 1997: 252). Glede varnosti, ki je eden najpomembnejših zunanjepolitičnih ciljev držav, tudi malih, je potrebno poudariti, da si jo mala država lahko zagotovi na ta način, da kot konkretne cilje svoje zunanje politike uresniči dobre in urejene sosedske odnose. Poleg tega pa za zagotovitev svoje varnosti male države potrebujejo tudi zanesljive prijatelje med vodilnimi državami sveta. Najprimernejši in pogosto najzanesljivejši so tisti, ki se nahajajo v regiji, kjer se mala država nahaja, pri čemer le-ti istočasno nimajo takšnih interesov, ki ne bi bili skladni z interesi male države (Petrič 1996: 882-883). Možna strategija zunanjepolitičnega delovanja¹⁶ v mednarodni skupnosti je za male države tudi sklepanje zavezništev, saj jim le-ta nudijo večja varnostna zagotovila (Vegič, 1999).

V sodobni mednarodni skupnosti je za male države pomembna tudi vključenost v zanje pomembne mednarodne organizacije, saj jim to zmanjšuje njihovo ranljivost in krepí njihov položaj. S tem se jim razširjajo možnosti njihove promocije oziroma prisotnosti v mednarodni skupnosti ter participacije v procesih, ki v njej potekajo (Jazbec 2002: 74). Članstvo v zavezništvu ima lahko, po drugi strani, za državo, še posebej malo, tudi negativne posledice, saj lahko le-ta postane preveč odvisna od zaveznice ali pa se vplete v spor, ki je v

¹⁶ Strategija zunanje politike je dolgoročni načrt za uresničevanje zastavljenih zunanjepolitičnih ciljev in interesov države (Merritt 1975: 64), oblikuje pa se glede na različne možnosti posamezne države in njeno izbiro strateških opcij (Benko 1992: 9). Pri izboru primerne zunanjepolitične strategije je potrebno upoštevati ne le notranje, ampak tudi zunanje okolje države, saj velja, da so možnosti za uresničitev zunanjepolitičnih ciljev tem večje, čim večja je skladnost med njimi in občimi tokovi in procesi v mednarodni skupnosti (*ibid.*).

nasprotju z njenimi interesi. Obstaja tudi nevarnost, da zavezništvo ne bo izpolnilo svojih obveznosti glede pomoči pri obrambi svoje članice (*ibid.*).

Na vprašanje, kaj je pogoj za uspešno zunanjo politiko male države, Petrič odgovarja (1996: 889), da mora le-ta znati najti prostor in možnosti za uresničitev lastnih ciljev tako, da se ustvarjalno prilagaja dogajanjem in procesom v mednarodni skupnosti. Pomembno je tudi to, da mala država začuti pravi čas, prave priložnosti, ko lahko ob pravi podpori in uporabi pravih sredstev uspe uveljaviti lastne cilje. To je možno le, če je mala država sposobna zaznati procese in dogajanje v svetu, jih razumeti in predvideti njihov tok ter ugotoviti interese zâjno pomembnih držav. Zato sta strokovnost in sposobnost analize ter predvsem razumevanje mednarodne problematike in procesov temeljna prvina analitičnega sektorja kot intelektualnega jedra ministrstva za zunanje zadeve (Petrič 1996: 889). Bistvena in precej očitna značilnost diplomacij malih držav pa je še, da so njihove možnosti obveščanja in opazovanja manjše od možnosti velesil, saj so tudi njihova materialna sredstva skromnejša (Benko 1992: 6).

Vstop v mednarodno skupnost nalaga mali državi veliko nalog. Ena od njih je ustanovitev lastne diplomatske organizacije.¹⁷ Omejenost človeških virov je ena od bistvenih determinant delovanja diplomacij malih držav. Velikost populacije male države je namreč tisti dejavnik, ki v veliki meri vpliva na oblikovanje in delovanje njene diplomacije ter v končni fazi tudi na njeno uspešnost. Tudi šolanje in usposabljanje kadrov novih malih diplomacij nikakor ni enostavno. Po eni strani male države takoj potrebujejo dobro izobraženo in usposobljeno diplomatsko osebje, pri čemer pa izobraževanje in usposabljanje zahteva svoj čas, po drugi strani pa nimajo dovolj ljudi, ki bi zmogli, bili usposobljeni in nenazadnje bili pripravljeni delati v državni službi, ki je tudi manj plačana v primerjavi s poslovno kariero. Tako so pri reševanju tega problema male države razpete med dejstvom, da je potrebno diplomatsko osebje dolgoročno planirati in ga načrtno izobraževati, ter med kratkoročne izhode v sili, da v to službo novačijo osebje po drugačnih kriterijih (npr. zaposlujejo osebe glede na strankarsko pripadnost) (Jazbec 1998: 460).

Za reševanje problema pomanjkanja diplomatskega osebja je izredno pomembna tudi profesionalizacija diplomatske službe, ki bi na dolgi rok omilila ta problem. Pod profesionalno diplomatsko službo razumem obvladovanje postopkov in tehnik, ki so

¹⁷ Diplomatska organizacija se nanaša na zunanje ministrstvo in diplomatsko-konzularna predstavništva, ki so povezana v predstavniško mrežo. Ta organizacija države izvaja procese namenjene uresničevanju zunanje politike in s svojo dejavnostjo zagotavlja potrebne informacije za nosilce zunanjepolitičnega odločanja (Jazbec 2002: 175).

karakteristične za poklic diplomata, in spoštovanje mednarodno sprejetih pravil o delu in obnašanju diplomatov (Jazbec 2001: 112-113). Profesionalni ali karierni diplomati so tudi tisti državni uradniki, ki diplomacijo izberejo za svoj življenjski poklic. Njihovo napredovanje je odvisno predvsem od njihove sposobnosti, znanja, izkušenosti in pokazanih rezultatov, za kar naj bi v vsaki diplomatski službi obstajala dokaj jasna, transparentna in utečena pravila ter kriteriji (Kosin 1997: 229). Karierni diplomati zagotavljajo tudi določeno raven strokovnosti in kakovosti pri opravljanju zunanje političnih nalog, saj so strankarsko nevtralni in zastopajo samo interese države ter kot taki disciplinirano izvršujejo njeno zunanjo politiko ne glede na trenutno barvo vlade (*ibid.*).

Za male države velja, da se pri vzpostavljanju svoje diplomacije srečujejo tudi z omejenimi finančnimi sredstvi, saj je naloga pred njimi zahtevna: iz nič je treba zgraditi najosnovnejše državotvorne funkcije, med katere spada tudi diplomacija. To zahteva izredno velik finančni vložek v relativno kratkem časovnem obdobju. Slednje se nanaša posebej na odpiranje diplomatsko-konzularnih predstavništev v tujini, kjer so ta sredstva potrebna za najeme oziroma nakupe nepremičnin, za njihovo vzdrževanje in opremo ter za investicije v kadre, ki na teh predstavništvih delajo.

Kljub pomankanju materialnih zmogljivosti in moči je lahko v sodobni mednarodni skupnosti na področju svoje zunanje politike mala država uspešna, če si prizadeva, da svojo zunanjo politiko izvaja čim bolj racionalno oziroma premišljeno ter v mednarodnih in diplomatskih odnosih komunicira čim bolj kompetentno in prepričljivo (Plavšak 2004: 251). Z racionalnim vedenjem male države mislim na njeno prizadevanje po takšnem oblikovanju in izvajanju zunanje politike, kjer bodo izurjeni oziroma kompetentni ljudje tisti, ki bodo določali in uresničevali zunanje politične cilje, pri čemer se bodo povsem zavedali nacionalnega interesa države¹⁸ ter relevantnih notranje političnih in zunanje političnih dejstev¹⁹ (Calvert 1986: 7); s prepričljivim komuniciranjem v sodobni mednarodni skupnosti pa mislim

¹⁸ Nacionalni interes Petrič (1996: 885) označi kot »zvezdo vodnico zunanje politike« oziroma kot »skozi več generacij doživeto trajno spoznanje nekega naroda o lastnem položaju in interesih v svetu«.

¹⁹ Ker je vse večja soodvisnost v mednarodnem sistemu povzročila, da je ločevanje med notranjo in zunanjo politiko skorajda nemogoče, morajo tisti, ki oblikujejo in izvajajo zunanjo politiko, upoštevati dve okolji: notranje ali domače okolje in zunanje ali mednarodno okolje. Domače okolje tvori temeljni kontekst, znotraj katerega se gradi politika. Faktorji, ki to okolje tvorijo, so številni: stopnja družbene enotnosti, stopnja političnega tekmovanja, zahteve javnosti, spremembe v vrednostnih orientacijah (Rosenau 1971: 399), stopnja ekonomskega razvoja, demografska in etnična struktura, sistemska in institucionalna struktura, interesne skupine, mediji itd. Faktorji mednarodnega okolja pa so oblika mednarodnega sistema (unilateralni ali multilateralni), porazdelitev vpliva in moči, itd.

na aktivno uporabljanje množičnih medijev s strani diplomatov, katerim ti mediji ne le, da lahko v precejšnji meri dopolnjujejo vire, ampak jim lahko tudi omogočijo, da preko medijev širše predstavijo in okrepijo zunanjepolitična stališča držav, iz katerih prihajajo. Slednje se seveda zgodi le, če so nastopi teh diplomatov pred množičnimi mediji »dramaturško na mestu« (Plavšak 2004: 251).²⁰

Pri racionalnem odločanju glede javnih zadev je zelo pomembno upoštevati tudi mnenje javnosti. To pomeni, da mora v jedru političnega procesa biti javna razprava o skupnem dobrem, ne pa izolirano glasovanje glede na zasebne preference. Cilj politike bi moral biti soglasni in racionalni konsenz (Elster 2000: 45). S tem se strinja tudi Calvert (1986: 1), ki pravi, da tako kot notranjepolitične odločitve morajo tudi odločitve v zunanji politiki biti sprejete v imenu javnega interesa in tako tudi legitimne v očeh državljanov.

Pojem uspešnosti zunanje politike oziroma diplomacije bom v nadaljevanju naloge uporabljala v kontekstu količine in kakovosti izpolnjenih zunanjepolitičnih ciljev, ki so bili formalno ali neformalno zastavljeni. Več kot je zastavljenih ciljev, ki so bili za državo in prebivalstvo zadovoljivo izpolnjenih, bolj je posamezna diplomacija uspešna. Še prej se pa seznanimo z državo, katere diplomacijo bom obravnavala v nadaljevanju.

²⁰ Plavšakova (2004: 251-253) pojasnuje, da mednarodni mediji okrepijo stališča zunanje politike male države, če so ta skladna z mednarodno-vsebinsko in časovno ter novičarsko relevantnostjo. Seveda pa je pomembno tudi to, da je diplomat male države primerno izurjen v tehnikah in veščinah odnosov z javnostmi, zlasti medijskega nastopanja, saj bo le tako učinkovito in prepričljivo komuniciral navzven

3. DIPLOMACIJA MALE DRŽAVE NA PRIMERU REPUBLIKE MAKEDONIJE

V tem delu diplomskega dela se bom z diplomacijo male države, namesto na splošno, ukvarjala pri primeru RM, ki je po razpadu Jugoslavije postala samostojna država; za razliko od nekdanje države, pa šteje med še manjše. Kot mala in mlada država se RM sooča s posebnimi problemi, ki do določene mere ovirajo njeno uspešnost pri doseganju zadanih zunanjepolitičnih ciljev. Po preteku dobrih desetih let je zdaj primeren čas za celovit pregled ter analizo zastavljenih in doseženih ciljev, katere je uresničevala makedonska diplomacija.

Temelj preverjanja uspešnosti makedonske diplomacije na področju uresničevanja zadanih zunanjepolitičnih ciljev je analiza doseženih ciljev glede na tiste, ki so bili v okviru treh koncentričnih krogov (regija, Evropa, svet) zastavljeni v različnih dokumentih obdobja od nastanka samostojne države do danes.

3.1. PREDSTAVITEV DRŽAVE

Posebnosti RM, njen položaj v nekdanji skupni državi in njena geografska umeščenost v regiji, so bili glavni dejavniki, ki so vplivali na politične in strokovne razprave o neodvisnosti države. Dejstvo je, da so bili glavni akterji ob razdruževanju nekdanje Jugoslavije: Srbija, Hrvaška in Slovenija. V teh razburkanih časih je bilo v Makedoniji slišati nasprotujoča si stališča v zvezi z njeno osamosvojitvijo oziroma odhodom iz SFRJ. Postavljalo se je namreč vprašanje, ali bo lahko mala in šibka država Makedonija obstajala zunaj SFRJ, in sicer predvsem zaradi zgodovinsko obremenjenih odnosov s sosednjimi državami, katere so že izražale pomisleke o obstoju bodoče samostojne makedonske države. Makedonija se je zavedala svoje ranljivosti v odnosu do sosed, predvsem Grčije in Bolgarije, ter s prihodom Miloševića na oblast tudi Srbije.²¹ Od tod se je izoblikovalo stališče, ki ga je Makedonija zastopala na številnih mednarodnih konferencah o prihodnosti Jugoslavije, in to je, da se je v odnosu do dogajanj v nekdanji skupni državi zavzemala za mirno preoblikovanje SFRJ v zvezo samostojnih držav (Maleski, 2005 a). Takšna zveza bi lahko tudi lažje postala članica

²¹ Makedonija je bila še nekaj časa po osamosvojitvi brez možnosti učinkovite fizične obrambe svojega ozemlja, saj ni imela oklepne enote, letalstva, raketnega sistema ali kakršnekoli druge sodobne vojaške opreme. Poročilo o oborožitvi balkanskih držav objavljeno v Basic Paper - British American Security Information Council iz marca leta 1996 navaja, da Makedonija nima niti enega tanka, niti enega vojaškega letala, niti enega artilerijskega orožja preko 100mm. Kar se tiče števila vojaškega osebja, je bilo v istem poročilu zapisano, da ima RM desetkrat manj vojakov kot Bolgarija, Albanija, bosanski Muslimani in Hrvaška, petnajstkrat manj kot ZRJ in Grčija ter petdesetkrat manj kot Turčija (Gaber 2002: 134-135).

evroatlantskih struktur (Gligorov, 2002). Drugo najvplivnejše politično stališče znotraj Makedonije v tem času je bilo podobno slovenskemu in hrvaškemu, torej takojšnja osamosvojitvev in prekinitev vseh stikov s centralo v Beogradu.

Konec 80. let in v začetku 90. let 20. stol. so se tudi znotraj Makedonije dogajale globoke družbene, gospodarske, politične ter kulturne spremembe v smeri preoblikovanja starega socialističnega sistema v demokratičnega. Po vzoru dogajanja v drugih republikah SFRJ, so se tudi v Makedoniji novembra 1990 izvedle prve prave demokratične volitve. V javnih nastopih sta se izoblikovali dve temeljni usmeritvi, ki v RM prevladujeta še danes. Prva²² je bila etničnomobilizirajoča in je poudarjala zgodovinsko preteklost, slavo in vrednote nacije, pa tudi to, da je bila zgodovina, še posebej komunistična in federalna, mačehovska do Makedonije. Druga²³, demokratična usmeritev, je poudarjala potrebo po ustanavljanju novih in stabilnih demokratičnih institucij, po preureditvi gospodarstva in lastnine, po vsaj bolj avtonomnem položaju v federalni ali konfederalni državi in nenazadnje po medetničnem sožitju in strpnosti. Na volitvah sta obe usmeritvi dobili enako močno podporo, kar je zaviralo oblikovanje Sobranja²⁴, saj se je le-to konstituiralo šele januarja 1991. Dva tedna po svojem konstituiranju je Sobranje, na svoji prvi seji 25. januarja 1991, sprejelo dokument *Deklaracija za suverenost* (Deklaracija o suverenosti)²⁵ takrat še Socialistične²⁶ republike Makedonije, s katero se je *de iure* začel postopek razdruževanja od nekdanje federacije. Ta deklaracija je potrdila zgodovinsko vzpostavljeno državnost in suverenost makedonske države ter državotvornost makedonskega naroda, hkrati pa je raglasila za neveljavne vse pravne akte federacije, ki so bili v nasprotju z ustavo republike. Septembra 1991 je sledil referendum o samostojnosti RM²⁷, kjer se je od 71,9 % volivcev, ki so se referendumu udeležili, za samostojnost RM opredelilo 95,1 %.²⁸ En mesec kasneje, natančneje 17. novembra 1991, je bila v Sobranju sprejeta ustava RM, ki je le-to definirala kot suvereno, neodvisno, socialno in

²² Predstavljata jo stranki VMRO-DPMNE (stranka etničnih Makedoncev) in DPA (stranka etničnih Albancev).

²³ Predstavljata jo stranki SDSM (stranka etničnih Makedoncev) in PDP (stranka etničnih Albancev).

²⁴ Ime predstavniškega telesa v RM.

²⁵ Služben vesnik na RM broj 5/45 (1991) (Uradni list RM številka 5/45 (1991)).

²⁶ Sobranje je 7. junija 1991 sprejelo amandma, s katerim je iz imena države izbrisalo dodatek »Socialistična« ter sprejelo novo ime države – Republika Makedonija.

²⁷ Referendumsko vprašanje se je glasilo: »Ali ste za neodvisno in samostojno Republiko Makedonijo s pravico združevanja z drugimi jugoslovanskimi narodi?« (Mirčev 1997: 10).

²⁸ Referenduma se ni udeležila večina pripadnikov albanske manjšine v državi (po popisu iz leta 1994 so predstavljali Albanci 22,9% vsega prebivalstva v RM) ter tudi nekateri privrženci makedonskih ekstremnih strank.

parlamentarno demokracijo.²⁹ Ker je bilo mednarodno priznanje države prioritetni cilj samostojne RM, je Sobranje 19. decembra 1991 sprejelo še dokument *Deklaracija za medžunarodno priznavanje na Republika Makedonija kako suverena i nezavisna država* (Deklaracija o mednarodnem priznanju Republike Makedonije kot suverene in neodvisne države)³⁰, v kateri je bila izražena zahteva, da naj mednarodna skupnost prizna samostojno RM.

Četudi v začetnem procesu ustvarjanja države ni bilo formalno opredeljenih strateških ciljev nove makedonske države, je imela zunanja politika vseeno precej zapletenih nalog, ki jih je bilo potrebno uresničiti v povezanem procesu izoblikovanja države in državnih institucij, izgradnje zunanje politike in zunanjepolitičnega aparata ter vzdrževanja rednih povezav na mednarodni ravni. Posebnega uradnega dokumenta o svoji zunanjepolitični strategiji RM nima še danes (Sasajkovski, 2005). Takšno strategijo posebej za svoje mandatno obdobje določa vsakokratna vlada RM (Čauševska-Dimovska, 2004).

Po mnenju nekaterih analitikov je v makedonski zunanjepolitični dejavnosti od osamosvojitve do danes glede na glavne zunanjepolitične akterje v državi moč ločiti dve jasno določljivi fazi (Sasajkovski, 2005). V prvi, ki zajema obdobje od samostojnosti države do sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja, je dominantna osebnost v makedonski zunanji politiki njen prvi predsednik Kiro Gligorov, čigar mandat je trajal od januarja 1991 do novembra 1999. Ravno v času prvega mandata Gligorova so na ozemlju nekdanje Jugoslavije potekali najhujši spopadi. RM se je takrat poleg strahu razširitve vojne na jug soočala tudi s pritiski sosednjih držav, ki niso mogle sprejeti nove samostojne države na Balkanu. Z zmerno in premišljeno zunanjo politiko ter s profiliranjem države kot faktorja stabilnosti v regiji se je RM pod vodstvom predsednika Gligorova uspela izogniti morebitnemu divjanju vojne tudi na njenem ozemlju.³¹ S članstvom v OZN, od aprila leta 1993, in priznanjem države s strani EU, konec leta 1993, je RM dokončno postala enakopravna članica mednarodne skupnosti, vendar z začasno oznako BJRM. Zunanjepolitično strategijo RM v odnosih z sosednjimi državami v prvi fazi njenega zunanjepolitičnega delovanja pa označujemo, po besedah prvega makedonskega predsednika, kot »politiko aktivne ekvidistance« (Gligorov, 2002).³² Osnovna

²⁹ RM je *de iure* parlamentarna demokracija, *de facto* pa gre za predsedniško demokracijo, saj igra predsednik republike veliko vlogo pri oblikovanju in vodenju zunanje politike.

³⁰ Služben vesnik na RM broj 57/901 (1991) (Uradni list RM številka 57/901 (1991)).

³¹ V tem okviru naj omenim velik diplomatski uspeh nekdanjega predsednika države, Gligorova, ki se je z ZRJ dogovoril o mirnem odhodu JLA z ozemlja RM marca 1992.

³² RM si bo prizadevala za »enako politiko do sosed, kar pomeni, da s se bo trudila imeti najboljše možne odnose z vsemi svojimi sosedami. Z nobeno od svojih sosed RM ne bo imela privilegiranih

značilnost makedonske diplomacije v prvih letih samostojnosti države je torej bila ta, da je bila manj naslonjena na samo ministrstvo za zunanje zadeve kot pa na predsedniški urad, v katerem je en sam človek, predsednik države, sprejemal ključne odločitve. Druga faza makedonske zunanje politike sledi po frakcijskih bojih znotraj največje in obenem vladajoče stranke SDSM³³, ko je »zvezda Gligorova nehala blesteti z istim sijajem« (Sasajkovski, 2005), saj so na notranjepolitično in s tem tudi na zunanjepolitično prizorišče vstopile nove vplivne osebe (*ibid.*).³⁴ Drugo fazo makedonske zunanje politike (od sredine devetdesetih do danes) označuje večje prizadevanje makedonske zunanje politike po poglobljanju odnosov z mednarodnimi organizacijami (OVSE, SE, Nato, EU idr.) in svetovnimi velesilami, posebej z ZDA. Politiko aktivne ekvidistance do sosednjih držav je v drugi fazi makedonske zunanje politike, natančneje po zamenjavi vladajoče politične garniture v državi leta 1998³⁵, zamenjala t.i. »politika pozitivne energije«³⁶, ki je prispevala med drugim tudi k večji odprtosti makedonskega gospodarstva tujim neposrednim investicijam.³⁷ Posebno za drugo fazo makedonske zunanje politike je bilo in je še vedno značilno to, da se precej ambicioznih, ne le zunanjepolitičnih, ciljev, zaplete v mreže medstrankarskih pritiskov, ki otežujejo ali celo onemogočijo njihovo uresničevanje. To ni značilnost samo malih držav, saj je znano, da sta notranja in zunanja politika »dve strani iste politike« (Vukadinovič 1995: 119). V RM je

odnosov oziroma nobena od sosed RM naj nima dominantne pozicije v RM in vpliv na njeno notranjo in zunanjo politiko« (Gligorov 2002: 431). »Morda nekoliko bode v oči izraz »distanca«, vendar sem jaz pri uporabi te besede vedno mislil na »ekvilibrijo« (*ibid.*). Torej naj ima RM čim boljše odnose s sosedi, vendar naj v svoji zunanji in notranji politiki ne favorizira nobene od sosednjih držav. Takšna politika je izraz strahu pred obnovitvijo zgodovinskih konfliktov o tem, kdo bo vladal ali imel dominanco v Makedoniji (*ibid.*).

³³ Določeni člani znotraj vladajoče SDSM se zbirajo okoli zahteve »da naj stara politična garnitura počasi zapusti politično sceno, da bi nanjo prišli novi, naprednejši politiki« (Sasajkovski, 2005).

³⁴ Sasajkovski (2005) je navedel ime sedanjega predsednika RM.

³⁵ Na parlamentarnih volitvah leta 1998 prideta na oblast do takrat opozicijski politični stranki VMRO-DPMNE in DPA.

³⁶ Politika aktivne ekvidistance je bila v začetku devetdesetih deležna nemalo kritik opozicije in je bila dokončno ukinjena leta 1998. Po mnenju Gligorova (2002: 432) je bila do leta 2002 ta »pozitivna energija« manifestirana zlasti v odnosu do Bolgarije, s čimer je nekdanji makedonski predsednik mislil na podpis deklaracije o prijateljstvu med RM in Bolgarjo, kateri več besed namenjam v poglavju 2.

³⁷ Nanaša se predvsem na odprtost grškim neposrednim investicijam v RM po letu 1995. Ravno Grčija je bila od držav v regiji, in tudi širše, najbolj pripravljena vlagati v RM. Pri spodbujanju tujih neposrednih investicij iz drugih držav je bila makedonska diplomacija manj uspešna. Več o tem v nadaljevanju naloge.

notranjepolitično rivalstvo še toliko večje, ker gre za državo številnih etničnih skupin, kjer sta makedonska in albanska najštevilčnejši.³⁸

Preden se lotim sistematične obravnave izpolnitve zunanjepolitičnih ciljev RM, naj nekaj besed namenim tudi diplomatski organizaciji RM. Vemo, da diplomacijo malih držav označuje nekaj tipičnih problemov, na primer finančnih, kadrovskih in organizacijskih (Jazbec 1998: 459). Tudi makedonska diplomacija se tem problemom ni izognila. Finančne težave so bile v prvih letih po samostojnosti tako resne, da se je v posameznih DKP RM v tujini dogajalo, da so lastniki objektov in stanovanj, katerih država ni mogla plačevati, odpovedovali najemne pogodbe ali celo izvajali prisilne izselitve iz teh prostorov (Gaber 2002: 97). Diplomatski kader so v prvih letih po samostojnosti RM sestavljali skoraj izključno diplomati, ki so prej delovali v okviru diplomatske službe nekdanje skupne države (Sasajkovski 2005)³⁹. Kasneje so se v diplomacijo RM zaposlovali tudi mladi diplomantje in ljudje različnih profilov, pri čemer je bil, po mnenju Sasajkovskega, največji problem zaposlovanja diplomatov ta, da »se je to večinoma dogajalo na strankarskih temeljih«. Danes je število diplomatov v makedonski diplomatski službi 261 od vseh 330 zaposlenih na MZZ RM oziroma na DKP RM v tujini (SEI, 2005 a)⁴⁰. Za vsako mlado diplomacijo je eden največjih zalogajev tudi ta, da svoj kader tudi ustrezno izobrazijo in usposobi za delo v diplomaciji. V ta namen je MZZ RM svoje diplomate pogosto pošiljalo na izobraževanja v tujino⁴¹. Kar se tiče organizacije MZZ RM, je pomembno omeniti, da je znotraj MZZ RM poseben analitski sektor nastal šele leta 1997 (Gaber 2002: 117). Z vidika konsistentnega nastopanja MZZ RM v tujini pa je posebej problematično dejstvo, da RM tudi danes še nima zakona o zunanjih zadevah⁴² ter da se je zaradi različnih sporov o imenovanju ministra za

³⁸ Po zadnjem uradnem popisu iz leta 2002 živi v RM nekaj več kot 2 milijona prebivalcev, od katerih jih je 64,2% etničnih Makedoncev, 25,2% etničnih Albancev, 3,8% Turkov, 2,7% Romov, 1,8% Srbov in 2,3% ostalih etničnih skupin.

³⁹ Že v začetku 1992, natančneje 21. januarja, je vlada RM sprejela odločbo za odpoklic makedonskih diplomatov iz tujine in iz Zveznega sekretariata za zunanje zadeve SFRJ, ki jih je nameravala zaposliti na svojem ministrstvu za zunanje zadeve ter na svojih DKP v tujini. Okrog 100 oseb, katere je ta odpoklic zajel, je bilo osebno povabljenih, da se zglasijo na dolžnost v osamosvojeni RM. Večina od njih se je temu vabilu tudi pozitivno odzvala in kmalu začela z delom v makedonski diplomaciji (Gligorov 2002: 562).

⁴⁰ V makedonski diplomaciji dela skupaj 330 ljudi – od teh jih je 192 (144 diplomatov in 48 administrativno-tehničnih delavcev) zaposlenih na MZZ RM in 138 (29 veleposlanikov, 3 generalni konzuli, 85 diplomatov in 21 administrativno-tehničnih delavcev) zaposlenih na DKP RM v tujini (SEI, 2005 a).

⁴¹ V začetku devetdesetih je to izobraževanje pogostokrat potekalo na MZZ v Haagu in Dunaju ali pa na diplomatski akademiji na Malti (Čauševska- Dimovska, 2004).

⁴² Trenutno je v pripravi pri vladi RM in se njegovo obravnavanje v Sobranju RM pričakuje še v tem letu.

zunanje zadeve v RM na tej funkciji do danes izmenjalo že osem oseb, od katerih so bili štirje strokovnjaki mednarodnega prava oziroma profesionalni diplomati in štirje neprofesionalni diplomati oziroma člani vladajoče politične opcije.

Vsaka država, tudi mala, mora poleg političnih meddržavnih odnosov širiti tudi sodelovanje na gospodarskem, kulturnem in drugih področjih. Tako so za gospodarske stike na makedonskih DKP v tujini zadolženi posebni ekonomski svetniki⁴³.

Glede problematike omejenosti človeških virov) je treba poudariti tudi to, da male države, za razliko od velikih, nimajo niti potrebe niti možnosti za vzpostavitev široke mreže DKP v tujini. Le-ta mora biti vedno urejena racionalno, kar velja še posebej za male države, ki svojih pomanjkljivosti v zunanji politiki ne morejo nadomeščati drugače, kot le z racionalnim in profesionalnim delovanjem⁴⁴. Po podatkih iz februarja in marca 2005 ima RM nezasedenih kar 10 veleposlaniških mest po diplomatskih misijah v tujini ali pa jih vodijočasni odpravniki poslov⁴⁵. Tehnično gledano veleposlaništvo brez veleposlanika ne trpi močno, ker lahko tekoče obveznosti opravlja tudi odpravnik poslov. Vendar pa države, ki dajo kaj na svojo prepričljivost in resnost, ne dovolijo svojemu veleposlaniku, da zapusti državo akreditacije, preden njegov naslednik ne dobi akreditivov, saj država, ki svoje veleposlaništvo pušča brez glave, deluje kaotično, ne pa resno in zaupanja vredno, zato se lahko ostale države do nje obnašajo rezervirano.

Po kratkem kronološkem pogledu na nastanek države RM in splošnem pregledu glavnih značilnosti njene zunanje politike oziroma diplomacije sledi v nadaljevanju naloga analiza delovanja makedonske diplomacije na področju doseganja zunanjepolitičnih ciljev RM. Le-ti so bili od osamosvojitve do danes določeni v različnih dokumentih, ki so bili sprejeti bodisi v okviru Sobraanja bodisi v okviru vlade RM⁴⁶:

⁴³ Ekonomski svetniki trenutno delujejo na 4 DKP RM v tujini, in sicer v Boegradu, Rimu, Moskvi in Berlinu.

⁴⁴ Diplomatska mreža RM obsega 42 DKP, od teh je 29 veleposlaništev (23 v Evropi), 7 stalnih misij pri mednarodnih organizacijah (OZN v New Yorku in Ženevi, EU, Nato, SE, OVSE, in FAO), 3 generalne konzulate (v Istanbulu, Torontu in Detroitu) in 3 pisarne za konzularne in gospodarske zadeve (v Atehad, Solunu in Kopenhagnu) (SEI, 2005 a).

⁴⁵ RM trenutno nima veleposlanika v Avstriji, BIH, Bolgariji, na Kitajskem, Danski, Franciji, Vatikanu, na Madžarskem, na Nizozemskem in v Španiji (Ministerstvo za nadvorešni raboti na RM, 2005 b).

⁴⁶ Naslednje dokumente sem izbrala iz dveh razlogov: 1. ker jih avtorji, ki obravnavajo makedonsko zunanjo politiko in diplomacijo (npr. Kiro Gligorov, Srdžan Kerim, Viktor Gaber idr.) najpogosteje navajajo in 2. ker je nekatere med njimi moč pod oznako strateški dokumenti dobiti in prebrati tudi na uradnih spletnih straneh makedonske vlade oziroma posameznih njenih ministrstev.

- O zunanjepolitičnih ciljih RM lahko beremo v dokumentu *Deklaracija za suverenost na Republika Makedonija* (Deklaracija o suverenosti Republike Makedonije), ki je bil sprejet 25. januarja 1991 na rednem zasedanju v Sobranju⁴⁷;
- v dokumentu *Deklaracija vo vrska so referendumot za samostojnost na Republika Makedonija* (Deklaracija v zvezi z referendumom o samostojnosti Republike Makedonije), ki je bil sprejet 17. septembra 1991 na rednem zasedanju v Sobranju in je potrdil rezultat referenduma o samostojnosti RM⁴⁸;
- slednjič v dokumentu *Deklaracija za medžunarodno priznavanje na Republika Makedonija kako suverena i nezavisna država* (Deklaracija o mednarodnem priznanju Republike Makedonije kot suverene in neodvisne države), ki je bil sprejet 17. decembra 1991, prav tako na rednem zasedanju Sobranja⁴⁹;
- Da je strateški interes RM članstvo v evroatlantskih strukturah je bilo določeno s posebno odločbo Sobranja o dolgoročnem interesu RM za članstvo v Natu, ki je bila sprejeta 23. decembra 1993⁵⁰;
- in s posebno skupno izjavo političnih strank RM iz 22. oktobra 1997, kjer so le-te zapisale, da vidi RM svojo prihodnost v članstvu v EU in Natu⁵¹;
- O zunanjepolitičnih ciljih RM na področju obrambne in varnostne politike države lahko beremo v dokumentu *Strategija na odbrambenata politika na Republika Makedonija* (Strategija obrambne politike Republike Makedonije) (od sedaj naprej SOP), katerega je septembra 1998 sprejelo Sobranje RM;
- in v dokumentu *Nacionalna koncepcija za bezbednost in odbrana* (Nacionalna koncept za varnost in obrambo) (od sedaj naprej NKVO), ki je bil sprejet s strani Sobranja RM 6. junija 2003⁵²;
- O strateškem cilju članstva RM v EU lahko beremo še v dokumentu *Deklaracija za podnesovanje na baranje za členstvo na Republika Makedonija vo Evropskata unija*

⁴⁷ Glej opombo 25.

⁴⁸ Služben vesnik na RM broj 42/685 (1991) (Uradni list RM številka 42/685 (1991)).

⁴⁹ Glej opombo 30.

⁵⁰ *Odluka za stapuvanje na Republika Makedonija vo členstvo vo Severnoatlantskata dogovorna organizacija – NATO* (Odločba za vstop RM v članstvo Nata) (Služben vesnik na RM, broj 78/1867 (1993)-Uradni list RM, številka 78/1867 (1993)).

⁵¹ Dokument navaja Gligorov v svoji knjigi *Makedonija e se što imame* (Makedonija je vse, kar imamo) iz leta 2002.

⁵² Gre za osnovni dokument RM na področju varnosti in obrambe, ki temelji na ocenah mednarodnega položaja RM ter grožnjah njeni varnosti in ki določa cilje in smeri za vodenje nacionalne varnostne politike RM (NKVO. 2003: 1).

(Deklaracija o aplikaciji za članstvo Republike Makedonije v EU), ki je bil sprejet na seji Sobotanja RM 13. februarja 2004⁵³;

- nazadnje tudi v dokumentu *Predlog strategija za integracija na Republika Makedonija vo Evropskata unija* (Predlog strategije za integracijo Republike Makedonije k Evropsko unijo) (od sedaj naprej PSIEU), ki ga je sedanja vlada RM sprejela 6.septembra 2004⁵⁴;
- Svoj interes za članstvo v Natu je RM še enkrat poudarila s sprejemom dokumenta *Godišna nacionalna programa za členstvo na Republika Makedonija vo Nato za godina 2004-2005* (Letni nacionalni načrt za članstvo RM v Natu za leto 2004-2005) (od sedaj naprej LNNČ), ki ga je vlada RM sprejela 4.oktobra 2004⁵⁵;

⁵³ Besedilo Deklaracije je moč prebrati na:

<http://www.president.gov.mk/prilozi/dokumenti/274/Baranje%20za%20clenstvo%20v%20EU%202004.pdf>

⁵⁴ Dokument bo od *Predloga strategije* postal *Strategija*, ko bo RM dobila status države kandidatke za člantsvo v EU, kar vlada RM pričakuje, da se bo zgodilo že v letu 2006. Več o odnosih med RM in EU beri v nadaljevanju diplomske naloge.

⁵⁵ Letni načrt za člantsvo RM v Natu za leti 2004 in 2005 je nastal s sodelovanjem med vsemi ministrstvi in institucijami, ki so zadolženi za realizacijo nalog in ciljev, ki bodo nazadnje omogočile članstvo RM v Natu. Sodelovanje teh številnih institucij je koordiniral Delovni odbor za integracijo RM v kolektivne sisteme za obrambo, s katerim predseduje minister za zunanje zadeve RM, čigar namestnik je minister za obrambo RM. Pri izdelavi tega dokumenta je s svojimi predlogi sodeloval tudi svetovalni tim Nata v RM (LNNČ 2004: 1). Več o odnosih med RM in Natom beri v nadaljevanju diplomske naloge.

3.2. PRVI KONCENTRIČNI KROG

3.2.1. Zastavljeni cilji

Prvi in tudi najožji koncentrični krog tega diplomskega dela obsega sosednje države in države nekdanje Jugoslavije ter mednarodne organizacije in pobude v regiji JVE. Ker je obseg pričujočega dela omejen, sem se, glede zadnjega, osredotočila le na najpomembnejše regionalne organizacije in pobude, nekatere druge regionalne organizacije ter pobude po bom le omenila. V tem delu naloge me bo torej zanimalo, kakšne odnose ima danes RM s sosednjimi državami, državami nekdanje Jugoslavije ter z nekaterimi drugimi, po mojem mnenju, za RM pomembnejšimi državami v regiji. Zanimalo me bo tudi, kako je RM aktivna v določenih pomembnejših regionalnih organizacijah in pobudah.

Cilji delovanja makedonske diplomacije na tem območju so bili v zgoraj naštetih dokumentih zastavljeni glede na zunanjepolitične prioritete⁵⁶:

- *Republika Makedonija se zavzema za vsestranski razvoj dobrososedskih odnosov in za permanentno izboljševanje sodelovanja z vsemi svojimi sosedami, ki je v interesu miru, varnosti in razvoja vseh vpletenih;*
- *Republika Makedonija spoštuje načeli ozemeljske celovitosti in suverenosti ter načeli neogrožanja mej in neumešavanja v notranje zadeve sosednjih držav;*
- *Republika Makedonija bo varovala svoje vitalne interese v zvezi z odprtim vprašanjem ustavnega imena z Grčijo;*
- *Republika Makedonija si bo prizadevala za ureditev odprtega vprašanja meje s Srbijo in Črno Goro;*
- *Republika Makedonija podpira politiko mednarodne skupnosti pri stabilizaciji Kosova;*

⁵⁶ Zunanjepolitične cilje oziroma prioritete makedonske diplomacije v prvem koncentričnem krogu njenega delovanja je moč prebrati v zgoraj naštetih uradnih dokumentih Sobraja oziroma vlade RM. Gre za cilje, za katere sem iz omenjenih dokumentov razbrala, da so za RM v zunanjepolitičnem smislu zelo pomembni, saj se v njih pogosto omenjajo (npr. načelno zavzemanje za dobrososedske odnose, ureditev odprtih vprašanj s sosednjimi državami, načelno zavzemanje za ureditev položaja makedonske manjšine v sosednjih državah, intenziviranje delovanja v bilateralnih in multilateralnih vrstah sodelovanja v regiji, zavzemanje za ureditev nasledstvenih vprašanj). Nekatere druge zunanjepolitične cilje (npr. podpora mednarodni skupnosti pri stabilizaciji Kosova, intenziviranje gospodarskega sodelovanja z državami v regiji in spodbujanje tujih neposrednih investicij v RM in regijo) sem RM pripisala po daljšem opazovanju delovanja njene diplomacije v regiji oziroma po njenem odnosu do odprtih vprašanj, ki to regijo kot celoto zadevajo.

- *Republika Makedonija si bo prizadevala za zaščito in izboljšanje položaja ter pravic tistih delov makedonskega naroda, ki kot nacionalne manjšine živijo v sosednjih državah;*
- *Republika Makedonija se bo zavzemala za ureditev nasledstvenih vprašanj v skladu z mednarodnim pravom;*
- *Strateški interes Republike Makedonije je intenziviranje njenega (so)delovanja v bilateralnih in multilateralnih vrstah sodelovanja v regiji;*
- *Pomemben interes Republike Makedonije je aktivno prispevati k ohranitvi miru in stabilnosti v JVE ter delovati v smislu razvoja demokratičnih vrednot, varnosti in blaginje v regiji, kar bo nazadnje omogočilo vključevanje držav JVE v EU in Natu;*
- *Republika Makedonija bo aktivno sodelovala v okviru vseh treh delovnih omizij Pakta stabilnosti v JVE;*
- *Republika Makedonija bo posvečala polno pozornost državam v regiji z delovanjem v okviru Procesu za sodelovanje v JVE (SEECF);*
- *Cilj Republike Makedonije je intenzivirati svoje gospodarsko sodelovanje z državami v regiji in delovati v smeri spodbujanja priliva tujih neposrednih investicij v Republiko Makedonijo ter v regijo v celoti;*

3.2.2. Uresničevanje zastavljenih ciljev

Primarna naloga RM je ureditev odnosov s sosednjimi državami, saj so dobrososedski odnosi in regionalna stabilnost predpogoj za politični in gospodarski napredek vsake države, pa tudi regije v celoti. Vendar je imela ravno na področju sosednjih držav je in RM še vedno ima z večino držav določena odprta vprašanja.

Že pred izvedbo referendumu o neodvisnosti Republike Makedonije, septembra 1991, je tedanji grški predsednik vlade - Andreas Papandreou, izjavil, da **Grčija** ne bo nikoli priznala države z imenom Makedonija. Dodal je še da, če bo do nastanka suverene in neodvisne RM res prišlo, bo Grčija zaprla svojo severno mejo⁵⁷ ter prekinila diplomatske odnose s tistimi državami, ki bi to novo balkansko državo priznale.

Glavni motiv in argumetacija tega stališča je bila domnevna grožnja grški kulturni dediščini⁵⁸ ter grožnja grški ozemeljski celovitosti. Ker se pokrajina z imenom Makedonija

⁵⁷ Grško-makedonska meja je najdaljša od vseh državnih mej RM s sosednjimi državami in znaša 262 km.

⁵⁸ Grška kulturna dediščina se tu nanaša na tisti del zgodovine, na katerega je Grčija izjemno ponosna – na čas antike. Takrat sta antična Makedonca (antični Makedonci so bili glede na uradno

že nahaja v severnem delu Grčije⁵⁹, naj bi nastanek države s tem istim imenom pomenil potrditev grškega strahu o obstoju »politike ekspanzionizma« (Katardžiev 1997: 201), ki naj bi jo vodila njena severna soseda. Grčija je bila prepričana, da ima RM ozemeljske težnje po pokrajini Makedoniji v severni Grčiji, kar se je izkazalo seveda popolnoma neutemeljeno, saj se nova mala in šibka država RM v tem času ne bi bila sposobna niti braniti, kaj šele, da bi sama koga vojaško napadla. Kljub številnim zagotovitvam, da »Republika Makedonija strogo spoštuje načelo nespremenljivosti meja kot zagotovila za mir in stabilnost v regiji ter širše in še enkrat potrjuje, da nima ozemeljskih zahtev do katerikoli države v svoji sosesčini« (Deklaracija o suverenosti, 17. 9. 1991), je grška diplomacija mednarodni skupnosti zavzeto dokazovala nasprotno.

Ob razglasitvi suverene in neodvisne RM, septembra 1991, so v Solunu (Thessaloniki) ter pred palačo OZN v New Yorku potekali protesti, na katerih je več kot milijon Grkov oziroma grških izseljencev s parolami »Makedonija je grška«⁶⁰ izražalo svoje nestrinjanje ob tem, za RM najpomembnejšem, zgodovinskem dogodku. S strani makedonske države so bile takšne reakcije južne sosede po besedah Sasajkovskega (2005) pričakovane, vendar ne v tolikšni meri.

Kot bom pokazala kasneje, je Grčija v letih po 1991 ovirala vstop RM v pomembne mednarodne organizacije, in sicer tako, da je izvajala diplomatske pritiske ne le na Republiko Makedonijo samo, ampak tudi na tiste države, ki so o članstvu RM v teh organizacijah soodločale. Rezultat, ki je Grčiji ustrezal, ni izostal, saj je RM še kar nekaj časa po svoji osamosvojitvi čakala pred vrati pomembnih mednarodnih organizacij.

Odnosi med Republiko Makedonijo in njeno južno sosedo so se zlasti zaostri ob uvedbi sankcij OZN proti ZRJ leta 1992. Takrat je Grčija, pod pretvezo, da RM ne spoštuje sankcij

grško zgodovino grško pleme), Filip II in Aleksander Veliki, združila med seboj sprte grške države, s čimer sta postavila temelje kasnejšemu nastanku samostojne in neodvisne grške države. Problem je v tem, da si zgodovinski (niti grški) viri še danes niso enotni glede tega, ali so bili antični Makedonci res Grki.

⁵⁹ Do 60. let 20. stol. so v Grčiji namesto o Makedoniji govorili o severni Grčiji ali o grškem severu. Posebej po osamosvojitvi RM je Grčija zase zahtevala izključno pravico pri uporabi imena *Makedonija* (Meier 1996: 260).

⁶⁰ V svoji knjigi *Makedonija e se što imame* (Makedonija je vse, kar imamo) Gligorov (2002: 441) z naslednjimi besedami ponazori svoje razumevanje spora o imenu: »Vsa geografska Makedonija (Vardarska, Pirinska in Egejska Makedonija) naj bi po grškem uradnem stališču bila grška. RM naj bi Grčiji odvzela del njenega zgodovinskega, antičnega ozemlja«.

OZN, zamrznila transport nafte za RM iz pristanišča v Solunu (Thessaloniki)⁶¹. Februarja 1994 je RM prizadela še leto in pol trajajoča popolna zapora grško-makedonske meje⁶².

S prihodom novega predsednika vlade Grčije – Kostasa Simitisa, se je počasi spremenila tudi grška politika do RM in nasploh do držav Balkana. Grčija, ki je članica tako EU kot Nato, naj bi začela pomagati pri vstopu teh držav v evroatlantske povezave ter naj bi imela pri tem vodilno vlogo v regiji. Grčija je spremenila svojo taktiko tudi do RM. Namesto izolacije, zapore mej, izvajanja pritiskov in podobno, je grška vlada 8. septembra 1995 privolila v podpis začasnega dogovora o normalizaciji odnosov med državama oziroma v podpis t.i. *Interim Accorda*⁶³, katerega glavni sponzor so bile ZDA. Sledilo je veliko pozitivnih premikov – od priznanja *Druge strani*⁶⁴ z začasno oznako FYROM s strani *Prve strani*, odprtja grško-makedonske meje⁶⁵, do odprtja pisarne za zveze s statusom velepolaništva v glavnem mestu RM, Skopju, in glavnem mestu Grčije, Atenah⁶⁶. Republika Makedonija in Grčija sta se še dogovorili, da bosta nadaljevali s pogajanjem o razlikah v stališčih glede ustavnega imena RM v okviru OZN. Le-ta so se v skladu z resolucijo VS 845 (1993)⁶⁷ začela leta 1993⁶⁸.

Po letu 1995 se je močno povečalo tudi gospodarsko sodelovanje med sosedama, predvsem v obliki vstopa neposrednih grških investicij v RM. Grčija je postala večinski lastnik edine makedonske naftne rafinerije Okta, največje makedonske banke – Stopanske banke in še nekaterih strateških gospodarskih objektov v državi ter ima pomembne deleže v telekomunikacijah⁶⁹. Že nekaj let je Grčija med prvimi državami po deležu FDI v RM⁷⁰.

⁶¹ Pristanišče v Solunu (Thessaloniki) je za RM izrednega pomena, ker predstavlja edini najcenejši dostop države do morja in s tem tudi najboljšo pot pri trgovinski menjavi z bolj oddaljenimi državami: npr. z Rusijo (plin, nafta), Turčijo itd.

⁶² Zapora severne in južne meje je prizadela makedonski izvoz in s tem tudi njeno gospodarsko rast, ki se je v letih do 1995 vztrajno zmanjševala.

⁶³ *Dokument za normaliziranje na odnose medžu Republika Makedonija i Republika Grcija*. (V) Viktor Gaber (2002) *Za makedonskata diplomatija*. Skopje : Magor, str. 265-273.

⁶⁴ V *Interim Accordu* niso uporabljene besede *Makedonija* in *Grčija* oziroma *makedonski* in *grški*, ampak samo *Prva stran* (ki predstavlja Grčijo) in *Druga stran* (ki predstavlja Republiko Makedonijo).

⁶⁵ Od grške uvedbe zapore meje z RM pa do podpisa *Interim Accorda*, ko je bila le-ta odpravljena, je poteklo 18 mesecev.

⁶⁶ *Z Interim Accordom* sta se RM in Grčija dogovorili tudi, da bosta ti pisarni za diplomatske zveze po določenem času prerasli v DKP, z veleposlanikom na čelu, vendar se to do danes ni zgodilo.

⁶⁷ Besedilo Resolucije 845 (1993) je objavljeno na <http://www.org/Docs/scres/1993/scres93.htm>.

⁶⁸ Skladno s tem sporazumom je RM spremenila tudi svojo zastavo, oziroma 16-krako zvezdo Vergino (simbol vladavine Filipa II) zamenjala z 8-krako rumeno zvezdo oz. soncem na rdeči podlagi, ki je v veljavi še danes.

⁶⁹ Leta 2000 je bila Grčija največji tuji investitor v RM z deležem 56% vseh FDI v RM v tem letu (Gaber 2002: 157).

Relativno dobre gospodarske odnose med državama ponazarja tudi odprtje Pisarne za gospodarske, konzularne in komercialne zadeve v Solunu in Bitoli oktobra leta 2004.

Od vsega začetka je bilo stališče Grčije do imena *Republika Makedonija* odklonilno. S podpisom dogovora o normalizaciji odnosov med državama je Grčija vseeno privolila v začasno oznako *Former Yugoslav Republic of Macedonia*, ki vsebuje besedno zvezo *Republika Makedonija*, vendar pa po drugi strani jasno »odraža zgodovinsko dejstvo, da je država /.../ v preteklosti bila ena od republik nekdanje SFRJ« (Security Council Resolution 817, 1993). V oviru pogajanj znotraj OZN se je od tega trenutka dalje Grčija zavzemala za takšno rešitev, s katero bo iz imena jasno razvidno »da ni povezave med RM in antično Makedonijo oziroma da gre za popolnoma novo, mlado državo« (Sasajkovski, 2005)⁷¹.

Ker je bilo članstvo v OZN vitalni interes RM, je država v začetku aprila 1993 na splošno razočaranje makedonske javnosti pri vstopu v to organizacijo sprejela začasno oznako FYROM, vendar ob sočasnem zatrjevanju, da je izbira lastnega ustavnega imena izključna pravica države⁷². V zvezi z imenom države je danes uradna pozicija RM t.i. »dvojna formula«, ki pomeni priznanje njenega ustavnega imena s strani celotne mednarodne skupnosti, razen Grčije, in uporabo takšnega imena v bilateralnih odnosih med RM in Grčijo, za katerega se bosta ti dve državi dogovorili v okviru OZN. Grčija temu stališču odločno nasprotuje, saj želi, da bi med obema državama dogovorjeno kompromisno ime bilo v uporabi v celotni mednarodni skupnosti.

Posebno od ameriškega priznanja ustavnega imena RM, z dne 4. novembra 2004, so se odnosi med RM in Grčijo posebej zaostri, saj je slednja že odpovedala več bilateralnih srečanj⁷³, zavrnila podpis sporazuma za sezonsko zaposlovanje in Sporazuma o zaščiti investicij, odpovedala je tudi že dogovorjeno srečanje evroregije »Ohrid-Prespa«⁷⁴ med Grčijo, RM in Albanijo ter v začetku marca 2005 prepovedala prelet makedonskega vladnega

⁷⁰ Leta 2004 je bila Grčija tudi tretja najpomembnejša trgovinska partnerica RM z deležem 13,7% vsega izvoza RM v tujini (Ministerstvo za finansii na RM, 2005).

⁷¹ Naj omenim nekaj predlogov Grčije o novem imenu njene severne sosede: Nova Makedonija, Nova Republika Makedonija, Slavomakedonija, Zgornja Makedonija, Nova Republika Makedonija - Skopje itd. Najnovejši grški predlog glede imena njene severne sosede je Republika Makedonija - Skopje.

⁷² Sam predsednik RM, Kiro Gligorov, je kmalu po sprejemu RM v OZN generalnemu sekretarju OZN, Boutrousu Boutrousu Galiju, poslal dopis, v katerem je izrazil nezadovoljstvo ob sprejemu RM v to organizacijo pod oznako *FYROM* in ne z njenim ustavnim imenom *Republika Makedonija*.

⁷³ Od osamosvojitve RM do danes še ni bilo uradnega bilateralnega srečanja med RM in Grčijo na najvišjem državnem nivoju, torej med predsedniki teh dveh držav, bodisi v Skopju bodisi Atenah.

⁷⁴ Pomemben pobudnik evroregij v JVE, ki naj bi spodbujale čezmejno sodelovanje, je Pakt stabilnosti za JVE.

letala, namenjenega v Turčijo, zaradi oznake »MK⁷⁵« na njegovem trupu. Nelagodje Grčije ob ameriškem priznanju in s tem povečani možnosti, da se bodo določene evropske države zgledovale po ZDA ter tako tudi same priznale ustavno ime RM, se je še nekoliko povečalo januarja 2005. Takrat je namreč Odbor za zunanjo politiko britanskega parlamenta sprejel resolucijo, s katero ta britanski vladi svetuje, da je ustavno ime RM še najbolje kar priznati, saj VB v bilateralnih odnosih z RM že danes uporablja to ime. Enaka resolucija je bila jeseni 2004 sprejeta tudi v nemškem parlamentu. Podobne resolucije naj bi bile v bližnji prihodnosti sprejete še v nekaterih drugih evropskih parlamentih. Grška diplomacija je tako znotraj EU kot tudi v odnosih z ZDA povečala svojo aktivnost s ciljem doseči, če že ne umik ameriškega priznanja, pa vsaj nepriznavanje ustavnega imena RM s strani posameznih držav EU. O nezadovoljstvu Grčije spričo ameriškega priznanja priča tudi izjava namestnika ministra za zunanje zadeve Grčije, Yannisa Valinakisa, ki na je uradnem obisku pri posredniku v pogajanjih o imenu med RM in Grčijo v okviru OZN, Mathewem Nimitzem, marca 2005 najprej omenil, da »Skopje⁷⁶ ne sodeluje dovolj zavzeto z Grčijo« in nato dodal, da bi »iskanje vzajemno sprejemljive rešitve (o imenu, op.a.) izboljšalo bilateralne odnose med državama, prispevalo k stabilnosti na Balkanu in olajšalo pot Skopja v evroatlantske institucije« (Valinakis, 2005). Pri tem naj omenim tudi izjavo grškega predsednika vlade, Kostasa Karamanlisa (2005), ki je v zvezi z bodočim članstvom RM v EU in Natu dejal, da mora Skopje razumeti, da »ne more v evroatlantske povezave brez rešitve spora o imenu«. Kljub temu vlada RM od Grčije pričakuje podporo pri njenih prizadevanjih za vstop v evroatlantske strukture.

Kakšna bo nadaljna usoda pogajanj o imenu države med RM in Grčijo v okviru OZN, povesta mnenji dveh visokih predstavnikov makedonske politike. Na vprašanje, ali bosta Grčija in RM, kljub ameriškemu priznanju ustavnega imena slednje, nadaljevali pogajanja v okviru OZN, Crvenkovski (2005 a) odgovarja pritrdilno. Nekdanji šef makedonskega pogajalskega tima pri pogajanjih z Grčijo v okviru OZN, Ivan Toševski (2005), pa optimistično dodaja, da je RM sedaj v prednosti in da »je vse odvisno od razvoja dogodkov na notranjepolitičnem prizorišču v sosednji Grčiji«. V tem okviru naj omenim še mnenje nekdanjega makedonskega zunanjega ministra in poznejšega visokega predstavnika RM pri OZN, Maleskega (2004 b), ki pravi, da so bila pogajanja znotraj OZN »vsiljena rešitev«.

⁷⁵ MK je oznaka, ki jo Republika Makedonija uporablja v mednarodnem prometu, trgovskih odnosih, na zelenih kartah itd. To oznako je RM registrirala v okviru mednarodne organizacije za standardizacijo ISO.

⁷⁶ Od neodvisnosti RM do danes uporablja Grčija, v bilateralnih kontaktih z RM in pred mednarodno skupnostjo, za to državo tudi oznako Skopje, ki je njeno glavno mesto.

Evropski visoki funkcionarji, ki niso mogli nič več narediti zastran spora o ustavnem imenu RM, naj bi sprtima stranema priporočili nadaljevanje pogajanj v okviru OZN, ki pa niso nikoli v resnici zaživela, saj sta bili obe strani vseskozi »sužnji svojega nacionalizma« (*ibid.*). Tudi Nimitz (2005) meni, da sta obe strani od začetka stali in še stojita »trdno na svojih pozicijah«.

Trenutno nestrinjanje glede ustavnega imena popolnoma je zasenčilo obstoj še enega odprtega vprašanja med RM in Grčijo, in sicer položaja makedonske manjšine v severni Grčiji oziroma Egejski Makedoniji⁷⁷, ki še ni ustrezno urejen. Ob vedenju, da se je RM že leta 1991 z ustavo opredelila, da bo skrbela za položaj in pravice makedonske manjšine v sosednjih državah⁷⁸, je zanimivo dejstvo, kot kaže uradno stališče RM, da je »edino še odprto vprašanje med državama spor glede imena RM« (SOP, 2003).

Grčija uradno velja za etnično homogeno državo, v kateri je z ustavo priznana le ena manjšina, in sicer verska manjšina⁷⁹. Grčija obstoja državljanov, ki se narodnostno opredeljujejo kot etnične Makedonce, ne priznava, saj »od grško-bolgarske izmenjave prebivalstva v letu 1919⁸⁰ in odhoda t.i. Slavomakedoncev v letu 1949⁸¹ slovanske manjšine v Grčiji ni bilo« (HRW 1994: 11). Glede tistih, ki zatrjujejo, da so etnični Makedonci oziroma *Slavomakedonci*, kot jih uradno imenuje Grčija, in da živijo v njenem severnem delu še danes, je grško stališče, da gre za navadno propagando iz Skopja. Tudi makedonskega jezika naj bi

⁷⁷ Z Bukareškimi mirom, leta 1913, je pri razkosoju geografskega ozemlja Makedonije po koncu balkanskih vojn Grčija dobila največji del njenega ozemlja – več kot 50%. Za lažjo primerjavo naj navedem točne površine ozemlja, ki so jih tega leta dobile Grčija, Bolgarija in Srbija: prva je dobila 34.869 km² geografske Makedonije (Egejsko Makedonijo), druga 6.729 km² (Pirinsko Makedonijo) in tretja 25.744 km² (Vardarsko Makedonijo).

⁷⁸ »RM skrbi za položaj in pravice pripadnikov makedonskega naroda v sosednjih državah in za makedonske izseljence; pomaga tudi pri njihovem kulturnem razvoju in si prizadeva za izboljšanje vezi z njimi« (1. odstavek člena 49 Ustave RM).

⁷⁹ Gre za manjšino Muslimanov v Trakiji, ki naj bi predstavljali 1,5% vseh grških državljanov.

⁸⁰ Pred prvo svetovno vojno so bili Makedonci največja etnična skupina v Egejski Makedoniji (vsega prebivalstva v tej pokrajini v letu 1912 je bilo malo več kot milijon), vendar po njej se je etnična struktura prebivalstva po njej na tem ozemlju močno spremenila v prid grške etnične skupnosti. Poleg prostovoljnega odhajanja etničnih Makedoncev iz Grčije in priseljevanja Grkov iz notranjosti Grčije v njen severni del, sta Grčija in Bolgarija novembra 1919 sami dodatno organizirali izmenjavo prebivalstva. Med 52 000 in 72 000 Slovanov iz Grčije se je moralo preseliti v Bolgarijo. Istočasno se je med 500 000 in 618 000 Grkov iz Bolgarije, Turčije in Vardarske Makedonije naselilo v severno Grčijo. Tako se je število etničnih Makedoncev v tej pokrajini občutno zmanjšalo (HRW 1994: 5-6).

⁸¹ Po koncu državljanske vojne v Grčiji leta 1949 je veliko Makedoncev iz Grčije prebežalo v SFRJ, saj so se mnogi med njimi bojevali na strani komunistične SFRJ. Po grških podatkih naj bi bilo njihovo število 35 000, po makedonskih pa 213 000, pri čemer slednji zatrjujejo, da je bilo precej tudi takšnih Makedoncev, ki so bili iz Grčije pregnani na silo (HRW 1994:8). Mnogo etničnih Makedoncev iz Egejske Makedonije (ter tudi iz vzhodne Bolgarije oziroma Pirinske Makedonije) se je v tem času izselilo tudi v Kanado, ZDA in Avstralijo.

se v Grčiji ne govorilo, ampak obstaja zgolj neko narečje, ki da je jezikovna mešanica slovanskih in grških besed.

Glede današnjega resničnega števila etničnih Makedoncev v severni Grčiji oziroma Egejski Makedoniji se Makedonci v RM in Makedonci, živeči v tem delu Grčije, ne morejo dogovoriti. Slednji trdijo, da sestavljajo polovico vsega prebivalstva Egejske Makedonije⁸², ki šteje blizu milijona. Vlada RM pa mejo postavlja med 230.000 in 270.000 (HRW 1994: 12). Dejstvo pa je, da etnični Makedonci ne uživajo osnovnih manjšinskih pravic, saj med njimi še danes obstaja strah, če javno izjavljajo, da so Makedonci ali če uporabljajo makedonski jezik; novorojeni makedonski otroci ne smejo dobivati makedonskih imen; vsa mesta in vasi v Severni Grčiji morajo imeti grška imena, tudi tista, kjer je večinsko prebivalstvo makedonsko; etnični Makedonci tudi nimajo pravice do združevanja in lastnega kulturnega življenja (Greek Helsinki Monitor, 2004 a).

Ker resnične pomoči s strani MZZ RM ni bilo (Sasajkovski, 2005), se je makedonska manjšina, združena v politični stranki *Vinožito*⁸³, zaradi večkratne zavrnitve Grčije, da bi registrirala makedonsko kulturno društvo *Dom na makedonskata kultura* (Dom makedonske kulture), nazadnje odločila, da primer predloži Evropskemu sodišču za človekove pravice v Strasbourgu. Slednje je v primeru *Sideropoulos vs. Greece* (Primer 1, 1998) odločilo, da Grčija krši 11. člen Okvirne konvencije SE o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah⁸⁴. Poleg položaja makedonske manjšine, ki danes živi v Grčiji, je odprto vprašanje med sosednjima državama tudi glede položaja Makedoncev, ki so po grški državljanski vojni (1946-1949) Grčijo zapustili oziroma so bili od tam pregnani in jim je bilo pri tem odvzeto grško državljanstvo ter mnogim tudi lastnina (HRM 1994: 27)⁸⁵. Vstop nekdanjih *Egejskih beguncev* oziroma njihovih potomcev, ki so danes državljani RM, v Grčijo, ni dovoljen⁸⁶, saj niso Grki po rodu⁸⁷. Četudi je RM Grčiji že predlagala bilateralne pogovore na to temo, se do danes na tem področju ni zgodilo nič (Kerim 2001: 11).

⁸² Po zadnjem popisu naj bi v tem delu Grčije živelo malo več kot dva milijona prebivalcev (HRW 1994: 12).

⁸³ Nastala je leta 1995 in je članica European Free Alliance (EFA), ki je interesna skupina v evropskem parlamentu.

⁸⁴ 11. člen Okvirne konvencije SE pravi, da ima vsak pravico do mirnega zbiranja in združevanja, razen v primeru, če je to prepovedano z zakonom (CE, 1950).

⁸⁵ Tem etničnim Makedoncem v RM rečejo *Egejski begunci*.

⁸⁶ Njihovo število naj bi znašalo med 30 000 in 40 000 (HRW 1994: 28).

⁸⁷ Po zakonu o amnestiji (št. 400/76) iz leta 1982 je tedanja grška vlada dovolila repatriacijo in vrnitev grškega državljanstva le tistim političnim beguncem, ki so Grki po rodu/po izvoru oziroma se sami identificirajo kot take (HRW 1994: 28).

Bolgarija je 15. januarja 1992 kot prva država iz regije priznala neodvisno in suvereno RM. Kljub temu so bili diplomatski odnosi med državama vzpostavljeni šele decembra 1993, torej po priznanju RM oziroma FYROM s strani EU. Na tem mestu je pomembno reči, da je Bolgarija sicer resda priznala državo RM, vendar ne tudi dejstva, da v tej državi živi makedonski narod, saj je le-ta, kot je izjavil tedanji bolgarski predsednik - Željū Želeŕ, »izmišljotina Kominterne⁸⁸, ki je s tem hotela doseči določene politične cilje« (Gligorov 2002: 433). Nep priznavanje makedonskega naroda je za seboj potegnilo vrsto posledic, med katere sodi tudi bolgarsko nepriznavanje obstoja makedonske manjšine v Bolgariji⁸⁹ in obstoja posebnega makedonskega jezika. Po uradnem bolgarskem prepričanju je makedonski narod del bolgarskega naroda, torej tudi posebne makedonske manjšine v Bolgariji ne more biti kakor tudi posebnega, od bolgarščine ločenega makedonskega jezika na tem svetu ni, ampak so le bolgarska narečja, med katere naj bi spadala tudi makedonščina. Slednje je bilo vzrok, da bolgarski parlament dolgo ni želel ratificirati dogovorov med državama, ki so se od neodvisnosti RM dalje sklepali na diplomatskih srečanjih, in sicer zaradi določila, v katerem je bilo zapisano, da je dogovor napisan v bolgarskem in makedonskem jeziku.

Da bi rešili zadrego okrog jezika, sta bolgarska vlada in vlada RM pod vodsvom Ljubča Georgievskega⁹⁰ leta 1999 podpisali deklaracijo o prijateljstvu⁹¹, v kateri je bila vključena določba, s katero je Bolgarija priznala obstoj makedonskega jezika kot uradnega jezika RM, vendar pa po mnenju Gligorova (2002: 441) to še ne pomeni preseganja starih prepričanj na strani Bolgarije glede tega, da samostojnega makedonskega jezika ni ter da se v RM govori posebno narečje bolgarščine⁹². Z isto deklaracijo sta se vladi RM in Bolgarije še zavezali, da državi nimata ozemeljskih zahtev ena do druge ter da se RM ne bo vmešavala v notranje zadeve Bolgarije s ciljem »zaščititi pravice ljudi, ki niso državljani RM« (Le courrier des Balkans, 2005). Slednje se je v makedonski javnosti interpretiralo kot obljubo, da RM ne bo

⁸⁸ Komunistična internacionala oziroma mednarodna zveza komunističnih strank vsega sveta, ustanovljena leta 1919 v Moskvi in razpuščena 1943 (Verbinc 1994: 358).

⁸⁹ Po podatkih Greek Helsinki monitor (2004 b) naj bi v vzhodni Bolgariji oziroma Pirinski Makedoniji živelo nekaj sto tisoč etničnih Makedoncev.

⁹⁰ Tudi predsednik tedanje zmagovalke na parlamentarnih volitvah 1998 - VMRO-DPMNE.

⁹¹ *Dogovor za dobrososedstvo i prijateljstvo medžu Republika Makedonija i Republika Bugarija.*

⁹² Od *Deklaracije o prijateljstvu* iz leta 1999 vsi dokumenti, ki jih podpisujeta makedonska in bolgarska diplomacija, vsebujejo določbo, kjer je navedeno, da je dogovor podpisan v makedonskem jeziku, ki je uradni jezik RM skladno z ustavo RM, in v bolgarskem jeziku, ki je uradni jezik Bolgarije skladno z ustavo Bolgarije. Dodatka »ki je uradni jezik RM skladno z ustavo RM« oziroma »ki je uradni jezik Bolgarije skladno z ustavo Bolgarije« v prejšnjih dokumentih ni bilo. Torej Bolgarija priznava makedonski jezik le kot *uradni* jezik in ne kot poseben, od bolgarščine ločen, *makedonski* jezik (Gligorov 2002: 432).

več insistirala češ, da v Bolgariji res obstaja makedonska manjšina, s čimer je vlada Georgievskega izgubila precej političnih točk. Tudi sam predsednik RM, Kiro Gligorov (2002: 524), je ta dogovor ocenil kot »nenačelen v odnosu do makedonskega jezika in makedonske manjšine v Bolgariji«. V zvezi s slednjo naj na tem mestu omenim dejstvo, da je Bolgarija v skladu s svojo uradno politiko nasprotovala registraciji stranke makedonske manjšine *OMO-Ilinden*⁹³. Zato se je le-ta raje kot na vlado in MZZ RM, ki z direktnim posredovanjem pri bolgarski vladi ni želelo kaliti dobrih odnosov med državama (Le courrier des balkans, 2004), obrnila na Evropsko sodišče za človekove pravice, ki je oktobra leta 2001 v primeru *Stankov in OMO-Ilinden vs. Bolgarija* odločilo, da slednja krši 11. člen Okvirne konvencije SE o zaščiti manjšin⁹⁴. Makedonska manjšina v Bolgariji in vlada RM pričakujeta, da se bo odnos te države do položaja makedonske manjšine izboljšal z vstopom Bolgarije v EU oziroma da bo etničnim Makedoncem v Bolgariji tedaj končno dovoljeno, da svobodno izražajo svoje nacionalne posebnosti (SEI, 2005 a).

Kljub obstoju odprtih vprašanj med državama, RM in Bolgarija, od vzpostavitve diplomatskih odnosov med njima, konstruktivno sodelujeta v regionalnih in multilateralnih pobudah in organizacijah ter tudi v gospodarstvu, saj je RM tretji izvozni trg za Bolgarijo (*ibid.*). Kljub sklenjenemu dogovoru o svobodni trgovini⁹⁵, ki je stopil v veljavo 1. januarja 2000, ima RM v zadnjih letih velik trgovski primanjkljaj pri trgovski menjavi z Bolgarijo⁹⁶. Iz tega razloga je v bilateralnih odnosih s to državo največji interes RM »izboljšanje gospodarskega sodelovanja« (*ibid.*). Tudi spodbujanje bolgarskih investicij v RM je interes makedonske države, saj je vrednost bolgarskih investicij v RM na zelo nizkem nivoju, če vemo, da je od leta 1991 do 2004 Bolgarija v RM investirala le nekaj več kot 13 milijonov evrov (Ministerstvo za finansii na RM, 2005)⁹⁷.

⁹³ Mestno sodišče v Sofiji je 9. februarja 1999 priznalo *OMO-Ilinden* kot posebno stranko makedonske manjšine iz Pirinske Makedonije. Konec istega meseca je vlada RM Ljubčeta Georgievskega podpisala zgoraj omenjeno *Deklaracijo o prijateljstvu*, ki so jo mnogi v RM označili kot sumljiv kompromis. Eno leto kasneje, 29. februarja 2000, je ustavno sodišče Bolgarije priznanje stranke makedonske manjšine s strani mestnega sodišča v Sofiji leto poprej razglasila kot protiustavno.

⁹⁴ Tako Grčija kot Bolgarija sta podpisnici omenjene konvencije SE.

⁹⁵ Zakon za ratifikacija na *Dogovorot za slobodna trgovija medžu Republika Makedonija i Republika Bugarija* (Zakon o ratifikaciji Dogovora o svobodni trgovini med RM in Republiko Bolgarijo (Služben vesnik na RM, broj 83/19 (1999)-Uradni list RM, številka 83/19 (1999)).

⁹⁶ V Letu 2004 je ta znašal 157,3 milijonov dolarjev, kar je Bolgarijo uvrstilo na vrhu petih držav, s katerimi je realizirala RM največje trgovske primankljaje v letu 2004 (ostale države so Slovenija, Romunija, Ukrajina in Turčija) (Ministerstvo za finansii na RM, 2005).

⁹⁷ V času etničnega konflikta v RM, je Bolgarija svoji zahodni sosedi donirala tudi nekaj zelo potrebne vojaške opreme. Več o tem beri v opombi 157.

Državi sta intenzivirali svoje čezmejno sodelovanje v okviru treh evroregij, nastalih na pobudo Pakta stabilnosti za JVE, in sicer v evroregiji Skopje-Niš-Sofija, evroregiji Morava-Pčinja-Struma in v evroregiji Belasica. Od leta 1994 državi še posebej aktivno sodelujeta tudi v regionalnih pobudah in projektih v podporo izgradnje naftovoda, ki naj bi pripomogel k izboljšanju gospodarskega sodelovanja med državami v regiji. Decembra 2004 so predsedniki vlad RM, Bolgarije in Albanije tudi dokončno podpisali deklaracijo v podporo izgradnji transbalkanskega naftovoda, ki naj bi povezal bolgarsko pristanišče Burgas in albansko pristanišče Valona. Izgradnjo naftovoda, po katerem se bo na evropske trge transportirala ruska nafta, bo vodil ameriški konzorcij Ambo (Ministerstvo za ekonomija na RM, 2004)⁹⁸.

V zvezi z odnosi med RM in Bolgarijo naj omenim še to, da sta državi do danes sklenili že 30 bilateralnih dogovorov, ki naj bi prispevali k izboljšanju sodelovanje med državama na različnih področjih.

Marca 2005 je vlada Bolgarije uradno naznanila tudi začetek delovanja bolgarskega kulturnega centra v Skopju. Ali bo to res pomenilo »da RM in Bolgarija na svoji evropski poti za sabo puščata balkanske stereotipe in spore« (Crvenkovski, 2005 b), je še prezgodaj govoriti. Naj dodam le še to, da bo podoben makedonski kulturni center v Sofiji odprt predvidoma maja tega leta.

Kot Bolgarija je tudi **Srbija in Črna Gora** priznala RM pod njenim ustavnim imenom, vendar šele aprila 1996. Tega leta je bil v Beogradu podpisan dogovor o normalizaciji odnosov in razvoju sodelovanja med RM in ZRJ⁹⁹. Z njim so bili med državama vzpostavljeni diplomatski odnosi in ZRJ je priznala suverenost in ozemeljsko celovitost RM ter tudi državnopravno kontinuiteto RM od leta 1944¹⁰⁰. Sodelovanje med državama se je po letu 1996 povečalo, nakar pa je leta 1999, v času kosovske krize, sledila stagnacija v njihovih bilateralnih odnosih.

Po demokratičnih spremembah v ZRJ, leta 2001, je bilo končno rešeno dolgo časa odprto vprašanje makedonsko-srbske meje. Februarja tega leta sta predsednika obeh držav podpisala

⁹⁸ Investicija je vredna 1,2 milijardi dolarjev, do sedaj pa je zbranih že 900 milijonov dolarjev. Po strokovnih ocenah bo RM od tranzitnega davka zaslužila od 20 do 30 milijonov dolarjev letno (Ministerstvo za ekonomija na RM, 2004).

⁹⁹ *Spogodba za reguliranje na odnose i za unapreduvanje na sorabotkata medžu Republika Makedonija i Sojuzna Republika Jugoslavija* (Služben vesnik na RM, broj 22/I (1996)-Uradni list RM, številka 22/I (1996)).

¹⁰⁰ Leta 1944 je na zasedanju ASNOM v samostanu Prohor Pčinjski (danes na ozemlju SČG) bila ustanovljena država Republika Makedonija, ki se je samostojno odločila za vstop v SFRJ.

sporazum o demarkaciji državne meje med ZRJ in RM¹⁰¹, ki pa se je dejansko začela šele novembra 2002. Do danes je postopek demarkacije meje končan le v delu meje s Srbijo, saj Albanci na **Kosovem** nadaljni demarkaciji meje nasprotujejo. Uradno stališče RM glede tega problema je, da se mora demarkacija meje opraviti pred odločanjem o statusu te pokrajine, ki je predvideno za jesen 2005 in je stvar pogajanj med Beogradom, Prištino in UNMIK-om¹⁰². Razlog zato je prepričanje, da »RM ni niti del kosovskega vprašanja niti del njegove rešitve« (Crvenkovski, 2005 c), s čimer RM izraža določeno skrb o morebitnem vnovičnem spreminjanju meja na zahodnem Balkanu v prihodnje¹⁰³. Glede odločanja mednarodne skupnosti o statusu Kosova, ki naj bi se začelo v drugi polovici tega leta, je za RM sprejemljiva tista rešitev statusa Kosova, ki bo spoštovala ozemeljsko celovitost RM in resolucijo 1244 VS¹⁰⁴ ter »ne bo ogrožala varnosti ter političnih in gospodarskih procesov v regiji« (NKVO 2003: 8). Ne glede na to, kakšna bo dokončna odločitev mednarodne skupnosti glede tega vprašanja, bo po mnenju RM v pokrajini še nekaj časa potrebna vojaška in civilna prisotnost mednarodne skupnosti (Crvenkovski, 2005 c).

Naslednje odprto vprašanje med državama je vprašanje MPC (*Makedonske pravoslavne cerkve*), ki jo SPC (*Srbska pravoslavna cerkev*), od katere se je prva ocepila že leta 1967, ne priznava, saj meni, da so »bratje na jugu le nezavedajoči se južni Srbi« (Mirčev 1996: 15) in torej ne potrebujejo ločene makedonske pravoslavne cerkve. MPC nasprotno zahteva, da SPC prizna njeno avtokefalnost¹⁰⁵ in njeno ime *Makedonska pravoslavna cerkev*. Ne priznava pa

¹⁰¹ Zakon za ratifikacija na *Dogovorot medžu Republika Makedonija i Sojuzna Republika Jugoslavija za proteganje i opis na državata granica* (Služben vesnik na RM, broj 19/I (2001)-Uradni list RM, številka 19/I (2001)).

¹⁰² Z UNMIK-om RM vseskozi konstruktivno sodeluje. Junija leta 1996 je v RM začela delovati Pisarna za zveze z UNMIK-om, katere cilj je olajšanje vsakodnevne komunikacije – npr. potovanja državljanov Kosova v RM in obratno idr. Ministrstvo za notranje zadeve RM in UNMIK sta leta 2002 podpisala *Memorandum za razbiranje medžu RM i UNMIK* (Memorandum o razumevanju med RM in UNMIK-om) (Služben vesnik, broj 19/1892 (2001)-Uradni list RM, številka 19/1892 (2001)) ter tudi dogovor o policijskem sodelovanju, s čimer je bil odprt kanal za izmenjavo informacij glede boja zoper organiziran kriminal, trgovino z orožjem, drogami in ljudmi, pranje denarja idr.

¹⁰³ V določenih političnih krogih v SČG je danes namreč slišati mnenje, da bo neodvisno Kosovo destabiliziralo Republiko Makedonijo, na Kosovu pa so krogi, ki mislijo ravno nasotno – da torej Kosovo, ki bi bilo še v prihodnje del SČG, lahko destabilizira Republiko Makedonijo.

¹⁰⁴ Ta je bila sprejeta 10. junija 1999. Z njo se je ohranila formalna jurisdikcija Zvezne republike Jugoslavije/SČG nad pokrajino, vendar je dejansko pokrajina danes mednarodni protektorat pod nadzorom UNMIK-a oziroma OZN. V resoluciji je navedeno stališče mednarodne skupnosti glede odločanja o statusu Kosovega, ki se strnjeno glasi »standardi pred statusom« - torej najprej vzpostaviti demokratične institucije, vladavino prava ter razviti medetnično strpnost v pokrajini in šele nato odločiti o njenem dokončnem statusu (avtonomija v okviru SČG, neodvisnost ali kaj drugega).

¹⁰⁵ Ta izraz se uporablja zlasti v pomenu samostojnosti nacionalnih pravoslavnih cerkva (Verbinc 1994: 77). Razlikovati ga moramo od avtonomije, ki pomeni samoupravo oziroma pravico kake

predloga SPC, da bi se avtonomna (in ne avtokefalna) MPC imenovala »Ohridska arhiepiskopija¹⁰⁶«. Po dveh letih in pol od prekinitve pogajanj o statusu MPC, je SPC v začetku marca 2005 zahtevala nadaljevanje pogajanj o statusu in imenu MPC. Ali to pomeni, da bo SPC končno priznala avtokefalnost MPC, kar je bilo do sedaj sicer malo verjetno, ali pa bo še vedno vztrajala pri trditvi, da bo, kot je izjavil srbski patriarh Pavle, »priznala samostojnost MPC šele takrat, ko bo Grčija priznala ustavno ime RM« (Blaževski, 2005), še ni jasno. Na tem mestu je pomembno povedati le še to, da na uradnih srečanjih visokih državnih predstavnikov SČG in RM, le-ti vztrajno izjavljajo, da gre pri tem sporu izključno za odnose med cerkvama, ki naj na tradicionalno prijateljske odnose med SČG in RM ne vplivajo.

Kar se tiče položaja makedonske manjšine v SČG, je izredno pozitiven dogodek in za RM prvi takšne vrste, julija 2004 podpisan dogovor o zaščiti makedonske nacionalne manjšine v SČG¹⁰⁷ ter srbske in črnogorske nacionalne manjšine v RM¹⁰⁸. Ta dogovor ima za RM velik pomen, saj pomeni podlago za izboljšanje položaja makedonske manjšine v SČG. Le-ta se je v devetdesetih letih, glede na prejšnja leta oziroma glede na čas nekdanje skupne države, močno poslabšal, saj so Makedonci v SČG izgubili svoje osnovne šole, kjer se je poučevalo v makedonskem jeziku, ter tudi svoja kulturna društva (Gligorov 2002: 449).

Med vsemi gospodarstvi v neposredni soseščini ima RM le s SČG presežek v trgovski menjavi. SČG danes predstavlja tudi prvo najpomembnejšo gospodarsko partnerico RM¹⁰⁹. S ciljem izboljšati gospodarsko sodelovanje s SČG, in v okviru nje tudi s Kosovom, je RM s SČG podpisala sporazum o svobodni menjavi ter je marca 2005 odprla gospodarsko predstavništvo v Prištini. Danes prevladuje splošna ocena, da je gospodarsko sodelovanje med RM in SČG na zadovoljivi ravni, da pa še vedno obstajajo možnosti za njegovo intenziviranje.

RM podpira članstvo SČG in **BIH** v PzM ter jima je pripravljena nuditi svoje izkušnje pri integraciji teh dveh držav v evroatlantske strukture. Z BIH nima RM nobenih odprtih

teritorialne enote, da vlada po svojih zakonih ali samostojno rešuje vprašanja notranje uprave (Verbinc 1994: 78), vendar v okviru neke večje celote.

¹⁰⁶ Arhiepiskopija je pravoslavna nadškofija (Verbinc 1994: 64).

¹⁰⁷ Po cenzusu iz leta 1991 naj bi v SČG živel 47.118 Makedoncev (CE, 2002).

¹⁰⁸ *Spogodba za zaščita na makedonskoto nacionalno malcinstvo vo Srbija i Crna Gora i na srbskoto i crnogorskoto nacionalno malcinstvo vo Republika Makedonija* (Služben vesnik na RM, 2004-Uradni list RM, 2004). Na podlagi tega dogovora je nastala Mešana mednarodna komisija, ki bo skrbela za implementacijo sporazuma (Podatek iz MZZ RM, 2005 a).

¹⁰⁹ Leta 2004 je izvoz RM v SČG znašal 20,8% vsega izvoza RM v tujini (Ministerstvo za finansii na RM, 2005).

vprašanj, vendar pa je skupni interes obeh razvoj bolj intenzivnega sodelovanja na političnem, gospodarskem, kulturnem in drugih področjih. Kar se tiče odnosov z **Črno Goro**, tudi med njo in RM ni nobenih odprtih vprašanj, ampak le skupna volja po poglobljanju gospodarskih odnosov ter želja po integraciji obeh držav v evroatlantske strukture. . Glede nekajkrat izražene želje Črne Gore po samostojnosti je ob obisku predsednika Črne Gore v RM, v začetku marca 2005, na vprašanje, kaj meni o nastanku zveze dveh neodvisnih držav med Srbijo in Črno Goro, predsednik RM Crvenkovski (2005 d) izjavil, da bo »RM podprla vsako rešitev med Beogradom in Podgorico, ki bo prinesla večjo stabilnost, demokratizacijo in gospodarsko blaginjo ter bo prispevalo k evropski integraciji obeh držav«.

Albanija je priznanje RM pogojevala z izpolnjevanjem zahtev albanske manjšine v RM oziroma z reševanjem njenega statusa na način, kot je na primer urejen status Francozov v Švici ali Belgiji (Gligorov 2002: 468)¹¹⁰. Šele ko je RM aprila 1993 postala članica OZN, je Albanija s posebno deklaracijo aprila istega leta priznala neodvisnost RM. Decembra 1993 sta bili med državama uradno vzpostavljeni tudi diplomatski odnosi. Relativno dobri odnosi med državama so bili resneje prekinjeni leta 1997, ko so bile v Albaniji uvedene izredne razmere in je prebivalstvo na demonstracijah zahtevalo zamenjavo tedanje albanske vlade in odstop predsednika Salija Beriše. Da se konflikt ne bi prenesel v RM, je slednja na meji z Albanijo postavila celo svojo vojsko.

Od leta 1997 državi uživata relativno dobre politične odnose, ki jih označujejo številna uradna in neuradna srečanja najvišjih političnih predstavnikov. Do danes je bilo med državama podpisanih tudi veliko bilateralnih dogovorov, ki »predstavljajo soliden pravni okvir za razvoj sodelovanja na različnih področjih, vendar je potrebna še njihova implementacija« (SEI, 2005 b). Tudi za Albanijo velja, da RM podpira njeno članstvo v evroatlantskih strukturah, obstaja pa še skupni interes obeh držav po še intenzivnejšem sodelovanju v okviru regionalnih pobud ter tudi v okviru evroregij, ki spodbujajo čezmejno sodelovanje med državami JVE. Gospodarsko sodelovanje med RM in Albanijo je vseskozi na izredno nizki ravni, saj je v letu 2004 znašal delež menjave z Albanijo le 0,6% celotne trgovinske menjave RM s tujino (*ibid.*).

Kar se tiče makedonske manjšine v Albaniji¹¹¹, je ta uradno priznana, ampak le v kraju z imenom Mala Prespa, kjer obstaja pravica obiskovanja osnovne šole do četrtega razreda v

¹¹⁰ To pomeni, da naj bi albanska manjšina postala konstitutivni narod RM.

¹¹¹ Po ocenah neodvisnih opazovalcev naj bi v Albaniji živel okrog 20.000 Makedoncev (Poulton 2000: 146). Uradnih podatkov glede števila pripadnikov makedonske manjšine v Albaniji danes ni.

makedonskem jeziku. Drugih Makedoncev, ki živijo v Albaniji v večjem številu, t.j. v krajih Golo Brdo in Gora, Albanija ne priznava, kar pomeni, da ti tudi ne uživajo manjšinskih pravic. Kljub vsemu je, v splošnem, položaj makedonske manjšine v Albaniji relativno dober, saj je ta uradno priznana, ima pravico obiskovati osnovno šolo v materinem jeziku, resda ne v vseh regijah, kjer živijo Makedonci, vendar ta pravica vsaj obstaja (Crvenkovski, 2004 e). Crvenkovski (*ibid.*) meni, da je pglavitni problem Makedoncev v Albaniji, in tudi vseh ostalih prebivalcev te države, v resnici njihov gospodarski in socialni položaj, ki onemogoča razvoj višjih standardov za vse. Trenutno Makedonci v Albaniji organizirajo svojo politično stranko, ki bo nosila ime *Makedonska alijansa za evropska integracija* (Makedonska zveza za evropsko integracijo), s katero nameravajo nastopiti na parlamentarnih volitvah v Albaniji poleti tega leta. Sedež ali dva v albanskem parlamentu bi namreč pomenila tudi večje možnosti za izboljšanje položaja makedonske manjšine v tej državi.

RM je pozdravila dejstvo, da je **Hrvaška** dobila status države kandidatke za članstvo v EU, saj ta tako predstavlja dober zgled za vse države JVE. Državi sta tudi podpisali Sporazum za sodelovanje v okviru procesa približevanja evropskim integracijam. Danes RM, Albanija in Hrvaška aktivno sodelujejo tudi pri pripravah za članstvo v Natu. V tem kontekstu so te tri države skupaj z ZDA leta 2004 podpisale tudi poseben sporazum, in sicer Jadransko listino, kateri bom več besed namenila v 4. poglavju. Kar se tiče gospodarskega sodelovanja med RM in Hrvaško je potrebno reči, da je le-to izmed republik nekdanje SFRJ, takoj za SČG, na najvišji ravni, saj je leta 2003 znašal delež makedonskega izvoza v to državo 7% vsega makedonskega izvoza v tujini.¹¹²

Od držav v regiji ima RM tradicionalno izredno prijateljske odnose s **Turčijo**, ki je leta 1991 podpirala makedonsko osamosvojitvev in RM z njenim ustavnim imenom tudi priznala, in sicer avgusta 1992¹¹³. Kljub prisrčnim političnim odnosom med državama, je gospodarsko sodelovanje med njima tudi po podpisu dogovora o gospodarskem sodelovanju med RM in Turčijo leta 1994 in dogovora o svobodni menjavi leta 2000¹¹⁴, še vedno nezadovoljivo, saj je bila leta 2004 Turčija šele na osmem mestu glede trgovske menjave z RM (Ministerstvo za

¹¹² Po podatkih CIA Factbook za leto 2003 si deleži makedonskega izvoza v tujino sledijo v tem vrstem redu: delež makedonskega izvoza v Nemčijo znaša 27.1%, Italijo 14.8%, Grčijo 9.8%, Hrvaško 7%, ZDA 6.1% in Nizozemsko 4.8% (CIA Factbook, 2003).

¹¹³ V okviru Nata Turčija pri vsaki omembi RM v dokumentih te organizacije na koncu strani daje pripombo, da »zgoraj omenjeno državo Turčija priznava pod njenim ustavnim imenom RM«.

¹¹⁴ *Dogovor za slobodna trgovija medžu Republika Makedonija i Turcija* (Služben vesnik na RM, broj 6/164 (2001)-Uradni list RM, številka 6/164 (2001)).

finasii na RM, 2005). Zato je v tem kontekstu naloga makedonske diplomacije, da le-to ob vsaki priložnosti spodbuja.

Od republik nekdanje skupne države velja v kontekstu odnosov RM z državami, ki sem jih uvrstila v prvi koncentrični krog, omeniti tudi **Slovenijo**. Le-ta je podpirala osamosvojitvev RM in jo marca 1992 tudi priznala. Danes RS velja za državo, od katere RM pričakuje konkretno in aktivno podporo pri njenem vključevanju v EU in Nato. Za RM je pomembno, da RS kot članica EU še naprej uporablja ustavno ime RM, kljub nasprotovanju Grčije (Crvenkovski, 2005 e), saj »to upravičuje pričakovanje RM, da se bodo tudi druge članice EU ravnale po slovenskem zgledu (*ibid.*). Kar se gospodarskega sodelovanja tiče, je RS šele na sedmem mestu glede na trgovsko menjavo RM s tujino in na devetem mestu glede na njene tuje investicije v RM¹¹⁵. Zato je ena glavnih nalog makedonske diplomacije v prihodnje spodbujati slovenske investicije v RM ter si tudi prizadevati za liberalizacijo viznega režima z RS (Ministerstvo za nadvorešni raboti, 2005 a)¹¹⁶.

V okviru odnosov RM z državami nekdanje SFRJ naj na tem mestu omenim rezultate za RM, ki izhajajo iz sporazuma o vprašanih **nasledstva držav nekdanje SFRJ**. Reševanje omenjenih vprašanj je bilo za RM pomembno iz političnih in gospodarskih razlogov. Po devetletnih pogajanjih za določitev datumov nasledstva in delitev imetja nekdanje SFRJ je bil na Dunaju leta 2001 končno dosežen sporazum, s katerim so se zaekrat končala pogajanja o nasledstvu SFRJ¹¹⁷: njenih premičninah in nepremičninah, o premoženju diplomatskih in konzularnih predstavništev, o finančnih sredstvih in obveznostih, o arhivih, pokojninah in drugem. S tem sporazumom naj bi RM dobila 7,5 % namesto pričakovanih 5 do 6 % finančnih sredstev nekdanje SFRJ v tujini ter 8 % vrednosti diplomatske lastnine nekdanje SFRJ (Hristova, 2005).

Trajen interes RM je varnost in stabilnost v JVE. Od tod izhaja aktivno zavzemanje makedonske diplomacije za izboljšanje **regionalnega sodelovanja** z vsemi državami te regije. RM vidi svojo vlogo v regiji tudi v smislu promotorja regionalnega sodelovanja, saj bodo le z intenziviranjem sodelovanja na različnih področjih, države regije hitreje napredovale v političnem in gospodarskem smislu ter tudi na svoji poti v evroatlantske strukture. Slednje je

¹¹⁵ Leta 2004 je RM pri trgovanju z Slovenijo realizirala 113,1 milijonov dolarjev primanjkljaja, kar slednjo uvršča na drugo mesto med državami, s katerimi je RM realizirala primanjkljaj v tem letu (Ministerstvo za finansii na RM, 2005).

¹¹⁶ Slovenski državljani lahko trenutno v RM potujejo brez vize, obratno pa to ne velja – Slovenija, kot tudi ostale članice EU, Makedoncem za vstop na svoje ozemlje zahtevajo vize.

¹¹⁷ Zakon za ratifikacija na Spogodbata za prašanjata za sukcesija (Zakon o ratifikaciji Dogovora o nasledstvu nekdanje SFRJ) (Služben vesnik na RM, broj 12/39 (2002)-Uradni list RM, številka 12/39 (2002)).

v interesu RM, ker bo to dolgoročno prispevalo k stabilnosti v celotni regiji. V tem kontekstu Crvenkovski (2004 e) regionalno sodelovanje omenja tudi kot sredstvo za izgrajevanje takšne klime v regiji, ki bo prispevala k uresničevanju manjšinskih pravic oziroma pravic za zaščito kulturne identitete Makedoncev, ki živijo v državah, ki mejijo na RM.

RM je danes polnopravna članica **Pakta stabilnosti za JVE** (od zdaj naprej Pakt)¹¹⁸, **CEI** (*Central European Initiative*), **SECI** (*Southeast European Cooperative Initiative*)¹¹⁹ in **SEEC**¹²⁰ (*South-east European cooperation Process*). Pridobivanje polnopravnega članstva v **BSEC**¹²¹ (*Black Sea Economic Cooperation*) je trenutno še v teku, a v **Jadransko-jonski pobudi** ima RM status opazovalca¹²².

RM je članica Pakta od njegovega nastanka leta 1999¹²³. Le-ta za RM predstavlja spodbudo razvoja dobrososedskih odnosov ter pomoč v procesu integracije držav JVE v evroatlatske strukture. Pakt je pomemben tudi zaradi tega, ker posredno, z gospodarsko stabilizacijo regije, katera je tudi njegov cilj, promovira FDI ter s tem ekonomsko blaginjo držav JVE, s čimer se eliminirajo vzroki in posledice konfliktov v regiji (NKVO 2003: 4). V okviru pakta je RM aktivna v vseh treh omizjih, in sicer Omizju za demokratizacijo in človekove pravice¹²⁴, kateremu je sopedredovala od januarja do junija 2001, Omizju za

¹¹⁸ Besedilo Pakta beri na <http://www.stabilitypact.org/constituent/990610-cologne.asp>.

¹¹⁹ Članice SECI (Albanija, BIH, Bolgarija, Hrvaška, Grčija Madžarska, Makedonija, Moldavija, Romunija, Srbija in Črna Gora, Slovenija, Turčija) se zavzemajo za intenziviranje boja proti čezmejnemu organiziranemu kriminalu, s ciljem, da bi na ta način izboljšale podjetniško klimo v JVE ter pripomogle k večjim tujim neposrednim investicijam v regijo.

¹²⁰ Predstavlja neinstitucionalizirano regionalno strukturo sodelovanja, ki je nastala na pobudo držav JVE in ne na pobudo drugih držav ali mednarodnih organizacij. V tem smislu se SEEC želi profilirati kot proces, ki je komplementaren Paktu, SECI in Procesu stabilizacije in pridruževanja EU. Njene aktivnosti so usmerjene k vzpostavitvi dobrososedskih odnosov, stabilnosti in varnosti v JVE. Članice SEEC so Albanija, BIH, Bolgarija, Romunija, Makedonija, SČG in Turčija.

¹²¹ Članice BSEC, nastale 1999. leta, so: Albanija, Armenija, Azerbejdžan, Bolgarija, Gruzija, Grčija, Moldavija, Romunija, Rusija, SČG, Turčija in Ukrajina. Cilj te regionalne institucije je predvsem promocija ekonomskega sodelovanja v regiji.

¹²² Status opazovalca v Jadransko-jonski pobudi omogoča RM, da občasno sodeluje na delovnih srečanjih na ekspertskega nivoju, in sicer na področjih boja zoper organizirani kriminal, gospodarskih odnosov in prometa.

¹²³ Predstavniki posebnega koordinatorja Pakta je bil v letih 2000 in 2001 takratni makedonski veleposlanik v Nemčiji in kasnejši zunanji minister RM, Srdžan Kerim.

¹²⁴ V okviru Skupine za enakopravnost spolov (*Gender task Force*) je na pobudo žensk - parlamentark iz BIH, RM in Črne Gore v letih 2003 in 2004 potekal projekt »Klub žensk - parlamentark v JVE«, katerega koordinator je bila RM. V okviru tega projekta so parlamentarke iz držav JVE izmenjale mnenja glede različnih vprašanj: migracije, sodelovanja vlad z NVO, strategije za zmanjševanje revščine v državah JVE, žensk v politiki idr. V okviru tega omizja so bile ustanovljene zgoraj omenjene evroregije: Skopje-Niš-Sofija, evroregija Belasica in na začetku tega leta tudi evroregija Ohrid-Prespa. V letih 2004 in 2005 RM vodi tudi Sekretariat mreže nacionalnih asociacij lokalnih oblasti JVE (NALAs).

obnovo, razvoj in sodelovanje¹²⁵, kateremu je sopredsedovala od julija do decembra leta 2001, ter Omizju za varnostna vprašanja, kateremu bo sopredsedovala do julija 2005¹²⁶. Intenziviranje sodelovanja RM v okviru Pakta je opazno zlasti v letih po konfliktu iz leta 2001 (SEI, 2005 b). Članica CEI je RM postala julija 1993 in je omenjeni organizaciji predsedovala leta 2002. Znotraj CEI se RM zavzema posebej za intenziviranje gospodarske dimenzije te organizacije¹²⁷. SEECP, v okviru katerega RM sodeluje od leta 1996, pa je zanjo pomemben, ker se preko njega RM v političnem smislu uveljavlja kot samostojni mednarodni subjekt (Kerim 2001: 10). Ta regionalna organizacija je za RM pomembna tudi zaradi izboljšanja gospodarskega sodelovanja z državami članicami procesa, s čimer RM postaja bolj privlačna za tuje investitorje (*ibid.*). RM je SEECP predsedovala od marca 2000 do marca 2001¹²⁸. V okviru SECI RM podpira regionalno sodelovanje v boju proti organiziranemu čezmejnemu kriminalu in trgovini z orožjem, drogami ter belim blagom, saj naj bi to prispevalo k stabilnosti v regiji in s tem tudi k izboljšanju podjetniške klime v JVE. S tem pa se bodo povečala tudi vlaganja tujih investitorjev v državah v regiji (Čašule 2001: 11)¹²⁹.

Koliko RM dejansko pomeni promocija gospodarskega sodelovanja v JVE ter spodbujanje FDI v RM¹³⁰ in v drugih državah te regije, dokazuje tudi regionalno srečanje

¹²⁵ Delovni skupini za liberalizacijo trgovine v JVE (*Trade Task Force*) je RM predsedovala v obdobju 2000 - 2003 ter bila tudi njegova pobudnica (SEI, 2005 b). V okviru te skupine je bil 2001 podpisan *Memorandum of Understanding on Trade Liberalisation and Facilitation*, s katerim se je tudi RM zavezala, da bo naredila določene korake za liberalizacijo trgovine v regiji. V tem okviru je do danes RM dogovore o liberalizaciji trgovine sklenila z Albanijo, BIH, Bolgarijo, Hrvaško, Moldavijo, Romunijo, SČG, Turčijo in Ukrajino. V teku so pogovori za takšen dogovor s Kosovom (besedila tukaj omenjenih dogovorov o prosti trgovini ter besedilo dokumenta *Memorandum of Understanding* je moč prebrati na naslednjem internetnem naslovu <http://www.stabilitypact.org/trade/default.asp>). V okviru tega omizja RM tudi sodeluje v pogajanjih za sklenitev dogovora, s katerim bi nastala nekakšna energetska skupnost JVE. V delovni skupini za *socialno kohezijo*, ki je tudi del drugega delovnega omizja Pakta, RM trenutno predseduje *Izvršnemu odboru Zdravstvene mreže držav JVE*, od januarja 2005 pa je gostiteljica projekta *Regionalni center za socialno politiko*, ki bo deloval tri leta.

¹²⁶ V okviru skupine MARRI (*Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative*) so Albanija, BIH, Hrvaška, Makedonija in SČG osnovali t.i. *MARRI- Forum* za izmenjavo mnenj na področjih azilne, migracijske, vizne in begunske politike. Od januarja 2005 je temu forumu v pomoč sekretariat - t.i. *MARRI- center*, ki deluje v Skopju, v prostorih, katerih del najemnih stroškov bo pokrivala makedonska vlada. V boju proti organiziranemu kriminalu je v teku realizacija pobude javnega tožilstva RM o sodelovanju javnih tožilcev držav JVE.

¹²⁷ RM ima svoje predstavnike v vseh delovnih skupinah CEI in trenutno sopredseduje delovni skupini za mlade in šport ter delovni skupini za pomoč malim in srednjim podjetjem.

¹²⁸ RM bo v prihodnje SEECP predsedovala v letih 2008 in 2009.

¹²⁹ RM je v okviru SECI inicirala dva projekta, in sicer predlagala je harmonizacijo in standardizacijo energetskih sistemov v regiji ter sodelovanje elektroenergetskih sistemov regije za njihovo hitrejše integriranje v elektroenergetske sisteme EU (SEI, 2005 b).

¹³⁰ Pomanjkanje FDI je velik problem RM, saj je leta 2004 priliv FDI v to državo znašal le 130 milijonov dolarjev, leto prej pa 96 milijonov dolarjev (Jokić, 2005). Istega leta je bilo v Romunijo

visokih predstavnikov in poslovnežev držav regije v Skopju, 10. in 11. marca 2005. Srečanje, na katerem je bilo govora predvsem o gospodarskem položaju držav JVE in možnostih gospodarskega sodelovanja med njimi, je potekalo pod pokroviteljstvom predsednika RM, Branka Crvenkovskega, in komisarja EU za širitev - Ollija Rehna. Cilj tega regionalnega srečanja¹³¹ je, da le-to postane tradicionalno in vsako leto poteka v glavnem mestu posamezne države JVE. Za RM je bil ta dogodek velikega pomena, ker se je le-ta še enkrat predstavila kot promotor dobrososedskih odnosov in regionalnega sodelovanja.¹³²

3.2.3. Sklepni komentar

V okviru prvega koncentričnega kroga deluje makedonska diplomacija zelo intenzivno že od osamosvojitve RM do danes. Glavno vodilo njenih dejavnosti v tem koncentričnem krogu je delovati v duhu dobrososedskih odnosov, spoštovanja suverenosti in ozemeljske celovitosti vseh držav v regiji, spoštovanja nespremenljivosti meja in intenziviranja vsestranskega regionalnega sodelovanja ter delovati v smeri evropeizacije JVE.

Če imamo pred očmi zastavljene zunanjepolitične cilje makedonske diplomacije v prvem koncentričnem krogu njenega delovanja, lahko ugotovimo, da je bilo v kvantitativnem smislu do danes na področju medsosedskih odnosov doseženega le malo. Če namreč odštejemo edina pozitivna dosežka na tem področju, dogovor s o demarkaciji meje med RM in SČG s slednjo in dogovor o vzajemni zaščiti manjšin, prav tako s SČG, lahko ugotovimo, da so politični odnosi med RM in državami v neposredni soseščini v grobem takšni, kot so bili ob njeni osamosvojitvi. Razlike med Grčijo in RM glede ustavnega imena slednje ostajajo še danes; tako Bolgarija, kot tudi Grčija, še vedno ne priznavata obstoja makedonske manjšine na svojem ozemlju; dejanska demarkacija meje med RM in SČG, tudi po štirih letih od podpisa dogovora o demarkaciji meje, še vedno ni končana. Tisto, kar se je v odnosu s sosednjimi državami spremenilo v kvalitativnem smislu, je vtis splošne makedonske javnosti, da RM danes ne grozi neposredna vojaška nevarnost bodisi s severa, zaradi vojne v BIH ali na

neposrednih tujih prilivov za 3,5 milijard evrov, v Bolgarijo 1,5 milijarde evrov in v Hrvaško 844 milijonov evrov (Bank Austria, 2005). Za primerjavo naj povem še to, da je skupni priliv FDI v RM od njene osamosvojitve septembra leta 1991 do avgusta 2004 znašal le 1,1 milijarde \$ (ICI, 2005).

¹³¹ Organizatorji tega regionalnega srečanja so bili Institut za evropska vprašanja, Institut za podonavsko regijo in srednjo Evropo ter Odbor za zunanje ekonomske odnose Republike Turčije.

¹³² Na srečanju so sodelovali predstavniki Albanije, Bolgarije, Hrvaške, Črne Gore, Moldavije, Republike Makedonije, Turčije, šef UNMIK-a, Soren Jassen Petersen, bivši predsednik Komisije EU - Santer in koordinator Pakta stabilnosti - Erhard Busek. Edina pomanjkljivost tega srečanja je bila neudeležba predstavnikov Grčije, Madžarske in Italije, katerih deleži v FDI v državah JVE so največji.

Kosovem, bodisi z juga, zaradi nenaklonjenosti Grčije.¹³³ Tudi v Grčiji so se ob dognanju geostrateških realnosti razblinili prenapihnjeni strahovi prebivalstva z začetka devetdesetih 20. stol. o morebitnem vojaškem posredovanju RM s ciljem zavzetja Egejske Makedonije. Najzahtevnejše odprto vprašanje med RM in Grčijo, nepriznavanje ustavnega imena RM s strani Grčije, tudi po dvanajstih letih pogajanj v okviru OZN, kot že rečeno, še ni rešeno. Gre za izredno kompleksno in občutljivo vprašanje, ki obema vpletenima stranema povzroča ne le zunanjepolitične, ampak tudi notranjepolitične preglavice, saj so se in se še vedno na tej osnovi pridobivajo ali izgubljajo politične točke znotraj obeh držav. Tako nekateri analitiki celo trdijo, da vsakokratne vlade RM in Grčije tega vprašanja niso hotele definitivno rešiti iz razloga, ker bi to v političnem smislu preprosto preveč »stalo«, saj prebivalstvu oziroma potencialnim volilcem obeh držav ime *Makedonija* pomeni pomemben del njihove nacionalne identitete, ki jo po drugi strani pomagajo oblikovati prav politiki, katerim so volilni glasovi pomembni. Na prvi pogled se zdi, da je Grčija omilila svoje stališče, ko je v nasprotju z začetnimi trditvami sprejela referenco FYROM, ki vsebuje besedo *Makedonija*, in je celo privolila v bilateralne pogovore z RM o imenu v okviru OZN. Vseeno pa je iz predlogov o novem imenu RM, ki jih je in jih še daje Grčija, razvidno, da ostaja v bistvu njeno stališče vseskozi enako: RM naj dobi takšno ime, ki bo pokazalo, da je ta država nastala šele v novejšem času (po drugi svetovni vojni) in da torej nima nikakršne zveze s slavnimi antičnimi Makedonci¹³⁴. Ameriško priznanje ustavnega imena RM je za to državo nedvomno izrednega pomena, ni pa zadosti spodbudno vplivalo na države članice EU, saj njihove vlade še niso pripravljene slediti ameriškemu zgledu in tudi same priznati ustavno ime RM. Res pa je tudi to, da je priznanje neke države pod določenim imenom danes diskrecijska pravica vsake države posebej. V tem okviru se prizadevanje RM za članstvo v EU, katere članica je tudi Grčija, zdi zelo pripravno za izvajanje pritiska na RM, da bi v zameno za morebitno pridobitev uradnega statusa kandidatke za članstvo v EU jeseni 2005, spremenila svoje ustavno ime. S takšnim kompromisom bi se dokončno končalo za mnoge neprijetno poglavje, ki že več kot desetletje obremenjuje ne le bilateralne odnose med vpletenima državama, ampak tudi odnose znotraj EU, kjer vlada danes nekakšna zmeda glede uporabe ustavnega

¹³³ Leta 1992 so se v mednarodnih tiskanih medijih pojavile špekulacije o tajnem dogovoru med grškim premierjem in srbskim predsednikom okoli razdelitve Makedonije med Grčijo in SČG (Steppan 2004: 19).

¹³⁴ Steppan (2004: 18) ob tem piše: »/.../debate o zgodovini pred rojstvom Kristusa za potrebe aktualnih političnih aspiracij ne peljejo nikamor; še posebej, če vemo, da si redko kdo upa odpreti vprašanj o sporih o mejah v srednji Evropi (in JVE, op. a.) izpred stotih let«.

imena RM. Uradno je RM znotraj EU FYROM, neuradno pa mnogokrat kar *Republika Makedonija*.

Eden večjih diplomatskih neuspehov na področju odnosov s sosednjimi državami je tudi vprašanje makedonske manjšine, živeče v teh državah. V vseh je namreč njen položaj bodisi iz političnih bodisi iz gospodarskih razlogov težak, najbolj pa v Grčiji in Bolgariji, kjer le-ta ne uživa niti najosnovnejših manjšinskih pravic. V mnogih uradnih dokumentih je RM od osamosvojitve do danes zapisala, da bo sicer skrbela za položaj delov makedonskega naroda v sosednjih državah, vendar pa je ob tem tudi pod zunanjimi pritiski, še dodala, da to ne pomeni poseganja v notranje zadeve teh držav ali celo grožnje njihovi ozemeljski celovitosti. Dejstvo pa je, da se lahko državi o manjšinah lahko pogovarjata šele takrat, ko bo izpolnjen osnovni pogoj, t.j. uradno priznanje obstoja določene manjšine na nekem ozemlju. Ker tega v primeru makedonske manjšine v Grčiji in Bolgariji ni, tudi ni pogovorov med RM in Grčijo ter med RM in Bolgarijo o položaju makedonske manjšine v obeh državah. S tem se tudi zožuje manevrski prostor možnega delovanja makedonske diplomacije, ki bi kljub temu lahko z ustrezno zunanjepolitično strategijo od mednarodne skupnosti, katera ji je »vsilila« začasno oznako BJRM oziroma FYROM, odločneje zahtevala izboljšanje položaja makedonske manjšine v Grčiji in Bolgariji. Po mnenju Boškvske (1992: 44) Grčija in Bolgarija ne priznavata bodisi makedonskega naroda, jezika bodisi ustavnega imena RM prav zaradi tega, ker bi to lahko odprlo pot zahtevam RM po izboljšanju položaja in pravic makedonske manjšine v teh dveh državah ter bi obelodanilo mnoge krivice, ki so jih vlade teh držav storile makedonski manjšini v letih od 1913.

Reševanje spora med SPC (Srbska pravoslavna cerkev) in MPC (Makedonska pravoslavna cerkev) sicer ni delo makedonske diplomacije, čeprav se marsikdaj zgodi, da predsednik makedonske države, minister za zunanje zadeve RM ali pa predsednik vlade RM, na uradnih obiskih v državah, kjer je pravoslavna vera dominantna, »mimogrede« opomnijo svoje gostitelje o nerešenem statusu MPC; vendar je to vprašanje pomembno, ker spada v isti koš s sporom z Grčijo o imenu, nepriznavanjem makedonske manjšine s strani Grčije in Bolgarije ter bolgarskim nepriznavanjem posebnega makedonskega jezika, kulture in naroda. Gre namreč za med seboj povezana vprašanja, ki so še vedno predmet zgodovinskih debat in ki politika ne bo rešila, ampak kvečjemu nadalje zapletla.

Z nekdanjimi jugoslovanskimi državami in drugimi državami v regiji JVE ima RM dobre odnose, pri čemer pa je njena največja pomanjkljivost, da v vseh letih po svoji osamosvojitvi ni uspela intenzivirati gospodarskih odnosov s temi državami. To bi namreč pozitivno vplivalo tudi na gospodarsko klimo v državi ter s tem privleklo močno potrebne tuje

neposredne investicije, katerih v RM kronično primanjkuje od osamosvojitve do danes. Tudi prihodnost na tem področju se še ne zdi rožnata, posebno, če imamo v mislih še ne do konca implementiranega Ohridskega sporazuma iz leta 2001¹³⁵ oziroma še obstoječe medetnične napetosti v državi. Če k temu dodamo še nejasen status Kosovega, ki lahko v prihodnosti destabilizira sosednjo RM oziroma regijo v celoti, je krog sklenjen. Politična nestabilnost RM v prihodnosti bi pomenila tudi njeno gospodarsko nestabilnost. Velja seveda tudi obratno, da bo torej gospodarska nestabilnost v državi ogrozila tudi politično stabilnost RM, saj je današnji gospodarski položaj RM zelo težak, kar nam lahko pove le podatek o uradni nezaposlenosti v tej državi, ki je v letu 2004 znašala 37 % vsega za delo sposobnega prebivalstva.

RM je v okviru organizacij in pobud v regiji dokaj aktivna, še posebej po letu 2001, ko se je končal medetnični konflikt v državi. Vseeno pa bi bile lahko, po besedah koordinatorskega Pakta Erharda Buska (2005), njene pobude znotraj te regionalne organizacije bolj številne. V Paktu in drugih regionalnih organizacijah in pobudah deluje RM na različnih področjih, seveda pa najbolj na tistih, kjer vidi možnosti za uresničevanje svojih zunanjepolitičnih ciljev. Tako na primer deluje RM na področjih, ki lahko spodbudijo gospodarsko sodelovanje med državami članicami Pakta, CEI, SECI oziroma SEECP in s tem prispevajo k gospodarskemu razvoju RM in držav v regiji. RM si kot članica številnih evroregij prizadeva tudi za razvoj čezmejnega sodelovanja na področjih boja proti organiziranemu kriminalu, trgovini z orožjem, drogami in ljudmi ter na drugih področjih. Tudi v prihodnosti bo morala RM svoje strateške prednosti iskati ravno na področju regije JVE, če ne zaradi drugega, že zato, ker je dobro medsosedsko in regionalno sodelovanje eden od kriterijev za članstvo v evroatlantskih integracijah.

Zaradi prostorskih omejitev je to le nekaj najpomembnejših poudarkov glede (ne)uspešnosti makedonske diplomacije pri izpolnjevanju zastavljenih ciljev v prvem koncentričnem krogu njenega delovanja. Temu pregledu delovanja makedonske diplomacije

¹³⁵ Gre za dogovor, ki so ga ob sponzorstvu najvišjih političnih predstavnikov ZDA, Nata in EU 13. avgusta 2001 podpisali vodje: dveh največjih političnih strank entičnih Makedoncev v RM – SDSM in VMRO-DPMNE ter dveh največjih albanskih strank - DPA in DUI pa tudi predsednik RM, Boris Trajkovski. S tem dogovorom se je končal konflikt (in ne vojna, ker le-ta ni bil nikoli uradno proglašen za vojno) med makedonsko vojsko in albanskimi skrajneži, katere deklarirani cilj je bila sprememba statusa albanske manjšine v državi oziroma izboljšanje njenega položaja v RM (sprememba ustave in opustitev besede »manjšina« ter uvedba besede »narod«, saj naj bi bili Albanci v RM del albanskega *narod* in ne *manjšina*, uporaba albanskega jezika kot uradnega jezika v krajih z najmanj 20% deležem prebivalcev albanske narodnosti, zaposlovanje v javnih službah glede na delež Albancev v RM, lastna univerza v Tetovu itd.).

na področju prvega koncentričnega kroga sledi analiza njenega delovanja na področju ostale Evrope.

3.3. DRUGI KONCENTRIČNI KROG

3.3.1. Zastavljeni cilji

Drugi koncentrični krog obsega diplomatsko delovanje RM na območju celotne Evrope, razen na področju JVE, katerega sem obravnavala v poglavju 2. V tem delu naloge me bodo zanimali odnosi RM z najpomembnejšimi organizacijami in institucijami, ki delujejo na evropskih tleh, in sicer njeni odnosi z EU, SE, OVSE in ICTY ter njeni odnosi z določenimi, za RM pomembnimi, evropskimi državami. Zunanjepolitični cilji RM v okviru drugega koncentričnega kroga so naslednji¹³⁶:

- *Prednostni cilj RM je vključevanje v politične, gospodarske in varnostne tokove ter integracije v Evropi, predvsem v EU;*
- *Kot polnopravna članica OVSE in SE si bo RM prizadevala za izpolnjevanja obveznosti, ki izhajajo iz tega članstva, skušala pa bo tudi prispevati k uresničevanju ciljev in nalog teh organizacij;*
- *RM politično sodeluje z Mednarodnim kazenskim sodiščem za zločine, storjene na ozemlju nekdanje SFRJ (ICTY) in podpira njegovo delovanje;*
- *V kontekstu približevanja EU je pomembno tudi poglobljanje bilateralnih odnosov z državami članicami EU;*
- *RM si prizadeva za polnopravno članstvo v Cefti;*
- *Tudi na področju delovanja v drugem koncentričnem krogu se bo makedonska diplomacija zavzemala za nadaljni razvoj in poglobljanje gospodarskih odnosov z evropskimi državami;*

3.3.2. Uresničevanje zastavljenih ciljev

Strateški interes RM je, da bi postala članica **EU** in s tem tudi del »evropske družine« (NKVO 2003: 1). Prvi kontakti RM z EU so bili vzpostavljeni v času krize v nekdanji SFRJ,

¹³⁶ V vseh uradnih dokumentih, ki sem jih naštel na koncu 1.poglavja tega diplomskega dela, je kot strateški interes države omenjeno članstvo RM v evroatlantskih organizacijah oziroma kar konkretno v EU in Nato, ki ga obravnavam v naslednjem poglavju. Gre za prioritetni zunanjepolitični cilj makedonske diplomacije v drugem koncentričnem krogu njenega delovanja, kateremu so vsi ostali zunanjepolitični cilji (katere je prav tako moč prebrati v zgoraj omenjenih uradnih dokumentih Sobraja oziroma vlade RM) podrejeni oziroma so z njim tesno povezani (npr. konstruktivno sodelovanje s SE in ICTY je eden od pogojev za članstvo v EU; članstvo v Cefti predstavlja čakalnico za članstvo države v EU; poglobljanje bilateralnih odnosov z evropskimi državami in posebej državami članicami EU je pomembno zaradi možnosti, da le-te znotraj EU nato lobirajo v prid članstva določene države (v tem primeru RM) v EU).

ko so o slednji tekla še pogajanja o njenem prihodnjem razvoju. Ko je postalo jasno, da je večinska volja narodov in narodnosti v SFRJ razpad le-te, je leta 1991 nastala t.i. *Arbitražna komisija Konference za mir v Jugoslaviji* (od zdaj naprej Komisija)¹³⁷, ki naj bi ugotovila, katere republike nekdanje države izpolnjujejo pogoje za priznanje njihove neodvisnosti s strani EU. Kljub težavam glede ustavnega imena, ki jih je RM imela s svojo južno sosedo – Grčijo, je Komisija izključila kakršnokoli zvezo med besedo *Makedonija* in domnevnimi ozemeljskimi zahtevami RM po sosednjih ozemljih, saj je ugotovila, da le-teh RM nima in v nobenem smislu niti ne izraža. Že 11. januarja 1992 je Komisija ugotovila, da le Republika Slovenija in Republika Makedonija izpolnjujeta vse kriterije in pogoje za priznanje. ES je nato pozvala vlado v Skopju, da tudi uradno vloži zahtevo po priznanju. Zdelo se je, da je priznanje RM s strani ES le še vprašanje časa. Le nekaj dni kasneje sta bili priznani Slovenija in Hrvaška, ne pa tudi RM, saj je glede nje očitno »prevladal grški ugovor, da ni moč pripustiti k mednarodni skupnosti države, ki naj bi imela iredentistične skomine« (Pirjevec 2003: 112). Komisija je nato od RM zahtevala nekaj popravkov makedonske ustave¹³⁸. Sobranje RM je spremembe ustave sprejelo hitro, vendar je kljub temu postalo od tedaj naprej prelaganje vprašanja priznanja RM redna praksa pri delu ES. Grčija je ob vsaki priložnosti z vetom, izsiljevanjem in podobnimi prijemi ovirala odločanje o RM znotraj ES, in sicer, kot je sama zatrjevala, predvsem zaradi njenega ustavnega imena, ki, da je grško in z RM nima niti zgodovinske niti nacionalne povezave. Koliko je bila Grčija pri svojem pogojevanju priznanja RM dejansko uspešna, priča deklaracija, sprejeta na vrhu Evropskega sveta v Lizboni 27. junija 1992. V njej je bilo zapisano, da bo do priznanja RM gotovo prišlo le, če bi se RM svojemu ustavnemu imenu odpovedala in sprejela novo, ki ne bi vsebovalo besede Makedonija. Na vrhu Evropskega sveta v Edinburgu decembra 1992 ta deklaracija, na veliko

¹³⁷ Komisija, kateri je predsedoval francoski ustavni sodnik Robert Badinter, je v obdobju od decembra 1991 do novembra 1993 izdala skupaj petnajst mnenj, v katerih je bilo govora o nekaterih najbolj kompleksnih pravnih problemih, s katerimi se srečuje sodobna mednarodna skupnost - o vprašanju nositeljev pravice do samoodločbe, razpada držav, načel in kriterijev, ki se uporabljajo v postopku nastajanja in priznanja novih držav, definiranja novih mednarodnih mej, sukcesije držav in spoštovanja manjšinskih pravic.

¹³⁸ Šlo je za 3. in 49. člen Ustave RM iz leta 1991. Prvi se glasi: »Meje Republike Makedonije se lahko spreminjajo le v soglasju z ustavo RM« (Ustav na RM, 3. odstavek 3. člena); glede 1. odstavka člena 49 beri opombo 78. RM je 6. januarja 1992 dopolnila ustavo RM na tak način, da je bilo iz teksta razvidno, kako država nima ozemeljskih zahtev do sosednjih držav (v primeru člena 3) in da se pri skrbi za makedonsko manjšino oziroma v notranje zadeve sosednjih držav ne misli vmešavati (v primeru člena 49). Tako vsebuje danes 1. odstavek člena 49 Ustave RM naslednji dodatek: »RM se pri tem ne bo vmešavala v suverene pravice drugih držav ter tudi v njihove notranje zadeve ne«. 3. odstavek 3. člena Ustave RM pa je bil dopolnjen takole: »Meja RM se lahko spreminja v skladu z Ustavo RM in s spoštovanjem načela dobre vere ter v soglasju z obče sprejetimi mednarodnimi normami«.

zadovoljstvo RM, ni bila ratificirana. Vprašanje priznanja RM oziroma *Bivše jugoslovanske republike Makedonije*¹³⁹ je bilo dano v odločitev OZN. Tako so posamezne države EU RM priznale šele proti koncu leta 1993 (VB, Nemčija, Francija, Italija, Nizozemska, Danska, Švedska in Finska) oziroma v teku naslednjega (leta) (Belgija, Španija, Luksemburg, Portugalska in Irska). Po podpisu *Interim Accorda* med RM in Grčijo leta 1995, je tudi EU 29. decembra 1995 končno priznala RM, vendar pod oznako *FYROM*, pri čemer so bili med njima v začetku leta 1996 tudi formalno vzpostavljeni diplomatski odnosi. S tem je bila RM odprta pot aktivnejšega sodelovanja z EU. V tem letu so se na primer začela pogajanja o sporazumu o gospodarskem sodelovanju med EU in RM, leta 1997 pa je bil sklenjen prvi pomembnejši dokument glede odnosov med EU in RM, in sicer sporazum o sodelovanju med EU in FYROM¹⁴⁰. V zvezi z začasno oznako FYROM je na tem mestu pomembno reči, da so visoki predstavniki EU na številnih srečanjih s svojimi makedonskimi kolegi zatrjevali, da se jim uporaba te oznake ni zdela preveč smiselna. Ker pa je cilj vsake zveze držav, da spoštuje in podpira interese njihovih posameznih članic, so dodali, da mora tudi EU spoštovati interes svoje države članice - Grčije (Maleski, 2004 b).

Po objavi držav, ki so bile vključene v prvi krog pogajanj za polnopravno članstvo v EU, leta 1997, je bilo v RM čutiti nezadovoljstvo, ker je med temi državami ni bilo, saj je verjela da bo njena pot do članstva v EU potekala hitreje (Gligorov 2002: 483). Med in po dogajanjih na Kosovem v letih 1998 in 1999, je v mednarodni skupnosti, torej tudi v EU, zaživelo večje zanimanje za stabilnost in varnost v regiji JVE. V tem obdobju se se tudi odnosi med EU in RM poglobili. Od držav Zahodnega Balkana¹⁴¹ je RM januarja leta 2000 prva začela pogajanja z EU o sklenitvi t.i. Sporazuma o stabilizaciji in pridruževanju (SAA - *Stabilisation and Association Agreement*)¹⁴², katere je za nekaj časa prekinil izbruh etničnega konflikta v državi v prvi polovici leta 2001. EU je ostro obsodila nasilje, saj le-to zapira pot morebitnemu članstvu katerikoli države v EU (Solana, 2001: 14). Sporazum o stabilizaciji in

¹³⁹ Oznaka Bivša jugoslovanska Republika Makedonija se je prvič pojavila v okviru EU, torej še pred odločanjem OZN o članstvu RM v to svetovno organizacijo.

¹⁴⁰ RM je sklenitev takšnega sporazuma z EU predlagala že leta 1992. Agleška različica imena tega sporazuma je *Cooperation Agreement between the European Community and the former Yugoslav Republic of Macedonia*. Njegovo besedilo je moč prebrati v uradnem listu ES oziroma v OJ EC L 348 iz 18. decembra 1997.

¹⁴¹ V to regijo, glede na resolucijo 1244 VS OZN iz leta 1999, spadajo naslednje države: Hrvaška, BIH, SČG, RM in Albanija.

¹⁴² Gre za posebno politiko EU do držav Zahodnega Balkana, katere naloga je, da se preko njene implementacije v državi, ki ga je z EU sklenila, nazadnje omogoči pridobitev statusa kandidata za članstvo v EU in končno tudi polnopravno članstvo v EU. Najbolj pomembna cilja implementacije SAA pa sta harmonizacija zakonodaje države s pravom EU oziroma s t.i. *acquis communautaire* in vzpostavitev območja proste trgovine po desetletnem prehodnem obdobju.

pridruževanju sta EU in RM končno podpisali 9. aprila 2001. Medtem, ko je bilo uradno stališče RM, da SAA RM daje jasno integracijsko perspektivo in tako pomeni zanjo zgodovinski dogodek v njenih odnosih z EU (PSIEU 2004: 2), so v makedonski javnosti in medijih takšen korak vzeli z rezervo. Najbolj pogost očitek je bil, da ta dokument državi ne jamči zagotovo, da ta lahko po določenem obdobju resnično postane članica Unije, saj so za to potrebni še dodatni pogoji (Gligorov 2002: 615)¹⁴³. Obenem s SAA sta EU in RM podpisali tudi začasni sporazum, ki naj bi od 1. junija 2001 dalje uveljavil trgovinske koncesije, ne da bi Makedonija morala čakati na iztek dolgotrajnega postopka ratifikacije tega sporazuma¹⁴⁴. S tem dokumentom se je RM odprla možnost, da postane prejemnica finančne pomoči iz programa CARDS – posebnega instrumenta EU, namenjega državam Zahodnega Balkana¹⁴⁵ (PSIEU 2004: 3). Tudi glede t.i. regije *Zahodni Balkan* je bilo moč, tako v makedonski javnosti kot tudi pri najvišjih političnih funkcionarjih v državi, slišati nekatere pomisleke. Ni šlo toliko za sam pojem *Zahodni Balkan*, kot za prvotno stališče EU, da je za sprejem v njeno članstvo treba najprej razviti dobro regionalno sodelovanje med državami v tej regiji, kar bi nazadnje pripeljalo do njihovega *skupnega* članstva v EU (Gligorov 2002: 615). To stališče se je kasneje nekoliko spremenilo, tako da danes EU posebej upošteva tudi *individualni* napredek vsake države, ki želi postati njena članica. Ko je SAA stopil v veljavo, 1. aprila 2004¹⁴⁶, so odnosi med EU in RM dobili »novo politično-pravno kvaliteto« (PSIEU 2004: 3). Že septembra 2004 je v Bruslju potekal prvi sestanek Sveta za stabilizacijo in pridruževanje¹⁴⁷, kar »potrjuje vero EU v RM oziroma v njeno sposobnost, da bo uspešno

¹⁴³ V tem sporazumu je bila vključena določba, po kateri je RM dobila status potencialne kandidateke za članstvo v EU.

¹⁴⁴ Gre za dokument z imenom *Interim Agreement on trade and trade-related matters between the European Community and the former Yugoslav Republic of Macedonia*, ki je bil objavljen v OJ EC L 124 iz dne 4. maja 2001.

¹⁴⁵ Od leta 2001 do vključno leta 2004 je Evropska komisija preko programa CARDS RM namenila 173 milijonov evrov (EU, 2004 a). Pred tem je RM, od leta 1992 do leta 2000, dobivala pomoč iz programa PHARE in drugih programov. Le-ta je vsega skupaj znašala 475 milijonov evrov (Delegacija komisije EU v RM, 2001).

¹⁴⁶ Poleg asimetrične liberalizacije blagovne menjave, v kateri bo Makedonija uživala vse ugodnosti pri izvozu na trg Unije, razen za govedino, ribje izdelke in vino, sama pa bo količinske omejitve za zahodoevropsko blago postopoma odpravila v desetih letih, novi sporazum zajema še politični dialog med podpisnicama, okrepitev regionalnega sodelovanja, nujnost približevanja makedonske zakonodaje evropski, še posebej na ključnih področjih notranjega trga, določila o gibanju delavcev, ustanavljanju podjetij, pretoku storitev in kapitala ter sodelovanje na vrsti drugih področij, vključno s pravosodjem in notranjimi zadevami (Mašanović, 2001). Dokument z imenom *Stabilisation and Association Agreement between the European Communities, and their Member States, and the former Yugoslav Republic of Macedonia* je bil objavljen v OJ EC L 084 dne 20. marca 2004.

¹⁴⁷ Gre za najvišje institucionalno telo, katere naloga je, da nadzoruje implementacijo SAA v državah, ki so takšen sporazum z EU že sklenile.

zaključila proces popolne integracije v EU« (*ibid.*). RM je 22. marca 2004 uradno vložila tudi prošnjo za članstvo v EU, pri čemer je bilo stališče MZZ RM, da država potrebuje »dodatno energijo za hitrejše izvajanje reform, kar bo nazadnje pozitivno vplivalo tudi na regionalno sodelovanje in stabilnost« (Matoši 2003: 1). Svet ministrov EU je maja 2004 zadolžil Komisijo EU, da pripravi mnenje o prošnji RM za članstvo v EU. Le-ta je v ta namen oktobra 2004 vladi RM poslala vprašalnik, s katerim naj bi ugotovila dejansko pripravljenost RM za pridobitev statusa države kandidatke za članstvo v EU. Ravno v tem času so se etnične napetosti znotraj RM, ob odločanju vlade o novem zakonu za lokalno samoupravo in decentralizacijo države, vnovič povečale. Tako posamezni predstavniki držav članic EU kot tudi njen predstavnik za zunanjo in varnostno politiko so izražali nezadovoljstvo, saj naj bi te napetosti ovirale nemoten potek zadnje stopnje pri implementaciji Ohridskega sporazuma – decentralizacije RM. Kljub vsemu je vlada RM do 14. februarja 2005 uspela Komisiji EU na 14 000 straneh dostaviti odgovore na vprašanja, ki jih je le-ta od nje zahtevala. Ali bo jeseni 2005 RM dobila status države kandidatke za članstvo v EU, bo, glede na izjave visokih predstavnikov EU, odvisno od kvalitete dostavljenih odgovorov, izpolnjevanja političnih in gospodarskih kriterijev, napredka reform pri prehodu v demokratično družbo¹⁴⁸, odnosov med dvema največjima etničnima skupinama v državi ter tudi od stališča EU glede poteka lokalnega referendumu o decentralizaciji države marca 2005. RM pričakuje, da bo že leta 2006 postala kandidatka za članstvo v EU ter leta 2010 tudi njena polnopravna članica (Bučkovski, 2005 a).¹⁴⁹

Od pomembnih organizacij s sedežem v Zahodni Evropi je RM polnopravna članica dveh, in sicer **SE** in **OVSE**. Polnopravna članica prve je RM postala 9. novembra 1995 in članica druge 12. oktobra 1995, v obeh primerih torej šele po sprejemu RM v OZN. Vzrok relativno pozne včlanitve v ti dve organizaciji je bil spor z Grčijo glede ustavnega imena RM.

V skladu s svojo politiko regionalnega faktorja stabilnosti je RM leta 1995 SE predlagala izdelavo komparativne študije o položaju nacionalnih manjšin na Balkanu. Predlog je temeljil na prepričanju, da bi takšna analiza prispevala pri eventualni ureditvi položaja manjšin v državah v regiji in s tem pripomogla tudi k demokratičnemu razvoju teh držav. V praksi ta

¹⁴⁸ Nanaša se predvsem na reforme delovanja sodišč v državi in s tem delovanja pravne države in na reforme trga delovne sile.

¹⁴⁹ Naj na tem mestu omenim tudi nekoliko drugačen aspekt odnosov med EU in RM, namreč vojaško prisotnost EU v tej državi. Po koncu Natove misije v RM, 31. marca 2003, je EU v to državo poslala svojo vojaško misijo *Concordia*, ki je svoj mandat zaključila decembra istega leta. Na predlog vlade RM je EU v to državo zatem poslala policijsko svetovalno misijo, *Proksimo*, ki RM še danes pomaga pri reformi makedonske policije.

predlog ni nikoli zaživel (Gaber 2002: 137). S SE RM danes posebej aktivno sodeluje pri reformah lokalne samouprave in procesu decetralizacije države (NKVO 2003: 4). Vprašanje položaja manjšin v državah članicah SE je za RM velikega pomena, saj v SE vidi RM pot, preko katere je moč predstaviti ter izboljšati položaj makedonske manjšine v državah, ki mejijo na RM.

Znotraj OVSE se RM zavzema za izboljšanje sodelovanja med državami JVE s ciljem, da bi te skupno predstavljale tista stališča, ki so v interesu celotne regije. Od misij OVSE po svetu je RM bila prisotna že v opazovalni misiji ODIHR, ki so nadzorovale volitve na Hrvaškem. Leta 2004 pa je RM s štirimi svojimi monitorji sodelovala v misiji OVSE v Gruziji (NKVO 2003: 4). OVSE ima svojo misijo tudi v RM, in sicer že od leta 1992. Le-ta je danes aktivna v dejavnostih, povezanih z implementacijo Ohridskega sporazuma, natančneje pri reformah na področju javne uprave, policije, medijev, lokalne samouprave in medetničnih odnosov.

Vlada RM se zavzema za tesno politično sodelovanje z **ICTY**¹⁵⁰, posebno v primerih vojnih zločinov, ki so se zgodili v času etničnega konflikta v državi, leta 2001 (SEI, 2005 b). Do danes je sodelovanje med RM in ICTY potekalo predvsem v obliki nudenja pravne pomoči, s strani RM, v zvezi z dvema primeroma, ki sta se zgodila leta 2001 – *Ljuboten*¹⁵¹ in *Neprošteno*. Ta pravna pomoč se je nanašala na dostavo zahtevanih informacij, na identifikacijo in izročanje prič ter osumljenih ICTY idr. ICTY sodeluje z več institucijami znotraj države, vendar je glavni koordinator tega sodelovanja Ministrstvo za pravosodje RM. Ker posebnega zakona, ki bi urejal sodelovanje z ICTY v RM ni, poteka to z upoštevanjem veljavnega kazenskega zakonika RM ter na podlagi resolucije 808 (1993) VS OZN¹⁵², katere so dolžne spoštovati vse članice OZN, in tudi na podlagi pravil mednarodnega prava, saj je ICTY »nacionalna institucija, katero je RM dolžna spoštovati« (Mladenovska, 2005). Trenutno pred ICTY poteka sojenje dvema makedonskima državljanoma, in sicer nekdanjemu notranjemu ministru RM, Ljubetu Boškovskemu¹⁵³, ter varnostniku nekdanjega predsednika RM, Borisa Trajkovskega - Johanu Tarčulovskemu¹⁵⁴. Oba sta se sodišču v Haagu, ki jima

¹⁵⁰ *International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia* je nastal leta 1993 z resolucijo 808 (1993) VS OZN.

¹⁵¹ Glej opombo 155.

¹⁵² Besedilo Resolucije 808 VS OZN beri na <http://www.un.org/Docs/scres/1993/scres93.htm>.

¹⁵³ Ljubeta Boškovskega je ICTY 24. marca 2004 izročila Hrvaška, kjer je Boškovski preživel osem mesecev pripora v zaporu v Pulju. Hrvaška policija je Boškovskega na zahtevo makedonskih oblasti aretirala potem, ko je bil ta v RM obdolžen, da je sodeloval pri uboju sedmih ilegalnih pribežnikov pakistanskega in indijskega rodu pri kraju *Raštanski Lozja* leta 2002.

¹⁵⁴ Tarčulovski je v Haag prispel 16. marca 2005.

bo sodilo za kršitve zakonov in običajev vojskovanja, predala prostovoljno konec marca 2005. Ob tem dogajanju je makedonska javnost bila razdeljena. Medtem, ko eni v ICTY vidijo institucijo, s katero je sodelovanje lahko RM le v prid, na primer na njeni poti v evroatlantske strukture, drugi (vključno z obema osumljenima), menijo, da bo ICTY na političnem procesu v resnici sodil RM.¹⁵⁵

Izmed držav - članic EU je potrebno nekaj besed nameniti odnosom RM z **Nemčijo**, **VB**, **Francijo** in **Italijo**. Prva je med prvimi članicami EU odprla svoje diplomatsko predstavništvo v RM, s čimer je izrazila svojo podporo osamosvojitvenim naporom RM v začetku 90. let. Nemčija je bila tudi prva (država), ki je predlagala vključitev RM v programe pomoči, namenjeni odpravi posledic vojnih konfliktov in embargov¹⁵⁶. V letu 2001 je Nemčija podpirala ozemeljsko celovitost RM¹⁵⁷ in celo aktivno prispevala k naporom mednarodne skupnosti, da vzpostavijo mir in stabilnost v RM, s tem, da je sodelovala v obeh vojaških misijah Nata, ki sta sledili etničnemu konfliktu v tej državi¹⁵⁸, pri čemer je drugo tudi vodila. Vseskozi RM in Nemčija tudi izredno dobro gospodarsko sodelujeta, saj je bila slednja, leta 2004, druga najpomembnejša trgovinska partnerica RM¹⁵⁹. Tudi z Italijo in Francijo RM dobro gospodarsko sodeluje, saj sta ti dve državi med prvimi šestimi najpomembnejšimi trgovinskimi partnerji RM ter tudi med pomembnejšimi tujimi investitoricami v RM (Ministerstvo za finansii na RM, 2005). Kot Nemčija je tudi VB leta 2001 prispevala svoj delež pri izgrajevanju miru in varnosti v RM, s tem, da je vodila misijo Nata »Nujna žetev«, katere naloga je bila razorožiti albanske upornike v državi. Francija je po drugi strani največ svojih vojakov oziroma policistov prispevala v prvi vojaški misiji EU v RM, *Concordii*, in policijski misiji EU, *Proximi* (Ministère des Affaires Etrangères, 2004). Velikega pomena za RM je bil, v mesecih po ameriškem priznanju njenega ustavnega imena,

¹⁵⁵ Obtožnica ICTY bremeni Boškovskega, da je avgusta leta 2001 Tarčulovskemu naročil sestaviti policijsko enoto, da bi vodila t.i. akcijo *Ljuboten*. V tej akciji naj bi bilo ubitih 7 pripadnikov albanske narodnosti, uničenih naj bi bilo 14 hiš v vasi Ljuboten, kjer je večinsko prebivalstvo albanske narodnosti, in trpinčenih naj bi bilo več kot 100 makedonskih državljanov albanske narodnosti.

¹⁵⁶ Tako je leta 1996 RM, na predlog Nemčije, postala članica programa PHARE.

¹⁵⁷ Z začetkom leta 1998 je bila RM deležna pomembnih donacij v smislu izboljšanja vojaške opreme Makedonske armade. Nemčija je RM donirala 60 oklopnih vozil BTR-70 in 115 oklopnih vozil »Hermelin«. Poleg nje so bile v letih po 1998 pomembne donatorice vojaške opreme RM tudi Italija (s 30 oklopnimi vozili M-113), Grčija (z 10 oklopnimi vozili »Leonidas«), Bolgarija (z 94 tanki T-55 in 108 havbicami (122 mm M-30)) in ZDA (s 36 havbicami (105 mm M101A1) ter večjim številom ameriških Hammerjev) (Ministerstvo za odbrana, 2002).

¹⁵⁸ Gre za vojaško misijo »Nujna žetev« (*Essential Harvest*) – od konca avgusta 2001 do konca septembra 2001 – in misijo »Kalibarna lisica« (*Operation Amber Fox*) – od konca septembra 2001 do decembra 2002.

¹⁵⁹ 18,9 % vsega makedonskega izvoza v tujini predstavlja izvoz v Nemčiji (Ministerstvo za finansii na RM, 2005).

tudi predlog odborov za zunanjo politiko britanskega in nemškega parlamenta, da bi vladi VB in Nemčije priznali njeno ustavno ime. Tudi v odboru za zunanjo politiko italijanskega parlamenta je po besedah njegovega predsednika, Gustava Selve (2005), že v tem letu pričakovati sprejetje podobnega predloga. Od držav članic EU je na tem mestu pomembno omeniti tudi **Nizozemsko**, **Dansko** in **Madžarsko**. Prvi dve sta bili skozi 90. leta in sta tudi danes pomembni finančni donatorici RM, pri čemer je tretja ena pomembnejših tujih vlagateljic) v RM. Tudi Nizozemska ima pomemben delež pri neposrednih tujih investicijah v RM. Najvažnejša vlagateljica v RM sploh pa je **EBRD** (*Economic bank for Reconstruction and Development*)¹⁶⁰, ki je od osamosvojitve 1991 do decembra 2003 v RM s 307 milijoni evrov financirala 23 različnih projektov (EBRD, 2003)¹⁶¹. Od evropskih držav naj na tem mestu omenim tudi gospodarske odnose z državami **Efte** (*European Free Trade Association*)¹⁶², s katerimi je RM sklenila dogovore o svobodni trgovini¹⁶³. Tudi z državami **Cefte** (*Central European Free Trade Agreement*)¹⁶⁴ ima RM »odlične politične odnose« (Šekerinska, 2004). Ker je eden od glavnih stebrov procesa gospodarskih reform v RM liberalizacija trgovine, je RM tudi z državami Cefte sklenila dogovore o svobodni trgovini, ki naj omogočijo liberalizacijo trgovine z industrijskimi proizvodi. Kot del procesa pristopanja RM v EU, je le-ta junija 2003 zaprosila tudi za polnopravno članstvo v Cefti, o čemer se v tej organizaciji še odloča (*ibid.*).

3.3.3. Sklepni komentar

Z vidika delovanja makedonske diplomacije v drugem koncentričnem krogu je izrazito opazen njen interes za članstvo v EU. Vendar so bili odnosi, kljub prizadevanjem makedonske diplomacije za članstvo RM v EU, med njima že od osamosvojitve te države dalje obremenjeni s sporom med Grčijo in RM o njenem ustavnem imenu. Niti spremembe makedonske ustave leta 1992, katere je na vztrajanje Grčije zahtevala Arbitražna komisija

¹⁶⁰ EBRD je nastala leta 1990 in ima danes 62 članic (60 držav in 2 mednarodni instituciji), ki prispevajo v njen proračun. Največji delež v proračun EBRD prispevajo ZDA, VB, Japonska, Italija, Nemčija, Francija, Rusija in Kanada. Pomembne deleže imajo tudi Švica, Švedska, Španija, Nizozemska, Belgija in Avstrija (EBRD, 2003).

¹⁶¹ Največ finančne pomoči je bilo namenjene uspešnim izvoznim podjetjem v državi (npr. farmacevtskemu podjetju Alkaloid – Skopje), bančnemu sektorju in izgradnji potniške infrastrukture (*ibid.*).

¹⁶² Države članice Efte so: Islandija, Liechtenstein, Norveška in Švica.

¹⁶³ *Dogovor za slobodna trgovina medžu Republika Makedonija in Efta državite* (Dogovor o svobodni trgovini med RM in državami Efte). Služben vesnik na RM, broj 89/1-300 (2001)-Uradni list RM, številka 89/1-300 (2001).

¹⁶⁴ Države članice Cefte: so Bolgarija, Češka, Madžarska, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija.

Konference za mir v Jugoslaviji, niso prepričale EU, da bi RM tudi priznale. Še več, EU je od RM s t.i. *Lizbonsko deklaracijo* zahtevala celo izbris besede *Makedonija* iz njenega ustavnega imena. To je, tako v visokih političnih krogih RM kot tudi v celotni makedonski javnosti, povzročilo veliko razočaranje. Šele sprejem RM v OZN je omogočil njeno priznanje tudi s strani EU, vendar pod začasno oznako FYROM. RM je podobne ovire doživljala tudi med svojim včlanjevanjem v SE in OVSE.

Kljub dejstvu, da se je RM za tesnejše odnose z EU začela zavzemati že leta 1992, lahko danes rečemo, da so se odnosi med njima razvijali relativno počasi, saj sta ti šele po kosovski krizi leta 1999 začeli pogajanja o podpisu SAA, ki je stopil v veljavo komaj pred enim letom. V veliki želji tesnejšega sodelovanja z EU, najbrž zaradi pričakovanja, da bo s tem država hitreje napredovala v političnem in gospodarskem smislu, je RM že marca 2004 uradno zaprosila za članstvo v tej organizaciji. Status kandidatke za članstvo v EU bi za RM imel tudi velik simbolični pomen, saj bi ji dal občutek varnosti in pripadnosti neki skupnosti. Ali bo RM jeseni 2005 res dobila status države kandidatke za članstvo v EU, je še nejasno. Seveda bo pri tem igrala veliko vlogo objektivna pripravljenost RM za pridobitev takšnega statusa, vendar pa bo k temu nedvomno prispeval tudi razvoj pogajanj med Grčijo in RM o ustavnem imenu slednje. Še vedno pa bo najbrž veljalo, da bo EU prej zaščitila svojo državo članico, četudi ta krši nekatera pomembna načela, ki jih prav ta organizacija glasno zagovarja in zahteva od potencialnih članic, kot pa dala status kandidatke RM, ki je s to državo članico v resnem zunanjepolitičnem sporu.

Kar se tiče odnosov RM z ICTY, bode v oči dejstvo, da potekajo na tem sodišču sojenja le državljanom RM makedonske narodnosti, četudi so svoj delež odgovornosti za povzročene zločine leta 2001 v Zahodni Makedoniji imeli tudi etnični Albanci. Skupina albanskih skrajnežev je nenazadnje spor tudi sprožila, ko je 22. februarja 2001 napadla policijsko postajo v kraju Tearce v neposredni bližini Tetova, na severozahodu RM. S tem dejanjem se je začel sedemmesečni etnični konflikt v državi. Albanski skrajneži, ki so v tem konfliktu sodelovali, so trdili, da bodo le na takšen način zagotovili izboljšanje, po njihovem, nemogočega položaja Albancev v RM¹⁶⁵. Mnogo analitikov pa meni, da so »Albanci na

¹⁶⁵ Od osamosvojitve RM so imeli etnični Albanci v RM vseskozi svojo stranko v vladi RM ter tudi svoje poslance v Sobotanju RM. Iz tega izhaja, da vojaškega konflikta za izboljšanje svojih pravic ni bilo potrebno začeti, saj je bilo mogoče iste zadeve zahtevati v okviru institucij države. Kako so pred konfliktom razmišljali državljani vseh narodnosti v RM, prikazuje anketa Instituta za sociološka, politična in pravna vprašanja iz Skopja, ki je bila objavljena leta 2000 in ki je raziskovala faktorje nevarnosti oziroma socialne ogroženosti po mnenju državljanov RM. Iz nje je razvidno, da je 57,2 % anketirancev izpostavilo nezaposlenost kot dominantni faktor svoje negotovosti, 16,28 % nizke

ozemlju nekdanje SFRJ dojeli, da morajo, za potrebo svojih resničnih ciljev (Velika Albanija?) sebe predstaviti kot žrtve, kar so v primeru RM tudi storili« (Steppan 2004: 29). Neverjetno hitro je ob tem etničnem konfliktu v RM mednarodna skupnost omilila svoje izrazoslovje, ki ga je uporabljala pri naslavljanju pripadnikov albanske narodnosti, ki so v tem konfliktu sodelovali. Še vedno odzvanjajo besede generalnega sekretarja Nato in visokega predstavnika EU, da »s teroristi OVK ne bo pogajanj« (Solana, 2001). Le-tem so samo par mesecev kasneje uradno rekli le še »vstajniki« oziroma »ekstremisti«. Z Ohridskim sporazumom je bil ta konflikt sicer zajezen, vendar je bila RM primorana še amnestirati oziroma integrirati v svoje institucije albanske »vstajnike« in radikalno spremeniti svojo ustavo (tudi njeno preambulo¹⁶⁶), kar je po mnenju mnogih etničnih Makedoncev, tako strokovnjakov kot laikov, *de facto* omogočilo spremembo karakterja RM kot države makedonskega naroda¹⁶⁷. Da je to res, dokazujejo današnje zahteve iz vrst opozicijske DPA po spremembi državnih simbolov RM, s katerimi naj se etnični Albanci ne bi mogli identificirati¹⁶⁸. Torej državna integriteta RM ni ogrožena le od zunaj, z vztrajanjem pomembnih mednarodnih faktorjev, da bi RM v svoji mednarodni komunikaciji uporabljala provizorično oznako FYROM¹⁶⁹, ampak, s popuščanjem mednarodne skupnosti albanskemu nasilju, tudi od znotraj. Če bi ICTY v svoje sodniške hale povabilo tudi kakšnega albanskega skrajneža, da bi odgovarjal za storjene zločine na ozemlju RM leta 2001, bi to bilo za

dohodke družine, 6,2 % slabo socialno zaščito in le 5 % je menilo, da so mednacionalni odnosi v državi ogrožujoč faktor (Nikolovska in Siljanovska-Davkova 2001: 87). Ta raziskava dokazuje, da notranje etnične napetosti niso bile glavni razlog za etnični konflikt leta 2000.

¹⁶⁶ Pred spremembami Preambule, leta 2001, je bilo v njej zapisano, da je /.../ Makedonija konstituirana kot nacionalna država makedonskega naroda, v kateri je omogočena celostna državljska enakopravnost in trajno sožitje makedonskega naroda z Albanci, Turki, Vlahi, Romi in drugimi narodnostimi, ki živijo v RM«. Po spremembi ustave 2001 pa se Preambula začneja takole: »Državljeni RM, makedonski narod, kot tudi državljani, ki živijo v njenih mejah in so del albanskega naroda, turškega naroda vlaškega naroda, srbskega naroda, romskega naroda, bošnjaškega naroda in drugih /.../ so odločili konstituirati RM kot samostojno in suvereno državo.« (Ustava RM).

¹⁶⁷ Veliko je kritik, ki se nanašajo na Ohridski sporazum, tako na strani etničnih Makedoncev, ki menijo, da je njim le-ta veliko odvzel, kot tudi na strani etničnih Albancev, ki menijo, da jim le-ta ni dal dovolj. Naslednji citat je poskus argumentiranega nestrinjanja z novostmi, ki jih je Ohridski sporazum uvedel v sodobno makedonsko družbo: »Ohridskemu dogovoru ni cilj graditi demokratične državljske in liberalne demokracije, ampak želi preslikati multietnični karakter makedonske družbe v javno življenje oziroma v državne institucije ter v politiko. Ko država postaja fotokopija družbe, ji grozi nevarnost, da razpade, a sama družba se bo dezintegrirala. /.../ Namesto, da bi se družba homogenizirala, se stimulira različnost, in sicer preko modela dogovorne razdelitve moči« (Nikolovska in Siljanovska-Davkova 2001: 111).

¹⁶⁸ Na severozahodu RM, kjer je večinsko prebivalstvo albanske narodnosti, je moč videti izobešene državne simbole in zastave Republike Albanije, pri čemer etnični Albanci nasprotujejo hkratnemu izobešanju zastave RM, kar bi bilo edino prav, če bi le resnično spoštovali ozemeljsko celovitost in integriteto RM ter čutili lojalnost do države, v kateri dejansko živijo.

¹⁶⁹ Do tega trenutka sta RM pod njenim ustavnim imenom priznali že 102 državi (MZZ, 2005 a).

makedonsko javnost pozitivno znamenje in priznanje, da je šlo pri konfliktu v RM leta 2001 za popolnoma drugačno situacijo, kot je bilo to v primeru agresije ZRJ na ozemlju BIH ali agresijo Srbije na Kosovem leta 1999.

Odnosi z obravnavanimi evropskimi državami so sicer dobri, še posebej z Nemčijo, vseeno pa je je bila in je še eden glavnih neuspehov makedonske diplomacije ta, da v obdobju od osamosvojitve do danes ni znala poiskati dolgoročne zaslombe kakšne velike evropske države. Ena od pomembnejših nalog makedonske diplomacije na področju delovanja v drugem koncentričnem krogu bo prizadevanje za liberalizacijo oziroma odpravo viznega režima, ki velja za makedonske državljane, ki želijo potovati v države članice EU ali v druge evropske države. Ali bo to tega res prišlo, bo seveda odvisno predvsem od politike EU ali dotičnih evropskih držav na tem področju ter od nadaljnjega ravoja odnosov med RM in EU ali temi državami.

Po pregledu nekaterih najvidnejših (ne)uspehov makedonske diplomacije v drugem koncentričnem krogu sledi še pogled na njeno delovanje v multilateralnih organizacijah, na odnose RM z najpomembnejšimi svetovnimi velesilami in na odnose te države z makedonskimi izseljenci po svetu.

3.4. TRETJI KONCENTRIČNI KROG

3.4.1. Zastavljeni cilji

Tretji koncentrični krog obsega diplomatsko delovanje RM na področju preostalega sveta. V tem kontekstu me bodo predvsem zanimali njeni odnosi z najpomembnejšimi mednarodnimi (finančnimi) organizacijami in s svetovnimi velesilami, sodelovanje RM v misijah za ohranjanje svetovnega miru in varnosti ter njeni odnosi z makedonskimi izseljenci po svetu. V tem koncentričnem krogu so zunanjepolitični cilji RM naslednji¹⁷⁰:

- *Prvi zunanjepolitični cilj po osamosvojitvi RM je bilo članstvo v OZN. S tem članstvom ter tudi s članstvom v drugih, pomembnih mednarodnih (finančnih) organizacijah, RM uresničuje svoje temeljne zunanjepolitične cilje in interese;*
- *Vstop v Nato je strateški cilj RM, saj je ta organizacija ključni steber moderne, evroatlantske varnostne arhitekture;*
- *RM aktivno sodeluje v boju mednarodne skupnosti zoper globalne grožnje mednarodni varnosti ter tako prispeva k ohranjanju mednarodnega miru in varnosti;*
- *Odnosi z ZDA in tudi stališče te države je za RM pomembno, še posebej na področju njenega vstopanja v Nato;*
- *Interes RM je nadaljnje razvijanje dobrih odnosov z Rusko federacijo in z LR Kitajsko kot stalnima članicama Varnostnega sveta OZN;*
- *RM skrbi za položaj makedonskih izseljencev po svetu ter si prizadeva za ohranjanje stikov z njimi;*

3.4.2. Uresničevanje zastavljenih ciljev

Za vsako novonastalo državo je izredno pomembno postati polnopravna članica relevantnih mednarodnih (finančnih) organizacij, saj si le tako lahko pridobi mednarodno veljavo in uresničuje svoje zunanjepolitične interese.

Za članstvo v **OZN** je RM zaprosila 30. julija 1992, vendar se vprašanje sprejema RM v to svetovno organizacijo takrat še ni začelo obravnavati. Vprašanje priznanja RM naj bi po mnenju VS OZN bilo evropsko vprašanje, o katerem naj bi najprej odločala ES. Po neuspeli razpravi o tem vprašanju znotraj ES, je bilo le-to decembra 1992 dano v odločanje OZN.

¹⁷⁰ Ti zunanjepolitični cilji makedonske diplomacije so navedeni v uradnih dokumentih, sprejetih v Sobotanju oziroma pri vladi RM, katere sem naštel na koncu 1.poglavja tega diplomskega dela.

Kljub močnemu nasprotovanju grške vlade kakor tudi njenih državljanov, ki so pred palačo OZN v New Yorku, v začetku leta 1993, v velikem številu protestirali zoper članstvu RM v OZN, je bila Makedonija v to organizacijo vendarle sprejeta, in sicer 7. aprila 1993. V resoluciji 817 (1993)¹⁷¹ je VS OZN takrat zapisal, da se bo OZN »do kandidata za članstvo začasno in za potrebe organizacije obračala z imenom Bivša jugoslovanska Republika Makedonija«. Dodal je še, da bo ta *začasnost* trajala, dokler se spor o imenu med RM in Grčijo ne reši. Kljub splošnemu razočaranju makedonske javnosti, da je bila država v OZN sprejeta s to oznako in ne z ustavnim imenom RM¹⁷², je bilo mnenje visokih funkcionarjev RM, da je *BRJM* vendarle začasno ime, ki se bo v kratkem nehalo uporabljati, ter da bi bila alternativa – ostati zunaj OZN – slabša za nadaljni razvoj RM. Takoj po sprejetem članstvu RM v OZN, je ta država poleg diplomatskih odnosov, ki jih je že prej vzpostavila z 33 državami sveta, takšne odnose vzpostavila še z okrog desetimi novimi državami sveta, vključno z vsemi članicami VS OZN, razen z ZDA, in z vsemi članicami EU, razen z Grčijo. RM je postala polnopravna članica tudi UNCTAD, UNICEF, UNHCR, UNDP, kjer je RM dobila status članice – prejemnice pomoči, UNEP in veliko drugih organizacij. Skratka, pot mednarodnemu priznanju RM tudi s strani drugih mednarodnih faktorjev, na primer EU, SE in OVSE kakor tudi ostalih držav sveta, je bila od sedaj naprej videti široko odprta.

Ker se je v istem času konflikt na Balkanu, ki je sledil razpadu nekdanje SFRJ, vse bolj razplamteval, je na predlog RM OZN v to državo marca 1995 poslala t.i. preventivno misijo UNPREDEP z mandatom nadzorovanja meje med RM in ZRJ ter med RM in Albanijo¹⁷³. Več o usodi te misije v RM pišem v nadaljevanju naloge.

Na rednih zasedanjih in sestankih organov ter teles OZN RM danes svoje posebne interese uveljavlja v okviru prioriternih vprašanj, ki se obravnavajo v teh organih in telesih (NKVO 2003: 5). Glavne smernice delovanja RM v okviru OZN so: evroatlantska orientacija države pri obravnavanju varnostnih, gospodarskih, razvojnih in družbenih vprašanjih znotraj OZN, uveljavljanje njene vloge pomembnega dejavnika stabilnosti in varnosti v regiji Zahodnega Balkana in širše ter poudarjanje podpore RM boju proti mednarodnemu terorizmu in njenega aktivnega sodelovanja v tem boju (*ibid.*). V okviru spodbujanja regionalnega

¹⁷¹ Besedilo Resolucije 817 (1993) VS OZN je objavljeno na internetnem naslovu <http://www.un.org/Docs/scres/1993/scres93.htm>.

¹⁷² Gligorov (2002: 338) je takratnemu generalnemu sekretarju OZN, Butrosu Butrosu Galiju, poslal protestno pismo, v katerem je izrazil nestrinjanje s spremembo imena države, ker je le-to proti volji makedonskega naroda.

¹⁷³ Šlo je za misijo, ki je bila v vsej zgodovini OZN prva takšne vrste. Štela je 500 vojakov, ki so prihajali iz skandinavskih držav, in še 550 ameriških vojakov, kateri so se prvimi pridružili zaradi uspešnega lobiranja makedonske diplomacije (Gaber 2002: 193).

sodelovanja in razvoja vsestranskih dobrih odnosov z državami v regiji je delegacija RM v OZN, v teku 2004, v tesnem sodelovanju z posameznimi državami Nata in EU pripravila *Resolucijo o vzdrževanju mednarodne varnosti - stabilnost, dobrososedski odnosi in razvoj v JVE*¹⁷⁴. Ta resolucija, v kateri se med drugim poudarja potreba po spoštovanju obstoječih meja v JVE, je bila v začetku decembra 2004 v GS OZN tudi soglasno sprejeta¹⁷⁵.

RM se je v okviru OZN v preteklosti potegovala za nestalno članico VS, in sicer za obdobje 1998 - 1999. Njena kandidatura je bila pri glasovanju na 52. zasedanju GS OZN leta 1997 zavrnjena. Nestalna članica VS za to obdobje je namreč postala Slovenija. Leta 1998 se je RM potegovala tudi za članstvo v ECOSOC, za obdobje 1999 - 2001 oziroma za obdobje 2005 - 2007, vendar sta bili tudi ti dve kandidaturi zavrnjeni. Trenutno je RM aktivna kot članica komisije OZN za trajnostni razvoj, v preteklosti pa je delovala še v komisiji za prebivalstvo in razvoj (1996-1998) ter v komisiji za narkotična mamila (2000-2003). RM se poteguje tudi za predsedovanje 62. zasedanju GS OZN v letu 2007.

Glede članstva v pomembnejših finančnih mednarodnih organizacijah naj omenim članstvo RM v WTO, IMF in WB. Četudi je RM že leta 1996 uradno zaprosila za članstvo v WTO, je država šele tri leta kasneje dobila najprej status opazovalca¹⁷⁶ in šele aprila 2003 tudi dokončno postala polnopravna članica te organizacije. Polnopravna članica IMF¹⁷⁷ je RM postala leta 1992 in WB leta 1994.

RM se je na varnostne izzive moderne dobe odzvala s ciljem vključitve v sistem kolektivne obrambe, ki ga danes poseblja **Nato**. RM je ta svoj strateški cilj opredelila z odločitvijo Sobraja že 23. decembra 1993. O bolj poglobljenih odnosih med RM in Natom pa lahko govorimo šele po sprejemu RM v članstvo Partnerstva za mir (PzM), 15. novembra

¹⁷⁴ Angleški naziv te resolucije je Maintenance of International security –good-neighbourliness, stability and development in South-Eastern Europe in je pod številko A/RES/59/59 (3. 12. 2004) objavljena na internetnem naslovu <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r59.htm>.

¹⁷⁵ Že od leta 1993 je RM, v okviru prvega odbora GS OZN, pobudnica aktivnosti, povezanih s sprejemom resolucije, ki bi pripomogla k dobrososedskim odnosom ter varnosti in stabilnosti v JVE. Leta 2001 pa je RM iniciirala in gostila regionalni forum »*Dialog med civilizacijami*«, ki naj bi pripomogel k večjemu medsebojnemu razumevanju in spoštovanju kulturnih, etničnih in verskih razlik med državami, posebno tistimi v JVE.

¹⁷⁶ Zaradi grškega veta na članstvo RM v WTO so se pogajanja ustavila za tri leta – torej do 1999. Kljub resoluciji 817 VS OZN, ki je določila, da se bo začasna oznaka FYROM uporabljala »v okviru OZN«, je Grčija zahtevala uporabo te oznake tudi v okviru drugih mednarodnih organizacij, torej tudi v okviru WTO.

¹⁷⁷ Od leta 1993 do danes je RM z IMF sklenila 7 aranžmajev. Kljub vsemu pa ima RM še danes nizko gospodarsko rast (2,3 % v letu 2003, 1, 3% v letu 2004), veliko nezaposlenih ter rastoči trgovski primanjkljaj, ki je konec februarja leta 2005 znašal 1,2 milijardi dolarjev (Narodna banka na RM, 2005).

1995¹⁷⁸ oziroma po 1. marcu 1996, ko je RM postala članica Severnoatlantskega sveta (NACC) oziroma Evroatlantskega partnerskega sveta (EAPC), kot so NACC v Natu poimenovali marca 1997. Nato za RM predstavlja zagotovilo za varnost v Evropi, saj je edina struktura, ki lahko danes na tem kontinentu učinkovito zagotavlja stabilnost in varnost ter prispeva k miru. Članstvo v tej organizaciji bo RM nudilo tudi močnejša zagotovila za njeno stabilnost in celo za obstoj v prihodnosti (Ministerstvo za odbrana na RM, 2004). Danes v RM obstaja konsenz tako med političnimi dejavniki kot tudi med državljani »da članstvi v Natu in EU nimata alternative« (LNNČ 2004: 9). Po medetničnih spopadih na Kosovu leta 1998/99, se je nazadnje tudi Nato s svojimi silami vmešal v ta konflikt. Pri tem je bilo sodelovanje s sosednjo RM za to organizacijo nujno potrebno, saj je RM ne le omogočila prelete Natovih letal nad njenim ozemljem, ampak postala tudi država gostiteljica (t.i. *host nation*) Natovih sil KFOR¹⁷⁹-ja. Natovemu vojaškemu posegu v ZRJ je sledila naselitev okrog 350.000 kosovskih beguncev v RM. V času teh dogajanj v regiji je, na washingtonskem vrhu Nata leta 1999, RM uradno dobila status kandidatke za članstvo v tej organizaciji. Dve leti kasneje, jeseni 2001, je posebna Natova misija začela delovati tudi v RM, s ciljem razorožiti albanske skrajneže – eno od strani v medetničnem konfliktu, ki je v tem letu zajel tudi RM. Prisotnost sil Nata na ozemlju RM je trajala do konca marca 2003, ko so v državo prišle vojaške sile EU. Danes »RM pričakuje, da se dolgoletni napori pri izvajanju potrebnih reform za vstop države v Nato in že doseženi rezultati (na tej poti, op.a) izkažejo v skorajšnjem povabilu RM v Nato« (LNNČ 2004: 10). Želja uradnega Skopja je, da bi se to zgodilo že leta 2006. Upanje v RM je veliko, še posebej po vrhu Nata v Istanbulu, junija 2004, kjer je bila ob hkratni omembi dosežkov RM, Hrvaške in Albanije na področju približevanja Natu, poudarjena t.i. imenovana politika odprtih vrat te zveze. Generalni sekretar Nata je ob tej priliki tudi dejal, da »bo Nato (tem trem državam, op.a) nadaljeval s pošiljanjem pozitivnih signalov (Sheffer, 2004).

V okviru priprav RM za članstvo v Nato naj omenim, da ta država aktivno sodeluje v pobudah Nato – **SEEGROUP** (*South-eastern European Security Cooperation Steering*

¹⁷⁸ Pristop RM k PzM je bil pogojevan s članstvom države v OVSE (Ministerstvo za odbrana na RM, 2005).

¹⁷⁹ V času Natovega bombardiranja ZRJ leta 1999 je bilo na ozemlju RM pozicioniranih 16 000 Natovih vojakov (istočasno se je podpora makedonske javnosti članstvu RM v Natu drastično zmanjšala) (Škarić 2002: 86). Danes je v RM okrog 150 Natovih vojakov. Ti podpirajo Natovo misijo na Kosovem in RM pomagajo pri njenih prizadevanjih, da bi reformirala svoje obrambne sile, da bi le-te dosegle standarde Nato (U.S. Department of State, 2004).

Group)¹⁸⁰, kateremu je leta 2003 tudi predsedovala¹⁸¹, procesu **SEDM** (*South-Eastern Europe Defence Ministerial*)¹⁸², kjer je redno prisotna na vseh sestankih ministrov za obrambo in bo leta 2007 predsedovala njegovemu politično-vojaškemu upravnemu odboru, ter ima za potrebe **SEEBRIG** (*South-Eastern Europe Brigade*)¹⁸³ pripravljeno posebno enoto, ki jo sestavlja 162 oseb, za primer »eventualne mirovne operacije SEEGROUP v JVE v prihodnosti« (LNNČ 2004: 10). V okviru priprav za članstvo v Natu RM sodeluje s Hrvaško in Albanijo na podlagi t.i. **Jadranske listine**. Jadranska listina (od zdaj naprej Listina), ki je nastala na pobudo nekdanjega hrvaškega zunanjega ministra Tonina Picule, in je bila s strani RM, Hrvaške in Albanije ter ZDA podpisana maja 2003 v Tirani, je vse tri podpisnice obvezala k podvojitvi naporov glede njihovega včlanjevanja v evroatlantske integracije. S podpisom Listine so ZDA tem trem državam izrazile svojo podporo za njihovo članstvo v Natu. Področja sodelovanja držav, podpisnic Listine, so: boj zoper korupcijo, organizirani kriminal, nelegalno trgovino z orožjem, drogami in belim blagom ter tudi boj zoper terorizem in širjenje orožja za množično uničevanje (Adriatic Charter, 2003). Takšno skupno sodelovanje naj bi RM, Hrvaški in Albaniji omogočilo hitrejše izvajanje reform, ki so pogoj za članstvo v Natu. V prvi polovici 2004, neposredno pred vrhom Nata v Istanbulu junija 2004, je bila RM koordinatorica aktivnosti in gostiteljica drugega sestanka Odbora partnerstva za implementacijo Listine. Na tem srečanju so predstavniki sprejeli skupno izjavo, kjer so podarili svoje zavzemanje za čim hitrejše pridobivanje članstva v Natu. Slednje bo za RM mogoče šele po uspešno končanih reformah obrambnih sil, pri čemer je državi v veliko pomoč prisotnost svetovalnega tima Nata v Skopju (LNNČ 2004: 9)¹⁸⁴.

RM podpira mednarodne napore za izboljšanje miru in varnosti v svetu ter se zavzema za sodelovanje svojega osebja v misijah za vzpostavitev varnosti in miru v svetu. Tako danes

¹⁸⁰ Gre za nekakšen forum znotraj Nata za izmenjavo mnenj na področju varnosti v JVE., ki je nastal leta 1999.

¹⁸¹ V okviru predsedovanja SEEGROUP so se aktivnosti RM koncentrirale okrog priprave razvojne študije o nacionalnih obrambnih strategijah držav v regiji (t.i. SEESTUDY) in procesu izmenjave politično-vojaških in drugih informacij v zvezi z zgodnjih opozarjanjem, preprečevanjem konfliktov ter njihovim reševanjem (SEECHANGE) (SEI, 2005 b).

¹⁸² Gre za pobudo znotraj Nata za sodelovanje obrambnih ministrov držav JVE.

¹⁸³ Gre za regionalno vojaško organizacijo, ki je nastala leta 1999. Njene članice so: Albanija, Bolgarija, Grčija, Italija, Makedonija, Romunija in Turčija (oziroma kar vse članice SEDM). V okviru njenega delovanja je nastala multinacionalna brigada, katera se je sposobna vključiti v eventualne mirovne operacije v JVE, po posebni odločitvi pa tudi v operacije zunaj te regije.

¹⁸⁴ RM je danes v šestem ciklusu implementacije Akcijskega načrta za članstvo v Natu, to je načrta, na temelju katerega RM od leta 2000 izvaja reforme, potrebne za članstvo v tej organizaciji (LNNČ 2004: 9). Misija Nato v Skopju je sestavljena iz 180 oseb – civilistov in vojakov, ki vladi RM dajejo nasvete zlasti v zvezi z reformami vojske RM (Nato HQ Skopje, 2005).

RM sodeluje v okviru nemškega kontingenta misije **ISAF**¹⁸⁵ v Afganistanu in, kot članica antiteroristične koalicije, v misiji »**Svoboda za Irak**« v Iraku.¹⁸⁶ V teku je tudi priprava medicinskega tima, ki ga bodo sestavljali pripadniki RM, Hrvaške ter Albanije in ki se bo avgusta leta 2005 pridružila misiji ISAF v Afganistanu. Ker je za RM »sodelovanje v mednarodnih mirovni misijah z lastnimi silami /.../ in v realnih vojaških razmerah neprecenljiva izkušnja« (LNNČ 2004: 30), bo ta v prihodnosti skladno s svojimi majhnimi zmoglostmi povečala svoj obseg sodelovanja v takšnih misijah (*ibid.*). Trenutno vlada RM razmišlja, da bi svoje vojaško osebje poslala tudi v vojaško misijo EU v BIH – **Altheo**.¹⁸⁷ Za RM naj bi bilo, po besedah predsednika RM Crvenkovskega, sodelovanje v mirovni operacijah pomembno, če želi ta postati relevanten subjekt mednarodnih odnosov in tako lažje uresničevati svoje nacionalne interese (Crvenkovski, 2004 f). RM bi s tem pokazala tudi, da je sposobna prenesti del odgovornosti v mednarodnih prizadevanjih za varnost in mir v svetu (*ibid.*).

Od odnosov RM z velesilami v okviru tretjega koncentričnega kroga bom najprej obravnavala odnos RM z **ZDA**. Kljub številnim neuradnim srečanjem, ki so med visokimi predstavniki RM in ZDA potekala takoj po neodvisnosti države leta 1991, so Republiko Makedonijo z začasno oznako FYROM ZDA priznale šele februarja 1994. RM je s to svetovno velesilo in stalno članico VS OZN diplomatske odnose vzpostavila šele 13. septembra 1995. Torej v času podpisa *Interim Accords* - dogovora o normalizaciji odnosov med RM in Grčijo. Le-ta je bil iniciiran s strani ameriških posrednikov pri pogajanjih med RM in Grčijo o imenu v okviru OZN, Matthewom Nimitzem in Cyrusom Vanceom, ter ga je uradno podprl tudi takratni ameriški predsednik. Od leta 1995 se odnosi med RM in ZDA razvijajo intenzivno in na različnih področjih. ZDA so v političnem, vojaškem¹⁸⁸ in gospodarskem smislu RM pomagale tudi pri reševanju notranjega konflikta, ki je to državo zajel leta 2001. Ob tem so v svojih izjavah številni ameriški visoki funkcionarji izražali podporo ozemeljski celovitosti RM.¹⁸⁹ V tem kontekstu je takratni predsednik RM, Boris Trajkovski, na obisku pri predsedniku ZDA maja 2001, izjavil, da se »makedonsko-ameriški odnosi razvijajo uspešno in v pravi smeri« (Trajkovski 2001:10). RM je februarja 2003 v očeh ameriške administracije pridobila na ugledu s pristopom k deklaraciji Vilniške

¹⁸⁵ V okviru ISAF je 19 članov makedonskega kadra (GPCN 2004: 30).

¹⁸⁶ V misiji v Iraku je vsega skupaj 35 Makedoncev, natančneje 32 pripadnikov specialne enote in 3 oficirji (*ibid.*).

¹⁸⁷ RM do danes še ni sodelovala v nobeni mirovni misiji OZN (Podatek iz MZZ RM, 2005 b).

¹⁸⁸ Glej tudi opombo 157.

¹⁸⁹ ZDA so bile pomembna pobudnica Ohridskega sporazuma iz leta 2001.

skupine¹⁹⁰ v podporo stališču ZDA glede razorožitve Iraka.¹⁹¹ Nekaj mesecev zatem je RM v Irak poslala svoje kadre, ki naj bi skupaj z ostalimi članicami antiteroristične koalicije delovali v okviru misije »Svoboda za Irak«. Ob tej odločitvi RM, da namreč sodeluje v vojni v Iraku, je bilo prevladujoče mnenje opozicijskih strank v državi ter tudi pomembnega dela makedonske javnosti, da se je vlada RM prehitro odločila in da ni predvidela morebitnih negativnih posledic tega svojega dejanja (Andov, 2004). Po drugi strani pa so ZDA to odločitev vlade RM pozdravljale. Svojevrstno demonstracijo te hvaležnosti predstavlja uvrstitev RM že decembra istega leta na listo tistih 63 držav, ki naj bi po vojni v Iraku s svojimi podjetji sodelovale pri njegovi rekonstrukciji (Stamenkov 2003: 2). Spomladi leta 2003 je RM z ZDA, kljub mnogim javno izraženim kritikam evropskih visokih funkcionarjev, podpisala dogovor o neizročanju ameriških vojakov Mednarodnemu kazenskem sodišču¹⁹² (ICC)¹⁹³, s čimer je ogrozila svojo pot do polnopravnega članstva v EU¹⁹⁴, skupaj z zgoraj omenjeno Jadransko listino. V obeh dokumentih se je RM podpisala s svojim ustavnim imenom in ne s FYROM, kar je za makedonskega predsednika Crvenkovskega (2004 e) pomenilo napoved morebitnega prihodnjega priznanja ustavnega imena države s strani ZDA. 4. novembra 2004, samo nekaj dni pred pomembnim referendumom v RM, na katerem naj bi se odločila nadaljna usoda decentralizacije države, so ZDA priznale ustavno ime RM. Pred tem dogodkom je obrambni sekretar ZDA, na obisku v RM, izjavil, da le-te podpirajo članstvo RM v Natu in so hvaležni za njeno podporo pri prizadevanjih antiteroristične koalicije ter obenem dodal, da je nadaljevanje procesa decentralizacije države nujno za razvoj demokracije v RM (Rumsfeld, 2004). Po trditvah tiskovnega predstavnika ameriškega urada za zunanje odnose (Boucher, 2004) naj bi bila motiva za ameriško priznanje ustavnega imena RM dva: 1.) prispevek k politični stabilnosti RM in regije v celoti in 2.) potrditev imena, ki so si ga ob osamosvojitvi izbrali vlada in državljani RM. Ob tem priznanju je Boucher (*ibid.*) obenem izjavil še, da s tem ZDA »ne prejudicirajo izhoda pogajanj o ustavnem imenu RM v okviru OZN«.

¹⁹⁰ Gre za skupino devetih držav (Estonija, Latvija, Litva, Bolgarija, Romunija, Slovenija, Slovaška, Albanija in Makedonija ter Hrvaška, ki se je tej skupini pridružila kasneje), ki so maja 2000 podpisale vilniško izjavo, s katero potrjujejo pripravljenost na članstvo v Natu.

¹⁹¹ Besedilo dokumenta *Vilnius Group Response to Powell Presentation on Iraq* (2003) je objavljeno na www.useu.be/Categories/GlobalAffairs/Iraq/Feb0503VilniusIraq.html.

¹⁹² *Spogodba za neisporočevanje na ameriški državljani na Medžunarodniot krivičen sud.*

¹⁹³ RM je dogovorna stran Rimskega statuta, na podlagi katerega je bilo leta 1998 osnovano Mednarodno kazensko sodišče (ICC). Rimski statut je RM ratificirala 6. marca 2002.

¹⁹⁴ S podpisom dokumenta o neizročanju ameriških vojakov ICC je RM v očeh mnogih visokih evropskih funkcionarjev dokazala, da ne spoštuje evropskih skupnih odločitev, torej tudi odločitev o podpori delovanja ICC, kot je bilo to dogovorjeno ob njegovi ustanovitvi.

Ob priznanju ustavnega imena RM s strani ZDA je v nekem intervjuju Maleski (2004 b) izjavil, da je to naravnost fascinantno in edino pravično ter ob tem pripomnil, da je sam Machavelli nekoč rekel: »Vseskozi bodi pripravljen na velika presenečenja v mednarodni politiki«. Tako visoki predstavniki makedonske politike kot tudi splošna makedonska javnost so ameriško priznanje doživeli kot velik zgodovinski dogodek za RM. Kot razlog te ameriške poteze je Maleski (*ibid.*) navedel politiko sedanje ameriške administracije, ki nagrajuje svoje zaveznike zaradi njihove podpore vojne v Iraku in podpisa dogovora o neizročanju ameriških vojakov ICC. Pomemben trenutek ameriške odločitve naj bi bil tudi interes Busheve administracije pri ohranjanju varnosti in stabilnosti v regiji. S tem v zvezi naj omenim Sasajkovskega (2005), ki meni, da so s tem priznanjem ZDA pokazale, da jim je v interesu takšen razvoj dogodkov v regiji, kot ga želijo same.

Kar se tiče današnjih odnosov ZDA z RM, ameriški urad za zunanje odnose (U.S. Department of state, 2004) na svoji spletni strani navaja, da »RM in ZDA uživata kooperativne odnose na širokem področju političnih, gospodarskih, kulturnih, vojaških in družbenih zadev« ter še dodaja, da »ZDA podpirajo prizadevanja RM pri njenem razvoju demokratične in stabilne ter tržno orientirane družbe«. ZDA so za RM pomembne tudi z vidika finančne pomoči, namenjene RM, saj so v letih od osamosvojitve RM do danes v okviru različnih finančnih programov ter iz proračuna ZDA slednji donirali znaten obseg finančne pomoči¹⁹⁵.

Tudi z **Rusko federacijo** in **LR Kitajsko**, kot stalnima članicama VS OZN, si RM prizadeva ohranjati dobre odnose. Prva je RM pod njenim ustavnim imenom priznala avgusta 1992¹⁹⁶, druga pa je, prav tako pod njenim ustavnim imenom, RM priznala oktobra 1993. Tega leta sta se veleposlanika RM in Kitajske na sedežu OZN v skupnem komuniqueju obvezala, da bosta njuni državi razvijali prijateljske odnose ter sodelovali v prid obojestranskim koristim. Obenem je predstavnik RM izjavil, da njegova država priznava le eno Kitajsko, to je LR Kitajsko, oziroma dejstvo, da je Tajvan del ozemlja te svetovne velesile ter da RM ne bo vzpostavila kakršnekoli oblike uradnih odnosov s Tajvanom (Gligorov 2002: 519-520). Od tega trenutka dalje so se med tema dvema državama začeli razvijati relativno dobri diplomatski odnosi. Tako je bil aprila 1996 med RM in Kitajsko dosežen pomemben dogovor o spodbujanju kitajskih investicij v RM, ki je kasneje imel tudi

¹⁹⁵ ZDA so, od leta 1990 do 2003 v okviru SEED (Southeast Europe Economic Development Act) ter iz proračuna ZDA in ostalih humanitarnih prispevkov, RM donirale 378 milijonov dolarjev. V letu 2004 so za finančno pomoč RM ZDA iz svojega proračuna namenile še 39 milijonov dolarjev (U. S. Department of State, 2004).

¹⁹⁶ Rusija je bila prva med stalnimi članicami VS OZN, ki je priznala RM.

konkretne pozitivne posledice¹⁹⁷. Ob uradnem obisku predsednika RM na Kitajskem, junija 1997, je bil podpisan tudi dogovor o prijateljstvu in sodelovanju med njunima državama, pri čemer se je vsaka država drugi še enkrat zavezala, da spoštuje njeno neodvisnost, suverenost in ozemeljsko celovitost (*ibid.*). V prid razvoja gospodarskih odnosov med RM in Kitajsko deluje danes tudi mešana komisija, ki naj bi preučevala možnosti za razvoj gospodarskega sodelovanja med tema dvema državama. Podobno kot s Kitajsko je bila tudi z Rusijo je v začetku leta 1998 podpisana deklaracija o prijateljskih odnosih ter sodelovanju med RM in Rusko federacijo (Gligorov 2002: 520). Danes so odnosi med RM in Rusijo »dobri in prijateljski« (Crvenkovski, 2005 g), vendar je na nekaterih področjih potrebno še njihovo intenziviranje. Na zadnjem obisku delegacije Odbora za zunanjo politiko ruske Dume, konec marca 2005, je njen predsednik, Konstantin Kosačev, izjavil, da morata Rusija in RM še povečati gospodarsko sodelovanje ter dodal, da je med ruskimi podjetji velik interes za investiranje v RM, posebno na področju energetskega sektorja.

Koliko so za malo državo kot je RM napake pri vodenju njene zunanje politike lahko usodne, priča primer makedonskega priznanja **Tajvana** januarja leta 1999¹⁹⁸. O dogodku samem je vedelo le nekaj najvišjih makedonskih politikov¹⁹⁹, vendar ne tudi takratni predsednik RM (Gligorov 2002: 522), ki je v Sobranju temu dejanju odločno nasprotoval. Sledilo je neizgibno: Kitajska je že v začetku februarja 1999 prekinila diplomatske odnose z RM ter konec februarja istega leta v okviru VS OZN glasovala proti podaljšanju misije UNPREDEP v tej državi²⁰⁰. Posledice prekinitve mandata te misije OZN v RM so bile, da v najbolj občutljivem obdobju, ko so na sosednjem Kosovu divjali medetnični spopadi, v tej državi vse do prihoda Nata, jeseni 2001, ni bilo tuje vojaške prisotnosti, ki bi morda prispevala k večji varnosti v regiji. Dejstvo je, da je misija UNPREDEP zelo dobro opravljala

¹⁹⁷ Npr. Kitajska je v materialnem in tehničnem smislu investirala 80 milijonov dolarjev v izgradnjo pomembne hidroelektrarne *Kozjak*.

¹⁹⁸ Obenem je Mednarodna trgovska banka Republike Kitajske -Tajvana RM zagotovila, da bo leta v dveh letih dobila 300 milijonov dolarjev posojila za investicije v t.i. svobodno trgovsko cono *Bunardžik*, ki predstavlja projekt, katerega je lansirala takratna makedonska vlada pod vodstvom stranke VMRO-DPMNE (Mišovska, 2004). V resnici je RM od Tajvana dobila le 20 milijonov dolarjev. Razlog, ki ga je uradni Taipei navedel, je bil izbruh notranje napetosti v državi leta 2001 (Baković, 2001). Naj omenim, da je ta denar povzročil izbruh ene največjih afer v RM, saj naj bi *Agencija za privatizacijo* RM tajvanski denar brez kritja delila določenim podjetnikom, ki teh kreditov še danes niso odplačali.

¹⁹⁹ To so bili: predsednik VMRO-DPMNE in obenem tudi predsednik takratne vlade RM, Ljubčo Georgijevski, Vasil Tupurkovski, predsednik stranke Demokratska alternativa in profesor ustavnega prava na Pravni fakultetu v Skopju (on naj bi bil tisti, ki je takratni vladi RM predlagal priznanje Tajvana), in Aleksandar Dimitrov, takratni zunanji minister RM (Gligorov 2002: 522).

²⁰⁰ S tem dejanjem je RM postala pomembna politična partnerica Tajvana, saj je kot edina evropska država, poleg Vatikana, priznala vlado v Taipeiju.

nalogo varovanja severne meje RM (Kerim 2001: 44)²⁰¹. Azijska velesila in ena od petih stalnih članic VS OZN, je postala za RM izredno pomembna, odkar je tudi na makedonskem ozemlju izbruhnil konflikt z Albanci. Kitajska je namreč Albance od začetka spopadov dosledno označevala kot »oborožene teroriste« in jih odločno obsojala zaradi izzivanja spopadov z makedonsko vojsko. Oboroženi spopadi z Albanci so Kitajcem po drugi strani dali priložnost, da RM ponudijo podporo v VS OZN, če bi se ta seveda premislila glede Tajvana, in s tem tudi možnost vpliva na dogajanje v tem delu Balkana. Junija 2001, ravno po najhujših spopadih med makedonsko vojsko in albanskimi skrajneži, sta RM in Kitajska končno podpisali sporazum o ponovni navezavi diplomatskih odnosov. Ob tem je zunanja ministrica RM, Ilinka Mitreva (Baković, 2001), povedala, da »je bilo priznanje Tajvana napaka«. Tik pred tem je Tajvan uradno pretrgal odnose z RM ter ustavil vso materialno pomoč, ki jo je nudil državi poprej.

Razen nekaterih evropskih držav (v Švici, Nemčiji, na Nizozemskem, Franciji, VB, Turčiji, na Švedskem) živijo **makedonski izseljenci**²⁰² v večjem številu tudi v Avstraliji, Kanadi, ZDA in na Novi Zelandiji. Njihovo število v Avstraliji je največje²⁰³. Ravno v tej državi pa je RM, kljub že leta 1995 vzpostavljenim diplomatskim odnosom, svoje DKP postavila najpozneje, šele leta 2003. Federalna vlada Avstralije je postavitev DKP RM na

²⁰¹ V zvezi s prekinitvijo mandata misije UNPREDEP v RM je maja 2001 Henryk Sokalsky (ki je to misijo vodil od leta 1995 do 1999) izjavil, da se je to zgodilo v času, ko je bila ta misija RM najbolj potrebna. V svojih izjavah o misiji UNPREDEP je šel še dlje švedski strokovnjak za mirovna vprašanja - Jan Oberg, ki je tako maja 2001 zapisal naslednje: »Misija UNPREDEP v RM je bila ena najboljših v zgodovini OZN, saj je predstavljala najboljši primer preventivne diplomacije vseh časov./.../. Vojska in civilno osebje OZN so bili prisiljeni zapustiti ozemlje RM, ker so ZDA, Nato in države članice EU želele bombardirati sosednjo ZRJ« (Škarić 2002: 22).

²⁰² Izseljenci določene države v tujini so nekakšni neformalni diplomati te države v tujini, saj, tako kot pravi diplomati, tudi oni lahko na različnih področjih (politika, gospodarstvo, kultura itd.) lobirajo v njen prid (celo na najvišjih nivojih oblasti – npr. preko združenj, društev, poznanstev z vplivnimi politikami, gospodarstveniki itd.). In zakaj sem se odločila v svoji diplomski nalogi nekaj besed nameniti tudi vprašanju položaja makedonskih izseljencev v svetu? Ker je 1.) njihovo število izredno veliko, saj je izseljevanje Makedoncev z rodne grude postalo že tradicija (beri naslednjo opombo) in 2.) zanimivo je opazovati, kako se politični odnosi med državami (primer RM in Grčije ali RM in Bolgarije itd.) odlikavajo v odnosih med izseljenci teh držav v tujini« ter 3.) odnos države/državljana do sonarodnjakov po svetu je pokazatelj njenega/njihovega odnosa do lastne identitete.

²⁰³ Število vseh etničnih Makedoncev, živečih zunaj meja RM, ni moč natančno določiti. Samo v sosednjih državah naj bi jih po neuradnih podatkih živelo celo 800 000, v Evropi, Avstraliji in Severni Ameriki pa živi še okoli 600 000 etničnih Makedoncev, samo v Avstraliji okoli 230 000 (Mirčev 1997: 14). Izseljevanje se zaradi težkega gospodarskega položaja v RM nadaljuje še danes. Zgodovinarji navajajo, da se je od začetka prve balkanske vojne (1912) pa do konca državljanske vojne v Grčiji (1949) z etničnega ozemlja Makedonije izselilo več kot 1,5 milijonov etničnih Makedoncev (*ibid.*). Po uradnih podatkih držav, kjer živijo etnični Makedonci, je njihovo število zunaj meja RM 340 000 (Donevski, 2004).

njenem ozemlju pogojevala z ureditvijo vprašanja ustavnega imena RM z Grčijo. Določeno vlogo pri tem naj bi imel pritisk grških izseljencev, živečih v Avstraliji, na vlado te države (Hill, 2005). Hill (*ibid.*) ob tem še dodaja, da je bil in je še vedno grški lobi v Avstraliji izredno močan, da pa se makedonski lobi, zaradi novih in bolj izobraženih generacij makedonskih izseljencev, vse bolj krepi. Tudi sicer se odnosi med vladama RM in Grčije od osamosvojitve prve do danes odslikavajo v odnosu med makedonskimi in grškimi izseljenci po svetu. Oboji, celo bolj goreče kot predstavniki njihovih matičnih domovin, zagovarjajo svoja nasprotujoča si stališča ob odprtih vprašanjih med državama, kar je posebej opazno predvsem na strani makedonskih izseljencev²⁰⁴. S položajem in pravicami slednjih se je po osamosvojitvi RM ukvarjala najprej t.i. *Matica na iselenicite* (Matica izseljencev), katero je 1998 zamenjalo posebno Ministrstvo za izseljence (*Ministerstvo na iselenicite*). Za kulturni razvoj makedonskih izseljencev in za ohranjanje vezi z matično domovino je začela aktivnejše skrbeti, leta 2000 ustanovljena, Agencija za izseljence (*Agencija na iseleništo*)²⁰⁵. Njen položaj je trenutno negotov, saj je Ministrstvo za finance RM lansko leto predlagalo, zaradi pomanjkanja finančnih sredstev v proračunu, da ta agencija preneha delovati in se njene funkcije prenesejo na poseben sektor znotraj MZZ RM. Odzivi makedonskih izseljencev po svetu so takšnemu predlogu zelo nenaklonjeni, saj za mnoge pomeni ta agencija edino vez z domovino. Namesto ukinitve agencije, bi makedonski izseljenci raje videli, da bi se njeno delo še izboljšalo ter njene funkcije razširile, kar bi bil dokaz, da »je skrb za položaj makedonskih izseljencev po svetu resnično ena izmed prioritet makedonske vlade« (Božinovski, 2004).²⁰⁶

²⁰⁴ Primer: stališče *Svetovnega Makedonskega Kongresa* - SMK (neprofitne in nevladne organizacije s sedežem v Gevgeliji, nastale leta 1990, katere cilj je združevati Makedonce po svetu in skrbeti za ohranjanje njihove identitete) glede vprašanja ustavnega imena RM je naslednje: državljani RM so že 8. septembra 1991 na referendumu izvolili samostojno in suvereno Republiko Makedonijo. S tem so izbrali tudi ustavno ime države, ki ne more biti predmet pogajanj. Zatorej je potrebna prekinitvev pogajanj v okviru OZN, še posebej danes, po priznanju ustavnega imena s strani ZDA, ki pa ne predstavlja zmage Makedoncev oziroma poraza Grkov, ampak lahko omogoči dokončno spravo med državama. SMK bo nadaljeval s spodbujanjem makedonske in grške vlade, da bi podpisale dogovor o dobrososedskih odnosih, ki bi nadomestil *Interim Accord* iz leta 1995. Grčija naj prizna ustavno ime RM (SMK zavrača t.i. »dvojno formulo«), saj kultura in zgodovina antičnih Makedoncev ni njena ekskluzivna pravica, ampak del »kulturno-zgodovinske identitete vseh balkanskih narodov in držav, kar je lahko faktor integracije v regiji« (Petrov, 2004).

²⁰⁵ *Agencija za iseleništo* je bila vzpostavljena z novim zakonom o organizaciji in delovanju organov državne uprave (*Zakon za organizacija i rabota na organite na državната uprava* - Služben vesnik na RM broj 58/2000-Uradni list RM, številka 58/2000), s katerim je bilo *Ministerstvo na iselenicite* ukinjeno.

²⁰⁶ Protestna pisma makedonski vladi so ob objavi predloga prekinitve delovanja agencije za izseljence pošiljali makedonski izseljenci iz vseh kontinentov (Evrope, Severne Amerike, Avstralije),

3.4.3. Sklepni komentar

Julien (Jazbec 2002: 68) med splošne značilnosti malih držav med drugim uvršča tudi »stalni status zgolj opazovalca večine pomembnih svetovnih dogajanj«. Prav članstvo v OZN in v drugih multilateralnih (finančnih) organizacijah malim državam daje možnost, da sodelujejo v razpravah in procesu sprejemanja političnih odločitev. Sodelovanje RM v okviru OZN je bilo od vsega začetka aktivno. Kot neuspehe makedonske diplomacije pri delovanju v OZN lahko štejemo zavrnitev nestalnega članstva RM v VS za leti 1998 in 1999 ter njenega članstva v ECOSOC za obdobji 1999-2001 in 2005-2007. Velik uspeh makedonske diplomacije pa je, decembra 2004 v GS OZN, sprejeta resolucija o dobrososedskih odnosih v JVE, saj si je ravno RM največ prizadevala za sprejem takšne resolucije. Z njo se je RM še enkrat prikazala kot država, ki si aktivno prizadeva za stabilnost in varnost v JVE.

Glede članstva RM v multilateralnih finančnih organizacijah ugotavljamo, da je RM zelo pozno postala članica WTO, in sicer zopet zaradi spora z Grčijo o njenem ustavnem imenu. V kontekstu sodelovanja RM s temi organizacijami pa bode v oči dejstvo, kljub vsem že sklenjenim in udejanjenim aranžmajem IMF in WB, da je RM še danes v izredno slabem gospodarskem položaju. Slednje je seveda v veliki meri tudi krivda samih vlad RM, ki so se na vrhu oblasti v državi menjavale od njene osamosvojitve do danes.

Posebno pomemben uspeh makedonske diplomacije je vključitev RM v EAPC in program PzM., ki je eden izmed mnogih korakov na poti v Nato. RM je od pridobitve statusa države kandidatke za članstvo v Natu, leta 1999, zelo aktivna tudi pri izvajanju reform, potrebnih za članstvo v tej organizaciji, v regionalnem sodelovanju z državami - sopodpisnicami Jadranske listine, v delovanju znotraj pobud Nata ter v okviru misij Nata za ohranjanje svetovnega miru in varnosti. Če imamo v mislih še relativno dobre odnose RM z ZDA, ki je svojo podporo članstvu RM v Natu potrdila tudi z lastnim podpisom na Jadranski listini, smo lahko o prihodnjem članstvu RM v Natu optimistični. Vendar bi se, kot v primeru pridobitve statusa države kandidatke EU, lahko zataknilo tudi znotraj Nata, saj je Grčija njegova pomembna članica.

Posebno od leta 1995 dalje je RM s svojimi zunanjepolitičnimi stališči izražala naklonjenost stališčem ZDA glede pomembnih svetovnih vprašanj. Sasajkovski (2005) je izrazil celo mnenje, da RM od leta 1995 v resnici niti nima lastne zunanje politike, saj »je leta, v veliki meri skladna z ameriško zunanjo politiko, kadar se tiče področij, ki so pomembna

saj naj bi to pomenilo »akt zoper številno makedonsko diasporo, ki je v prid drugim izseljenskim asimilatorskim skupnostim, zlasti iz Bolgarije in Grčije« (Božinovski, 2004).

za RM in regijo JVE v celoti«. RM je zlasti v obdobju etničnega konflikta z Albanci leta 2001 močno potrebovala zaveznika, kar jo je še bolj navezalo na ZDA. Ali bo to zavezništvo resnično v prid RM, bo pokazala prihodnost in še zlasti bližnje odločanje o statusu Kosovega, pri katerem bo mednarodna skupnost morala biti pazljiva in predvideti vse posledice svoje odločitve za RM oziroma celotno regijo Zahodnega Balkana.

Ena večjih pomanjkljivosti zunanje politike in s tem tudi diplomacije RM pri delovanju v tretjem koncentričnem krogu se je pokazala v času kosovske krize, ko se je zaradi agresije Srbije nad kosovskimi Albanci Nato odločil vojaško posredovati na Kosovem. Sosednja RM je naenkrat postala izjemno pomembna, saj je Nato za svoja letala potreboval njen zračni prostor ter tudi njeno ozemlje, kamor bi (in kasneje tudi je) pozicioniral svojih 16 000 vojakov. Takratna vlada RM je, kljub nestrinjanju makedonske javnosti, dovolila Natu, da je z njenega ozemlja opravil za mnoge svetovne strokovnjake, analitike, pravnike idr. nelegalno dejanje, ko je brez privolitve VS OZN začel bombardirati suvereno državo ZRJ. In ne le to, tudi 350 000 kosovskih beguncev je leta 1999 našlo zatočišče na ozemlju RM. Kako vse je to dogajanje vplivalo na makedonsko gospodarstvo, si lahko predstavljamo. Če bi takrat tudi RM, kot mnoge vpletene države, sama znala pravilno analizirati in izkoristiti pravi trenutek, bi lahko v zameno za svoje sodelovanje z Natom v kosovski krizi zahtevala ali vsaj omenila, da pričakuje aktivno pomoč Nata, ZDA, tudi EU pri ureditvi nekaterih perečih zunanjepolitičnih vprašanj (npr. reševanje spora z Grčijo glede njenega ustavnega imena ali pa ureditev položaja makedonske manjšine v sosednjih državah, kot to zatevajo mednarodne konvencije (npr. SE) na področju manjšinskih vprašanj). Če bi RM to res naredila, bi bil danes njen regionalni oziroma mednarodni položaj veliko ugodnejši. Nenazadnje se zunanja politika malih držav lahko uresničuje le, če (je) in kadar je v skladu s stališči dominantnih faktorjev v mednarodnih odnosih. Namesto tega je prišlo celo do poslabšanja mednarodne pozicije RM, saj je v državi dve leti kasneje izbruhnil etnični konflikt. Vojaški odgovor RM izzivom albanskih skrajnežev ni bil pogodu mednarodni skupnosti, ki je RM nazadnje z albanskimi »vstajniki« posedla za pogajalsko mizo. Prav dejstvo, da je vlada RM privolila v takšna pogajanja, je močno poslabšalo odnose med RM in makedonskimi izseljenci po svetu, ki večinoma zagovarjajo trdnejša stališča v odnosu do odprtih vprašanj v makedonski notranji oziroma zunanji politiki. Splošni vtis makedonskih izseljencev v zvezi z izražanjem skrbi RM za njihov položaj in pravice, je, da »država zanje nima posluha« (Temelkovski, 2004).

Tako v državnem kot v mednarodnem pomenu pomeni za makedonsko diplomacijo priznanje Tajvana politično napako. V prvem primeru je to pomenilo dodatno povečanje politične napetosti v državi, v kateri je z izvolitvijo vlade dveh najbolj skrajnih strank v

RM²⁰⁷, že takrat tlela tudi možnost prihodnjega spopada med dvema največjima etničnima skupinama. V drugem primeru pa je prekinitev odnosov z eno od svetovnih velesil in stalnih članic VS OZN za RM pomenila izgubo vplivnega glasu v tem pomembnem organu, ki odloča o vprašanjih varnosti in miru v svetu. Slednje, namreč varnost in mir, je bilo RM v tem času spričo dogajanj na Kosovu, še kako pomembno. V resnici se je tako zgodilo, da je bila s prekinitvijo mandata UNPREDEP, ogrožena varnost na severni meji države in s tem tudi RM v celoti. Prekinitev odnosov s Kitajsko je RM v svetu prikazalo tudi kot državo, katera nima konsistentne zunanje politike. Le-ta pa je za vsako, še posebej malo državo, za katero velja, da nima občutne moči v materialnem smislu, zelo pomembna.²⁰⁸ Izredno pomembno je tudi sprejemanje pomembnih zunanjepolitičnih odločitev na osnovi široke razprave v demokratičnih institucijah, če želi biti legitimna, ki bi obenem potekala pred očmi javnosti.

²⁰⁷ VMRO-DPMNE in DPA.

²⁰⁸ Po mnenju Maleskega (2001 c) so »odločitve v sferi zunanje politike v direktni povezavi z razvojem demokracije v Republiki Makedoniji«. Nekdanja SFRJ in njen enopartijski sistem sta leta 1991 razpadla. Sledila je samostojnost RM, s čimer se je začel dolg proces tranzicije v demokratično družbo in delujoče tržno gospodarstvo. Prav pomanjkanje učinkovitih demokratičnih institucij v RM naj bi leta 1999 pripeljalo do vzpostavitve diplomatskih odnosov s Tajvanom. V procesu takratnega oblikovanja zunanje politike RM do Tajvana je »primanjkovala ustrezna demokratična procedura odločanja, ki bi se ustvarila preko sodelovanja med izvršno in zakonodajno oblastjo (v državi, op.a.), ki bi potekala pred očmi naroda« (*ibid.*).

4. ZAKLJUČEK

Po tem ko je mala in mlada država RM dosegla svoj prvi in bistveni zunanjepolitični cilj – mednarodno priznanje, sicer dokaj pozno glede na letnico njene osamosvojitve, si je v dobrem desetletju zadala še mnoge druge, ki bi jo v čim boljši luči popeljali v mednarodno skupnost. Zunanjepolitični cilji, ki si jih je RM zastavila na področju prvega koncentričnega kroga, so še danes, predvsem kar se tiče odnosov s sosednjimi državami, v veliki meri neizpolnjeni: npr. spor z Grčijo o ustavnem imenu RM, ki je eden najbolj zahtevnih zunanjepolitičnih problemov RM, makedonska in grška diplomacija še nista niti po dvanajstih letih rešili pogajanj v okviru OZN. Tudi položaj makedonske manjšine v Bolgariji in Grčiji ter deloma tudi v Albaniji še ni ustrezno urejen. Le s SČG, če odštejemo spore med SPC in MPC, je RM uspela rešiti nekatera pomembna odprta vprašanja med državama (vprašanje demarkacije meje, vprašanje položaja makedonske manjšine v SČG ter srbske in črnogorske manjšine v RM). Tudi z vidika spodbujanja gospodarskega sodelovanja z državami v regiji makedonska diplomacija ni bila uspešna, kar nam kažejo, na primer podatki o obsegu tujih neposrednih investicij v RM s strani teh držav. To, da makedonski diplomaciji ni uspelo pritegniti prilivov tujih neposrednih investicij v državo, velja tudi v odnosu do držav na področju ostalih dveh koncentričnih krogov. Je pa res, da danes RM ne grozi morebitna vojaška nevarnost s strani njenih sosed, ki v začetku 90. let 20. stol. niso skrivale svojega nestrinjanja ob nastanku nove male države v centru Balkanskega polotoka – RM. Slednje je bilo tudi rezultat delovanja makedonske diplomacije v svetu, ki je, z miroljubno zunanjo politiko, katere cilja sta bila izgrajevanje dobrih sosedskih odnosov in prispevanje k miru v regiji, uspela državo predstaviti kot oazo miru sredi razburkanega Balkana.

Nekoliko uspešnejša je bila makedonska diplomacija na področju drugega in tretjega koncentričnega kroga, saj je RM uspela približati evroatlantskim strukturam do te mere, da ta država danes pričakuje povabilo za članstvo v Natu že v letu 2006 oziroma pridobitev statusa za državo kandidatko za članstvo v EU, tudi v letu 2006. Kljub vsem aktivnostim, ki jih RM izvaja v smeri približevanja evroatlantskim strukturam, se država še vedno sooča z resnimi ovirami, tako na zunanjepolitičnem kot tudi na notranjepolitičnem prizorišču. Le-te bi jo lahko destabilizirale in zavrle njen nadaljni razvoj v smeri evropeizacije države. Najresnejši zunanjepolitični neuspeh RM v tretjem koncentričnem krogu pa je bila prekinitvev diplomatskih odnosov z LR Kitajsko zaradi makedonskega priznanja Tajvana, saj je to dejanje ogrozilo varnost države.

RM je kot mala država v mednarodnih odnosih soočena s tipičnimi izzivi delovanja malih držav v mednarodni skupnosti. Zaradi pomanjkanja sredstev in moči se tudi RM v svoji zunanji politiki osredotoča največ na odnose z državami in organizacijami v regiji. Širše zunanjepolitično delovanje RM zajema le še prizadevanje za približevanje pomembnim evroatlantskim strukturam, kot sta EU in Nato, in vzdrževanje dobrih odnosov s svetovnimi (vele)silami, ki so za malo državo, kot je RM, še posebej pomembne, saj so one tiste, ki odločajo o pomembnih svetovnih vprašanjih. Če mala država pravočasno zazna dogajanja v mednarodni skupnosti in svoje zunanjepolitične interese ustrezno vgradi v ta dogajanja, lahko iz njih pridobi koristi tudi zase. RM je, tudi zaradi njene neizkušenosti v vodenju zunanje politike in diplomacije, mnogokrat izpustila priložnosti, ki bi lahko, če bi jih zaznala in pravočasno izkoristila, prispevale k izboljšanju njenega mednarodnega položaja. Mala država večinoma nima možnosti vpliva na dogajanje v mednarodni skupnosti oziroma na odločanje o pomembnih svetovnih vprašanjih. Lahko pa, če ima na primer ustrezno usposobljeno analitsko službo v okviru svojega zunanjega ministrstva in solidno ter profesionalno diplomatsko službo, predvidi prihodnja dogajanja v svetu in interese velikih sil na določenem področju. S takšnim znanjem »opremljena« mala država lahko uresniči tudi lastne zunanjepolitične interese, če te svetovnim (vele)silam, ter tudi širši mednarodni javnosti (npr. preko množičnih medijev) uspe predstaviti kot eno od možnosti prihodnjega urejanja določenih mednarodnih vprašanj.

Makedonska diplomacija je diplomacija tipične male države, ki se je in se še sooča z mnogimi zanjo novimi problemi – od kadrovskih, finančnih, vse do organizacijskih. Način organizacije dela diplomacije je za države, posebej male, izredno pomemben, saj vpliva na njeno uspešnost. Bolj ko so pravila dela v okviru diplomatske organizacije jasno določena ter bolj ko ima država jasno vizijo svoje zunanje politike, bolj bo uspešna tudi njena diplomacija. Če pa je zunanjepolitična strategija nedodelana, ali celo nastaja kar sproti in le v glavah peščice ljudi, stran od oči javnosti, bolj je delovanje diplomacije nekonsistentno, neracionalno in v zadnji instanci tudi neuspešno, saj je v očeh javnosti nelegitimno. Takšnemu primeru delovanja bi se morala makedonska diplomacija v prihodnosti izogibati.

Uspešnost neke diplomatske službe na določenem področju je odvisna tudi od diplomacije subjektov, s katerimi ta diplomatska služba stopa v odnose. Pri diplomaciji gre namreč za komunikacijo, bodisi bilateralno bodisi multilateralno. Iz tega izhaja, da bo tudi od kvalitete samih odnosov med subjekti, med katerimi na primer potekajo diplomatska pogajanja, odvisen izzid teh pogajanj in s tem tudi končni rezultat oziroma uspeh diplomacije na tem področju. Kar želim reči, je to, da moramo pri analiziranju (ne)uspešnosti diplomacije

neke države upoštevati tudi delovanje diplomacije nasprotne strani, torej tiste, s katerimi stopa prva v odnose. To, da makedonski diplomaciji ni uspelo rešiti spora z Grčijo okrog ustavnega imena RM, je ravno toliko neuspeh grške diplomacije, ne le makedonske.

Analiza zastavljenih in (ne)uresničenih ciljev nas pripelje do zaključka, da je težko enoznačno reči, da je bila makedonska diplomacija pri doseganju svojih zunanjepolitičnih ciljev popolnoma uspešna oziroma neuspešna. Ocena je odvisna od mnogih zunanjih dejavnikov ter tudi od samega opazovalca in njegovih interesov. Moj interes je bil čim bolj objektivno prikazati dejansko stanje. Dejstvo pa je, da se v vsakem od treh koncentričnih krogov pojavljajo tako elementi uspešnosti oziroma manjše uspešnosti kot tudi elementi neuspešnosti delovanja makedonske diplomacije. S kvalitativnega vidika je bila makedonska diplomacija od osamosvojitve do danes uspešna oziroma celo zelo uspešna, še posebej, če upoštevamo ovire, s katerimi se je morala srečevati pri svojem delovanju. Današnji regionalni/mednarodni položaj RM sicer ni idealen, saj se država še vedno sooča z določenimi težavami tako na notranjepolitičnem kot tudi na zunanjepolitičnem področju, se je pa RM v štirinajstih letih po osamosvojitvi uspela uveljaviti kot samostojna in neodvisna država v osrčju Balkanskega polotoka. Slednje ji je uspelo zaradi njene ustrezne zunanje politike v času po osamosvojitvi, ki je omogočila obstanek RM sredi njej zelo nenaklonjene soseščine. Zaradi tega menim, da je bilo delovanje makedonske diplomacije do danes uspešno. S tem sem uspela potrditi tudi v uvodu postavljeno hipotezo tega diplomskega dela.

5. VIRI

5.1. PRIMARNI VIRI

1. Adriatic Charter (2003) The Charter of partnership among Albania, Croatia, Macedonia and USA. http://www.mfa.gov.mk/upload/dokumenti/Partnership_final.pdf
2. CE (1950) Council of Europe : Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. <http://conventions.coe.int>.
3. Cooperation Agreement between the European Community and the former Yugoslav Republic of Macedonia. OJ EC L 348, 18.12.1997, str.1.
4. Deklaracija za suverenost (Deklaracija o suverenosti) (25.1.1991) Služben vesnik na RM broj 5/45 (1991)-Uradni list RM, številka 5/45 (1991).
5. Deklaracija vo vrska so referendumot za samostojnost na Republika Makedonija (Deklaracija v zvezi z referendumom o samostojnosti Republike Makedonije) (17.9.1991) Služben vesnik na RM broj 42/685 (1991)-Uradni list RM, številka 42/685 (1991).
6. Deklaracija za medžunarodnosto priznavanje na Republika Makedonija kako samostojna i nezavisna država (Deklaracija o mednarodnem priznanju Republike Makedonije kot samostojne in neodvisne države) (19.12.1991) Služben vesnik na RM broj 57/901 (1991)-Uradni list RM, številka 57/901 (1991).
7. Deklaracija za podnesovanje na baranje za členstvo na Republika Makedonija vo Evropskata unija (Deklaracija o aplikaciji Republike Makedonije za članstvo v Evropski uniji) (13.2.2004) <http://www.president.gov.mk/prilozi/dokumenti/274/Baranje%20za%20clenstvo%20v%20EU%202004.pdf>
8. Dogovor za slobodna trgovija medžu Republika Makedonija in Efta državite (Dogovor o svobodni trgovini med RM in državami Efte). Služben vesnik na RM, broj 89/1-300 (2001)-Uradni list RM, številka 89/1-300 (2001).
9. General Assembly Resolution A/RES/59/59, 3.12.2004. Maintenance of International security, good-neighbourliness, stability, and development in South-Eastern Europe. <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r59.htm>.
10. Interim Accord (13.9.1995) Dokument za normaliziranje na odnosite medžu Republika Makedonija i Republika Grcija. V Viktor Gaber (2002) Za makedonskata diplomatija. Skopje : Magor, str. 265-273.

11. Interim Agreement on trade and trade-related matters between the European Community and the former Yugoslav Republic of Macedonia. OJ EC L 124, 4.5.2001, str.1.
12. (LNNČ – Letni nacionalni načrt za članstvo RM v Natu) Godišna nacionalna programa za členstvo na Republika Makedonija vo Nato za godina 2004-2005 <http://www.vlada.mk>
13. Memorandum of Understanding on Trade Liberalisation and Facilitation. <http://www.stabilitypact.org/trade/default.asp>.
14. Memorandum za razbiranje medžu RM i UNMIK (Memorandum o razumevanju med RM in UNMIK-om). Služben vesnik na RM, broj 19/1892 (2001)-Uradni list RM, številka 19/1892 (2001).
15. (NKVO-Nacionalni koncept varnosti in obrambe) Nacionalna koncepcija za bezbednost i odbrana (2003) <http://www.vlada.mk>
16. (PSIEU-Predlog strategije za integracijo RM v EU) Predlog strategija za integracija na Republika Makedonija vo Evropskata Unija (6.9.2004) <http://www.vlada.mk>
17. Security Council Resolution 845 (1993) <http://www.un.org/Docs/scres/1993/scres93.htm>
18. Security Council Resolution 817 (1993) <http://www.un.org/Docs/scres/1993/scres93.htm>
19. Security Council Resolution 808 (1993) <http://www.un.org/Docs/scres/1993/scres93.htm>
20. (SOP-Strategija obrambne politike Republike Makedonije) Strategija na odbrambenata politika na Republika Makedonija (1998) <http://www.vlada.mk>
21. SAA-Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member states and the former Yugoslav Republic of Macedonia (Dogovor o stabilizaciji in pridruževanju EU). The EU Commission's Delegation to the former Yugoslav Republic of Macedonia. http://www.delmkd.cec.eu.int/en/eu_and_fyrom/agreements.htm tudi v OJ EC L 084, 20.3.2004, str.13.
22. Spogodba za reguliranje na odnose i za unapreduvanje na sorabotkata medžu Republika Makedonija i Sojuzna Republika Jugoslavija (Dogovor o normalizaciji odnosov med RM in ZRJ). Služben vesnik na RM, broj 22/I (1996)-Uradni list RM, številka 22/I (1996).

23. Spogodba za zaščita na makedonskoto nacionalno malcinstvo vo Srbija i Crna Gora i na srbskoto i crnogorskoto nacionalno malcinstvo vo Republika Makedonija (Dogovor o zaščiti makedonske manjšine v SČG ter srbske in črnogorske manjšine v RM). Služben vesnik na RM, 2004-Uradni list RM, 2004.
24. Stability pact. <http://www.stabilitypact.org/constituent/990610-cologne.asp>.
25. Vilnius Group Response to Powell Presentation on Iraq (2003). The US Mission to the European Union.
<http://www.useu.be/Categories/GlobalAffairs/Iraq/Feb0503VilniusIraq.html>.
26. Ustav na Republika Makedonija (Ustava Republike makedonije) (17.11.1991)
<http://www.slvesnik.com.mk/public-povazni-propisi.htm>.
27. Zakon za organizacija i rabota na organite na državnata uprava (Zakon o organizaciji in delu organov državne uprave). Služben vesnik na RM, broj 58/2000-Uradni list RM, številka 58/2000.
28. Zakon za ratifikacija na Dogovorot medžu Republika Makedonija i Sojuzna Republika Jugoslavija za proteganje i opis na državnata granica (Zakon o ratifikaciji Dogovora o demarkaciji državne meje med RM in ZRJ). Služben vesnik na RM, broj 19/I (2001)-Uradni list RM, številka 19/I (2001).
29. Zakon za ratifikacija na *Dogovorot za slobodna trgovija medžu Republika Makedonija i Republika Bugarija* (Zakon o ratifikaciji Dogovora o svobodni trgovini med RM in Republiko Bolgarijo. Služben vesnik na RM, broj 83/19 (1999)-Uradni list RM, številka 83/19 (1999).

5.2. SEKUNDARNI VIRI

30. Adam, Frane (1998) Developmental options and strategies of small countries. V *Journal of International Relations&Development*, letn. 1, št. 3-4, str. 181-194.
31. Andov, Stojan (2004) Ogromen rizik. V *Vreme*, 23.10.2004
<http://www.vreme.com.mk>
32. Bank Austria (2005) Oddelek za ekonomiko : Makedonija na evropskem investicijskem dnu. V *Vreme*, 10.3.2005. <http://www.vreme.com.mk>
33. Baković, Zorana (2001) Skopje se vrača – Makedonija obnovila odnose s Kitajsko. V *Delo*, 19.6.2001.<http://www.delo.si>
34. Baylis, John in Steve, Smith (1998) Introduction. V John Baylis in Steve Smith (ur.) *The Globalisation of World Politics : An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press.

35. Benko, Vlado (1992) O vprašanju prioritet v Zunanji politiki Slovenije. V Teorija in praksa, letn 29, št. 1-2, str. 3-11.
36. Benko, Vlado (1997) Znanost o mednarodnih odnosih. Ljubljana : FDV.
37. Benko, Vlado (2000) Sociologija mednarodnih odnosov. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče.
38. Berrige, Geoff R. (2002) Diplomacy : theory and practice. Basingstoke, New York : Palgrave.
39. Brglez, Milan (2002) NATO Enlargement and Slovenia : Interpreting, Mapping, and Constructing International Relations Perspectives. V Charles Bukowski in Zlatko Šabič (ur.) Small States in the Post-Cold War World, Slovenia and NATO enlargement. Westport, Connecticut, London : Praeger.
40. Blaževski, Ivan (2005) SPC pobara prodolževanje na pregovoriote so MPC. V Vreme, 7.3.2005. <http://www.vreme.com.mk>
41. Božinovski, Atanas (2004) (Protestno pismo predsednika društva Makedoncev v Torontu vo zvezi z ukinitvijo Agencije za izseljenje). Državata pak ke gi izvisi iselenicite, 12.11.2004.
42. <http://www.emigration.gov.mk>
43. Boucher, Richard (2004) Recognition of constitutional name of Republic of Macedonia, 4.11.2004.
<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2004/37819.htm>
44. Bučar, Bojko (2001) Stroka in politika ob deseti obletnici slovenske zunanje politike. V Teorija in praksa, Letn.38,št.1 (jan./febr. 2001), str. 142-151.
45. Busek, Erhard (2005) Dajte proekti vo Paktot. V Vreme, 12.3.2005.
<http://www.vreme.com.mk>
46. Calvert, Peter (1986) The foreign policy of new states. Brighton : Whwatsheaf Books.
47. CE (2002) Council of Europe- Secretariat of the Framework Convention for the Protection of National minoritie: List of state reports. Report on Serbia and Montenegro : ACFC/SR(2002)003, 16.10.2002. <http://www.coe.int/>
48. CIA Factbook (2003).
Macedonia.<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/mk.html#Econ>.
49. Crvenkovski, Branko (2005 a) Vremeto raboti za Makedonija, a PJRM ostanuva. V Vreme, 24.1.2005. <http://www.vreme.com.mk>
50. Crvenkovski, Branko (2005 b) Gi zakopavme stereotipite i sporovite. V Vreme, 11.3.2005. <http://www.vreme.com.mk>

51. Crvenkovski, Branko (2005 c) Predsedatelj Branko Crvenkovski vo rabotna poseta na državnata zaednica SČG, 1.2.2005.
<http://www.president.gov.mk/info.asp?SectionID=9&InfoID=816#top>.
52. Crvenkovski, Branko (2005 d) Predavanje predsednika RM o zunanji politiki RM na Pravni fakulteti v Skopju, 7.3.2005.
53. Crvenkovski, Branko (2004 e) Intervju predsednika RM na makedonski televiziji, 9.9.2004. <http://www.president.gov.mk/info.asp?SectionID=6&InfoID=421#top>
54. Crvenkovski, Branko (2004 f) Makedonci vo Irak. V Vreme, 23.10.2004..
<http://www.vreme.com.mk>
55. Čašule, Kole (2001) Ne smeeme da bideme irrelevantni. V Puls, 28.12.2001, str.9-11.
56. Čauševska-Dimovska, Olivera (2004) Pogovor 1 (5.12.2004).
57. Delegacija komisije EU v RM (2001) Skupna finančna pomoč RM.
http://www.delmkd.cec.eu.int/mk/eu_programmes/eu_assistance.htm
58. Donevski, Mirče (2004) (Prispevek direktorja Agencije za izseljenje) Agencijata za iselenici se ukinuva, 17.11.2004.<http://www.emigration.gov.mk>
59. EBRD (2003) Statement of cumulative net commitments (FYROM) as at 31.12.2003..
<http://www.ebrd.com/country/country/mace/signed/macedo03.pdf>.
60. Elster, Jon (2000) Kislo grozdje : Študije o subverziji racionalnosti. Ljubljana : Krtina.
61. EU(2004 a) The EU Relations with Southeastern Europe – FYROM.
http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/fyrom/index.htm
62. Evans, Graham in Newnham, Jeffrey (1998) The Penguin dictionary of international relations. London : Penguin Books.
63. Gaber, Viktor (2002) za makedonskata diplomatija. Skopje : Magor.
64. Gligorov, Kiro (2002) Makedonija e se što imame. Skopje : Kultura.
65. Goetschel, Laurent (1998) The foreign and security policy interests of small states in today s Europe. V Laurent Goetschel (ur.) Small states inside and outside the EU : Interests and Policies. Boston, Dordrecht, London : Kluwer Academic Publishers.
66. Greek Helsinki Monitor (2004 a) Minorities of Greece.
http://www.greecehelsinki.gr/Minorities_of_Greece.html, december 2004.
67. Greek Helsinki Monitor (2004 b) Report on Macedonian minority in Bulgaria, oktober 2004. <http://www.greekhelsinki.gr/bhr/english/countries/bulgaria/index.html>

68. Hill, Peter (2005) Intervju s Petrom Hillom – mednarodno znanim lingvistom in ekspertom za slovanske jezike. Makedonsko radio v Melburnu »Tri pati zet«, 10.3.2005. <http://www.smk.org.mk/index.asp?content=vest&id=769&vlang=mk>
69. Hristova, Biljana (2005) Oddaja Ekonomski klub na makedonski televiziji, 7.2.2005.
70. HRW (1994) Human Rights Watch-Helsinki. Denying Ethnic Identity : The Macedonians of Greece.
71. ICI (2005) International Council for Investments : Bela kniga za FDI vo RM. V Vreme, 3.3.2005. <http://www.vreme.com.mk>
72. Jazbec, Milan (1998) Vzpostavljanje diplomatskih organizacij novih malih držav. V Teorija in praksa, letn. 35, št. 3, str. 455-471.
73. Jazbec, Milan (2001) The diplomacies of new small states : the case of Slovenia with some comparison from the Baltics. Aldershot : Ashgate.
74. Jazbec, Milan (2002) Diplomacija in varnost : razvoj in približevanje procesov. Ljubljana : Vitrum.
75. Jokić, Branko (2005) Revna država z revnimi prebivalci bi rada v EU. V Delo, 18.3.2005, str.16.
76. Karamanlis, Kostas (2005) Makedonija ne može v NATO i EU bez rešenje za imeto. V Vreme, 4.3.2005. <http://vreme.com.mk>
77. Katardžiev, Ivan (1997) Republika Makedonija in sosede včeraj-danes-jutri. V Borec, št.559/560, str.191-216.
78. Keohane, Robert O. (1969) Lilliputans' Dilemmas : Small States in International Politics. V International Organisation, letn XXIII, št. 2, str. 291-310.
79. Kerim, Srdžan (2001) Makedonija – partner vo medžunarodnata politika. V Puls, 16.2.2001, str.9-14.
80. Kosin, marko (1997) kakšno profesionalno diplomatsko službo bi rabila Slovenija. V Teorija in praksa, letn. 34, št. 2, str. 228-240.
81. Le courrier des Balkans (2005) Macedoine-Bulgarie : le baiser qui tue?, 4.2.2005
82. Maleski, Denko (2005 a) Pogovor 3 (23.3.2005).
83. Maleski, Denko (2004 b) Pravičnost se poklopi so interesot. Intervju v Vreme, 6.11.2004. <http://vreme.com.mk>
84. Maleski, Denko (2002 c) Političarot, diplomatot i narodot : iskustva na makedonskata nadvorešna politika. V New Balkan Politics, issue ¾, september 2001. <http://www.newbalkanpolitics.org.mk>.

85. Matoši, Ruždi (2003) Poslansko vprašanje MZZ RM, 30.10.2003..
<http://www.sobranie.mk/mk/default.asp?vidi=prasanja&tip=1&start=41>
86. Mašanović, Božo (2001) Pridružitveni sporazum med EU in Makedonijo. V Delu, 10.4.2001. <http://www.delo.si>
87. Meier, Viktor (1996) Zakaj je razpadla Jugoslavija. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče
88. Ministerstvo za ekonomija (2004) Podpišana deklaracijata za transbalkanskiot naftovod. December 2004. <http://www.economy.gov.mk>
89. Ministerstvo za finansii na RM (2005) Kratkoročni ekonomski dviženja, dekemvri 2004. Sektor za makroekonomski istraživanja.
http://www.finance.gov.mk/mp/ked_dekemvri_2004.pdf
90. Ministerstvo za nadvorešni raboti na RM (2005 a) Ministrica za zunanje zadeve RM na delovnem obisku v RS, 3.2.2005.
<http://www.mfa.gov.mk/ministerstvo.asp?idMeni=2&idKategorija=4&idSodzina=330>
91. Ministerstvo za nadvorešni raboti na RM (2005 b) Imenik DKP RM.
<http://www.mfa.gov.mk>.
92. Ministerstvo za odbrana (2002) Spisanie Odbrana, broj 76, avgust, 2002. Deset godini na makedonskata vojskata. <http://www.morm.gov.mk/2002/odbrna/odb76m.htm>.
93. Ministerstvo za odbrana na RM (2004) Členstvo na RM vo Nato.
<http://www.morm.gov.mk>
94. Ministere des Affaires Etrangeres (2004) Visite du premier ministre Branko Crvenkovski, 20.1.2004.
<http://www.france.diplomatie.fr/actu/bulletin.gb.asp?liste=20040122.gb.html&submit.x=7&submit.y=9#chapitre3>
95. Merritt, Richard L. (1975) Foreign policy analysis. Toronto, London : Lexington Books.
96. Milharčić, Ervin Hladnik (2001) VS išče formulo za mir. V Delo, 8.3.2001.
<http://www.delo.si>
97. Mirčev, Dimitar (1997) Osamosvojitvev Makedonije – dejstva in zgodovinski pomen. V Borec, št. 559/560, str.7-19.
98. Mišovska, Aleksandra K. (2004) Tajvanskite krediti stanale grantovi. V Vreme, 16.12.2004. <http://www.vreme.com.mk>.

99. Mladenovska, Meri (2005) Izjava ministrice za pravosodje RM na poročilih na makedonski televiziji, 29.3.2005.
100. Morgenthau, Hans (1995) Politika med narodi : borba za moč in mir. Ljubljana : DZS.
101. Narodna banka na RM (2005) Mesečna informacija, februar 2005.
<http://www.nbrm.gov.mk>
102. Nick, Stanko (1997) Diplomacija : metode in tehnike. Zagreb : Barbat.
103. Nimitz, Methew (2005) Vremeto raboti za Makedonija, a PJRM ostanuva. V Vreme, 24.1.2005. <http://vreme.com.mk>.
104. Osolnik, Marjan (1992) Diplomacija kot poklic. V Teorija in Praksa, letn 29, št. 5-6, str. 572-580.
105. Petrič, Ernest (1996) Zunanja politika malih držav. V Teorija in praksa, letn. 33, št. 6, str. 876-897.
106. Petrov, Todor (2004) (Prispevek predsednika SMK) SMK ja pozdravuva odlukata na SAD za priznavanje na ustavnoto ime na Makedonija, 4.11.2004.
<http://www.smk.org.mk/index.asp?content=vest&id=640&vlang=mk>
107. Pirjevec, Jože (2003) Jugoslovanske vojne : 1991-2001. Ljubljana : Cankarjeva založba.
108. Plavšak, Kristina (2004) Sodobna diplomacija v trendih globalnega komuniciranja : komunikativna moč malih držav? V Milan Brglez in Drago Zajc (ur) Globalizacija in vloga malih držav. Ljubljana : FDV.
109. Podatek iz MZZ RM (2005 a) Pogovor z Naumovo Ljiljano. Sektor za odnosi so sosednite državi, 31.3.2005.
110. Podatek iz MZZ RM (2005 b) Pogovor z Oliver Krliu. Sektor za kolektivni bezbednosni sistemi, 31.3.2005.
111. Polton, Hugh (2000) Who are the Macedonians. London : Hurst&Company.
112. Primer 1 (1998) case of Sideropoulos and the others vs. Greece, 10.7.1998.
http://www.maknews.com/html/articles/sideropoulos_v_greece/sideropoulos_greece.htm
113. Rosenau, James N. (1971) The scientific study of foreign policy. New York : Free Press, London : Collier-Macmillan.
114. Rumsfeld, Donald (2004) Makedonija izbira medžu Nato i minatoto. V Vreme, 12.10.2004. <http://www.vreme.com.mk>.
115. Russett, Bruce in Starr, Harvey (1996) Svetovna politika. Ljubljana : FDV.

116. Salva, Gustav (2005) Srečanje zunanjih ministrice zunanjih zadev RM s predsednikom italijanskega odbora za zunanje zadeve, 9.3.2005.
<http://www.mfa.gov.mk/ministerstvo.asp?idMeni=2&idKategorija=4&idSodrzina=37>
2
117. Sasajkovski, Slavejko (2005) Pogovor 2 (23.3.2005).
118. SEI (2005 a) Sektor za evropska integracija (odgovori k evropskemu vprašalniku, februar 2005. <http://sei.gov.mk/prasalniki> (Nadvorešni odnosi).
119. SEI (2005 b) Sektor za evropska integracija (odgovori k evropskemu vprašalniku, februar 2005. <http://sei.gov.mk/prasalniki> (Zaednička nadvorešna i bezbednostna politika).
120. Sheffer, Jaap de Hop (2004) Pozitivni signali za Makedonija, Hrvatska i Albanija. V Vreme, 29.6.2004. <http://www.vreme.com.mk>
121. Solana, Javier (2001) Od zapad – i podrški i kritiki. V Puls, 23.3.2001, str.13-15.
122. Stamenkov, Vančo (2003) Poslansko vprašanje Ministrstvu za ekonomijo RM, 12.11.2003. <http://www.sobranie.mk/mk/default.asp?vidi=prasanja&tip=1&start=41>
123. Svetličič, Marjan (1994) Contemporary development strategy options of small countries : the case of Slovenia. V Bojko Bučar in Stein Kuhnle (ur.) Small states compared: Politics of Norway and Slovenia. Alma mater. Stavanger.
124. Svetličič, Marjan in Rojec, Matija (2002) The global economy, security, and small states aspiring for NATO membership. V Charles Bukowski in Zlatko Šabič (ur.) Small States in the Post-Cold War World, Slovenia and NATO enlargement. Westport, Connecticut, London : Praeger.
125. Šekerinska, Radmila (2004) Makedonija naskoro del od CEFTA. V Vreme, 1.12.2004. <http://www.vreme.com.mk>
126. Škarič, Svetomir (2002) Pravoto, silata i mirot-Makedonija i Kosovo. Skopje:Kultura.
127. Temelkovski, Vasko (2004) Nova generacija iselenici – Lesno e da si Makedonec vo SAD, 18.11.2004.
<http://www.smk.org.mk/index.asp?content=vest&id=658&vlang=mk>
128. Trajkovski, Boris (2001) Trajkovski vo Washington. V Puls, 4.5.2001, str.9-11.
129. U.S Department of State (2004) Background note : Macedonia (december 2004).
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/26759.htm>
130. Valinakis, Jannis (2005) Atina bara od Skopje konstruktiven partner. V Vreme, 14.3.2005. <http://www.vreme.com.mk>
131. Vegič, Vinko (1999) Zavezništva in male države : nekaj dilem

132. slovenskega približevanja Natu. V Teorija in praksa, letn.36, št.6 (nov./dec. 1999), str. 999-1013.
133. Verbinc, France (1997) Slovar tujk. Ljubljana : Cankarjeva založba.
134. Vilnius Group Response To Powell UNSC Presentation on Iraq, 5.2.2003.
135. <http://www.useu.be/categories/GlobalAffairs/Iraq/Feb0503VilniusIraq.html>
136. Vukadinovič, Radovan (1995) Diplomacija : strategija političnih pogajanj. Ljubljana : Arah Consulting : Vitrum.
137. White, Brian (1998) Diplomacy. V John Baylis in Steve Smith (ur.) The Globalisation of World Politics : An Introduction to International Relations. Oxford: Oxford University Press.